222 2.

PRAECLARA INSTITVTIO MODI PROCEDENDI

In cauſis Regularium omnium.

AVCTORE D. VICTORINO MANSO
Auerſano, Sacri Monaſterij Cauenſis Monacho,
& Abbate Monaſterij S. Seuerini Neapolis,
Congregationis Caſſinenſis.

*Multis & allegationibus, & exemplis aucta,
& illuſtrata per D. Timotheum meum
Monachum Monaſterij S. Seuerini.*

VENETIIS,

Apud Io. Antonium & Iacobum de Franciſcis.
M DC V.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

ADMODVM RR. PP.

ABBATIBVS

Caſſinenſis Congregationis colendiſſimis,

VICTORINVS MANSVS AVERSANVS,
Monaſterij Sacri Cauenſis Monachus, & Abbas
S. Seuerini Neapolis, S. P. D.

LICET (*Præſtantiſſimi Patres*) *quod ſit argumentum operis huius, quod etiam animi mei inſtitutum in eo conficiendo fuerit, facilè cuique ex libri lectione pateſiat: breuibus tamen id anteuertere, putaui officij eſſe mei. Quando ita natura comparatum eſt omnibus, vt ſine propoſito, & cognito, acrius in eum intendant, eiusq; adipiſcendi cupiditate longè vehementius inflammentur. Cum ergo viderem in exercendis iudicijs regularium grauiter plerumque peccari,*

idque non tam Iuris ignoratione, quàm præceptorum multitudine: animaduerteremque congerie librorum vix, aut ne vix quidem tantum doctrinæ poſſe regularibus elucere, vt erroris tenebræ pellerentur; ac præcipuè, quod eorum magna pars Iura, vel prorſus non attigerunt, diuinis rebus occupati, vel dumtaxat ſummis (vt aiunt) labijs: Iudicaui non malè de illis, eum meriturum, qui ad breuem, expeditamq; rationem, iudiciorum formulam traduceret: vt quo ad res ipſa pateretur, ad quotidianum vſum omnia referrentur. Commodè tamen id præſtari poſſe ratus ſum, ſi iudicij prius natura conſtituta, quæ deinde partes eius eſſent, quæq; idipſum conſequerentur proprietates, compendiosè colligerem. Poſt componendi (vt loquuntur) proceſſus exemplar ederem. Itaque quòd iudicium, Iudice, Actore, Reo, Teſte, ac Patrono, vt partibus continetur, in eorum explicanda ratione ſigillatim operis partitio diſtribuitur. Ac ſexto loco breui quidem, ac dilucidè agitur de exemplari.

Quæ

Quæ quidem, ut non prorſus inuolutè, (niſi me fallo) tradimus: ita paſſim excitandis auctoribus ſuperſedemus, ne difficultatis quippiam legentibus offerremus. Fruimini igitur labore noſtro, ſi è re cenſetis eſſe, ſin minus, pium animi noſtri erga vos ſtudium, ut probetis, etiam atque etiam rogo. Valete.

Neapoli ex Monaſterio S. Seuerini.

INDEX OMNIVM SENTENTIARVM,

QVAE IN HOC LIBRO CONTINENTVR, locupletiſſimus, atque abſolutiſſimus.

A

ABBAS in criminum animaduerſione in Monachos dupliciter procedere poteſt, vt Pater, & Iudex, num. 2. fol. 21
Actor, & Reus quare ſic nuncupentur, & Iudex, num. 3. cum ſeq. 21
Actore non probante Reus abſoluitur, num. 5. 102
Actor producens plura capitula in libello, non ſe obligat ad probandum quamlibet partem copulatiuè, num. 4. ibid.
Accuſatio facinoroſorum hominum, quare fieri debeat, nu. 1. 13
Accuſatio, Inquiſitio, & Denunciatio quid, num. 3. ibid.
In accuſatione admonitio neceſſaria, an, & quando, num. 6. 15
Accuſatorem, & accuſatum eiuſdem fori eſſe oportet, nu. 11. 30
Ab Accuſatione qui excludantur, num. 14. 31
Accuſationis partes ſubſtinet peruicacia, num. 4. 54
Accuſatio in quibus differat à Denunciatione, num. 1. folio 56. & num. 5. 58
Ab Accuſatione repulſi, repelluntur à Denunciatione, nu. 4. ibi.
Aduocati definitio, atque eius partes, num. 1. 105
Aduocatus qualiter ſe gerat in protegendo Reum, num. 3. 106
Aduocatus qualiter captabit Iudicis beneuolentiam, nu. 5. 108
Aduocatus ex crimine obiecto debet pro Reo formare capitula, num. 7. 109
Appellatione an liceat Monachis vti, num. 8. 28
Authoritas ordinaria apud quos reſideat, num. 2. 5
Authoritas Viſitatorum delegata, num. 4. 1
Authoritas. Verbo, Iudex. & in Verbo, Delegata. & in Verbo, Delegandi.

Capi-

C

CApitula ſunt Reo exhibenda, vt ſe defendat, nu. 6. 28
Capitulum generale poteſt purgare ab infamia, nu. 3. 94
Carceri, qui apud Monachos Caſſinenſes eſt vltima pœna, tribus modis Monachus includi poteſt, num. 5. 75
Carcer quando in pœnam datur, infamiam irrogat, num. 4. 75
Commiſſionis forma. Verbo, Forma.
Corpore vitiatus, & mutilatus repellitur à teſtimonio ferendo contra teſtes, num. 4. 98
Conuictus de crimine, & interrogatus de conſcijs, an teneatur eos prodere, num. 2. 49
Crimina aut ſunt refellenda, vel extenuanda, aut cauſa in longum protrahenda, num. 6. 106
Criminis deferendi ratio triplex eſt, Accuſatio, Inquiſitio, & Denunciatio, num. 2. 14
Crimina Monachorum duplicia, leuia, & grauiora, num. 4. 21
Crimina non emendata quando Denunciatione, vel Accuſatione indigeant, num. 5. 41
Crimina publica quę, num. 1. 45
Criminis effector occultus, aut conſcius, à Iudice interrogatus reſpondere an teneatur, num. 4. & 5. 48
Criminum occultorum non fit Inquiſitio, niſi cum vnum ſit indicium, aut circunſtantia alterius, num. 4. 52
Crimen non eſt iudicialiter denunciandum, cum probari non poteſt, num. 5. 55
Crimen, quod vergit in publicam perniciem, vel in tertiæ perſonæ incommodum, denunciari poteſt, num. 6. 55
Crimina quadrifaria ratione diſtinguuntur, & quæ, nu. 2. 66
Criminibus in puniendis hominum, ætatumque ratio habenda eſt, num. 3. 66

D

DEfenſio, cum ſit de iure naturæ, nec excommunicato, nec Diabolo prohibenda eſt, num. 5. 28
Delegata authoritas Prælati, qualiter delegetur, num. 5. 8

Denunciatio duplex, fraterna, & iudicialis. & definitio duplex, num.4. fol.13. & num.1. 54
Denunciatio fraterna trinam monitionem requirit, ſecus de iudiciali, num.2. 54
Denunciatio iudicialis, etiam fratre emendato, perſeuerat ad vindictam, num.7. 55
Denunciatio, & Accuſatio in duobus differunt, num.1. fol.56. & num.5. 58
Denunciatio iudicialis tribus modis fit, & deficiens, qua pœna puniatur, num.2. 57
Denunciatio ſola ſine infamia, vel indicijs expreſſis, non inducit inquiſitionem, num.3. ibid.
Denunciationis Euangelicæ, & iudicialis forma, nu.6. & 7. 59
Diſcrimen procedendi, vt pater, & iudex, num.3. 21

E

ESſentialia nunquam prætermittenda, licet ſummariè, & de plano procedatur, num.3. 26
Excommunicatio minor ſecundum Conſtitutiones reducitur ad comeſtionem in pane, & aqua, num.1. 74
Excommunicatio vera ex regula, num.2. ibid.

F

FOrma petitionis capitulorum, num.2. 105
Forma commiſſionis, ſiue authoritatis, num.1. 9
Forma commiſſionis, quæ continere debeat, num.2. ibid.
Forma libelli accuſatoris, num.3. 17
Forma Inquiſitionis, num.2. 40
Forma Denunciationis Euangelicæ, & Iudicialis, numero 6. & 7. 59
Forma. in verbo, Sententia. & in verbo, Inquiſitionis.

G

GRauitas, vel leuitas criminum in Prælati iudicio ſita eſt, num.3. 66

Hære-

H

HAereſis. Verbo, Crimen.

I

INdicia ſola ſine infamia non ſufficiunt ad extorquendum iuramentum, num. 6. 64
Indicij nomen æquiuocum multa ſignificat, & quid apud Iuriſtas, num. 1. 87
Indicium plenum, & ſemiplenum, num. 2. 88
Iudicium plenum plerumque violentum appellatur, & quando, num. 5. 89
Indicia plena ſunt Reo manifeſtanda, & ob quam cauſam, numero 6. 90
Indicium vnum, an valeat ad inferenda tormenta, num. 7. 91
Indicia duo leuia ad idem ſpectantia, vnum conſtituunt graue, num. 9. 92
Indicium probabile habet vim inferendi torturam, nu. 1. & 2. 4
Infamiæ deſcriptio, num. 1. 93
Infamia facti quomodo contrahatur, num. 5. 95
Infamiæ probatio deſideratur in iudice delegato, non autem ordinario, num. 3. 41
Infamia cum conſtat, & quæ ſufficiens eſt ad inquiſitionem, an infamatum trahere poſſit ad tormenta, num. 7. 96
Infamia, quæ ſufficiat ad inquiſitionem inſtituendam, nu. 2. 93
Inquiſitionis nomen ambiguum, & quotuplex, num. 1. 32
Inquiſitionis ſolennis, & præparatoriæ diſcrimen, nu. 2. 33
Inquiſitionem ante, quæ præcedere debeant, num. 1. 42
Inquiſitionis ſolennis forma, num. 2. ibid.
Inquiſitionis ordo, num. 4. 43
Inquiſitio de quibus criminibus fieri debeat, num. 1. 45
Inquiſitio an inſtitui poſſit, cum crimen eſt manifeſtum, ſed perſona occulta, num. 2. 45
Inquiſitio quando fieri poſſit de libello infamatorio authore occulto, num. 3. 47
Inquiſitionis forma quæ ſit, num. 1. 130

Inqui-

Inquiſitionis tituli forma, num.2. 132
Interrogatus de conſcijs, tenetur prodere in quatuor caſibus, numero 3. 50
Interrogatio. verbo, Reus.
Iudicij integritas ex teſtium ratione pendet, num. 1. 97
Iudicij definitio, eiusque partes, num.2. 2
In iudicijs eſſentialia nunquam prętermittenda, & quæ ſint, nume.3.fol.26.& num.7. 28
Iudicij alia ſunt de eſſentia, & alia de congruitate, nu.2. 26
In iudicijs quæ ſint ſummariè, & de plano, explicatur, numero 4. 27
Iudicijs in conſtituendis curanda eſt iuſtitiæ conſeruatio, numero 1. 491
Iudex qualiter refutari poſſit, & quomodo in talibus procedendum, num.4. 107
Iudicis munere, vt quis fungatur, bina requiritur authoritas, vel ordinaria, vel delegata, num.1. & 2. 4
Iudicis ornatus iuſtitia eſt, vt iudicet ſecundum leges, quæ monachis nigris ſunt regularia inſtituta, & ſacri Canones, numero 4. 10
Iudex iudicare poteſt de his, quæ ſcit vt homo, non autem vt Deus, ſub num.4. 11
Iudex procedere non poteſt contra aliquem, niſi pręcedente accuſatione, inquiſitione, aut denunciatione, num. 5. 10
Iudicis conditio eſt ſcientia, & ſententiæ executio, num.6. 11
Iudici pœnam condonare non licet, niſi actore indulgente, numero 7. 12
Iudicandi authoritas ratione loci, & delicti obtinetur, nũ.3. 10
Iudex poteſt iuramentum tam Reo, quàm Actori dare, & quibus, num.3.& 5. 63
Iudicis partes poſt Rei, & teſtium examinationem, nũ.14. 122
Iudex. in verbo, Actor.
Iuramentum à Iudice Reo regulariter exhiberi non debet, cum iudicium non eſt inſtitutum, num.7. 64
Iuramentum Iudex Reo exhibere debet, cõſtituto iudicio, cum de publico bono, aut tertiæ perſonæ commodo agitur, numero 7. 64
Iuramentum ei, de quo dubitatur, de periurio exhiberi non debet,

bet, cum crimen aut facti euidentia, aut teſtibus probari poteſt, num. 8. 64
Iuramenti definitio, num. 1. 62
Iuramenti diuiſio, in promiſſorium, & aſſertoriũ, voluntarium, & neceſſarium, num. 2. 63
Iuramentum non debet dari ad partium petitionem, nu. 4. ibid.

L

Laici aduerſus clericos regulariter in cauſa criminali non admittuntur in teſtes, & quando poſſint admitti, numero 3. 98
Libellus eſt initium proceſſus, ſententia finis, num. 2. 15
Libellus duplex, poſtulatorius, & delatorius, num. 1. 17
In Libello quæ exprimi debeant, num. 2. ibid.
Libelli forma accuſatoris, num. 3. ibid.
Litteræ infamatrices incerto authore, an habeant vim accuſationis ad effectum inquirendi, num. 5. 51

M

Magiſtratuum finis qualis eſſe debeat, num. 1. 1
Memoria quia imbecillis eſt, ideo omnia in ſcriptis redigenda, num. 4. 18
Modus procedendi inter clericos eſt ordo iuris, ſed inter Monachos proceditur ſummariè, numero 5. folio 18. & numero 6. & 7. 22. & 23
Modus conſtituendi Reum, num. 18. 84
Modus formandi proceſſum, num. 3. 115
Modus ſeruandus in purgatione Canonica, num. 3. 126
Monachi poſſunt remoueri ab officio, quando primum eſt in aliquorum offenſam, etiam pendente proceſſu, num. 5. 100
Monachi quando poſſint, vel debeant alterum accuſare, numero 5. 15
Monachorum munus deſcribitur, num. 1. 19
Monachorum crimina duplicia, leuia, & leuiora, num. 4. 21
Monachis non licet appellatione vti, ſed bene reclamatione, niſi appellatio fiat ad Summum Pontificem, num. 8. 18

Neruus

N

NEruus religionis, in quo maximè conſiſtat, num. 9. 29
Nomina teſtium non ſunt Reo aperienda, num. 7. 28

O

OBſeruationis regularis omnis violatio, exceptis tribus votis, leuis eſt culpa, remoto contemptu, num. 1. 68
Obſeruantias regulares non eſt æquum ſub pœna peccati mortalis ab aliquo præcipi, num. 2. 69
Oratio habenda à Viſitatoribus, num. 3. 34
Ordo ſeruandus à Viſitatoribus, num. 4. 35
Ordo Inquiſitionis faciendæ, num. 4. 43

P

PArtes Iudicis poſt Rei, & teſtium examinationem, numero 14. 122
Patronorum partes quæ, num. 5. 3
Patres regiminis apud nos Principes appellantur, nu. 6. 77
Peccatum non eſt niſi voluntarium, num. 3. 69
Pœna talionis licet non exprimatur, tamen ſubintelligitur, ſub num. 2. 17
Pœna alia ordinaria, alia extraordinaria, num. 1. 71
Pœnæ vi Canonum conſtitutæ in monachis, ad regulę normam ſunt moderandæ, num. 3. 72
Pœna triremium in monachos non eſt adhibenda, niſi pro grauiſſimo ſcelere, num. 4. 72
Pœna dilapidantium quæ ſit, num. 7. 77
Modus procedendi contra dilapidatores, num. 8. 77
Pœna periurij, & teſtimonij falſi deſcribitur, num. 9. fol. 78. & num. 16. 83
Pęna maledicorum, & detrahentium, atq; murmurantium quæ, num. 10. & 11. 79
Pœna infamantium quæ ſit, num. 12. fol. 80. & num. 15. 82
Pœna violantium moniales, num. 14. 80

Pœna

Pęna manifeſtantium crimina detecta in confeſſione,nu.14. 81
Pęna falſantium litteras,& mittentium aduerſario,num.15. 82
Pęna eorum,qui falſos libellos edunt,num.16. 83
Pęna reuelantium ſęcreta religionis,num.17. ibid.
Pontifex Maximus eſt Chriſti Vicarius, & Petri ſucceſſor, numero 4. 115
Purgationis Canonicę modus,num.3. 126
Purgationis Canonicæ definitio, num.2. 125
Purgatio Canonica indicenda,nu.1.fol.125.& quando,nu.7.53
Præſumptio variatur ſecundum conditionem perſonarum, numero 5. 90
Præſumptionum varia ſunt genera,num.4. 89
Prælati nihil extra regulam agant,num.5. 27
Pręlatus Iudex conſtitutus, procedere poteſt duplici iure, ordinario,& ſummariè,ſed ſecundum conuenientius, num.1. 25
Prælatus. Verbo, Abbas.
Prioris authoritas quæ. Verbo, Viſitatorum.
Probatio duplex,plena,& ſemiplena: & quæ ſufficiens ad torturam,vel vindictam, num.4. 86
Probatio alia clandeſtina, alia euidens, alia minus euidens eſt, num.3. 85
Probationis definitio, num.2. 85
Probatio vna facta de bona fama confundit aliam,ſub nu.4.102
Probatio habetur pro facti euidentia,num.6. ibid.
Proceſſus vnde dicatur, num.1. 115
Proceſſum formandi modus,num.3. ibid.

R

Reclamatio quare ſic appelletur,num.10. 36
Regularis diſciplina ſeptem gradibus continetur,nu. 1.71
Regularis diſciplina. Verbo,Obſeruatio.
Rei ſemper eſt conditio potior, num.3. 101
Reo ſunt capitula exhibenda. ibid.
Reus quid eſt, & interrogatus ſecundum iura, veritatem fateri tenetur, num.1. 60
Reus interrogatus, non ſeruato iuris ordine, poteſt prudenter ſubterfugere, dummodo mendacium euitet,num.2. ibid.

Reus in quibus caſibus iure interrogatur à iudice, & quomodo ſe gerat in reſpondendo, num. 3. & 4. 61
Reus ob quam cauſam ſubire iudicium debeat, num. 1. 65
Reus qualiter conſtituatur, num. 18. 84
Reus quomodo ſe gerere debeat in reſpondendo contra actorem, num. 10. 119
Pro Reo formulæ exceptionum producendæ, num. 13. 120

S

SCientia. Verbo, Iudex.
Sententia aut nulla, aut iniuſta, num. 1. 111
Sententia tripliciter dicitur iniuſta, num. 2. 112
Sententiam contra iniuſtam modus excipiendi, num. 3. 3
Sententia alia diffinitina, alia interlocutoria, num. 15. 122
Sententiæ interlocutorię formula pro purgatione Canonica indicenda, num. 16. 123
Sententia diffinitiua duplex, num. 14. 126
Sententiæ forma poſt purgationem Canonicam, nu. 5. 128
Sententiæ diffinitiuæ forma, nu. 6. fol. 129. & num. 3. 132

T

TEſtes qui non poſſunt eſſe in iudicio, num. 2. 98
Teſtis vnus iuratus plenè non probat, ſed ſi omni eſt exceptione maior, ſufficit ad inquiſitionem inſtituẽdam, nu. 1. 101
Teſtes omni exceptione maiores qui, num. 2. 101
Teſtibus in examinandis quæ ſeruanda, num. 7. 102
Teſtes ſemper prius examinandi, quàm Reus, num. 5. fol. 110. & quare, num. 5. 116
Teſtis examinatus in inquiſitione generali, non facit fidem in iudicio ſingulari, num. 8. 109
Teſtis non iuratus non eſt fide dignus, num. 1. 110
Teſtis cum fama in criminibus occultis vim habet probationis, num. 9. 110
Teſtis de auditu quandoque valet, & ad quid, nu. 10. 110
Teſtium in depoſitionibus, quæ ſeruanda, num. 6. 117
Teſtium nomina, & eorum dicta non ſunt reuelanda, num. 7. 28

Teſtis

Teſtis vnus omni exceptione maior facit ſemiplenam probatio-nem, num.7. 55
Ex Teſtibus pendet veritatis manifeſtatio, num. 1. 85
Teſtimonium ferre non poteſt ſemel repulſus: & quid de fugitiuis, & eiectis, num.6. 95
Teſtium ante examen adhortatio, num.7. 118
Teſtes examinandi modus, num.8. ibid.
In Teſtibus obſeruanda, quando de conſpiratione timetur, numero 9. 119
Teſtium, & Rei dicta ſunt relegenda, poſtquam ſunt ſcripta, num. 11. 119
Teſtium, & Rei dicta ſunt propria ſubſcriptione munienda, num. 12. 120

V

Violatio regularis diſciplinæ. Vide verbo, Obſeruatio.
Viſitatorum authoritas delegata, & Prioris, qualis ordinaria, vel delegata per exempla demonſtratur, num.4. 5
Viſitatorum oratio, num.3. 34
Viſitatorum oratione facta perquirant pertinentia ad Diuinum cultum, num.4. 35
Viſitationis modus circa Abbatem, & Superiores, num.2. 37
Viſitationes quo fine terminari debeant, num.5. 44

FINIS.

PRAECLARA INSTITVTIO MODI PROCEDENDI

In Cauſis Regularium omnium.

AVCTORE D. VICTORINO MANSO
Auerſano, Monaſterij Cauenſis Monacho, &
Abbate Monaſterij S. Seuerini Neapolis,
Congregationis Caſſinenſis.

De Iudicis ſcopo, & Iudicis definitione, & integritate. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Magiſtratuum finis qualis eſſe debeat.*
2 *Iudicij definitio, eiusq; partes.*
3 *Actor, & reus quare ſic nuncupentur: Item & iudex, num. ſeq.*
5 *Patronorum partes quæ.*

OMNIBVS rectè conſtitutis magiſtratibus, ac ijs, qui legitimi ſunt ſcelerum vindices, is eſt finis propoſitus, vt in-
1 iuria, † audaciaque ſupplicijs repreſſa, tuta ſit hominum vita, l. 1. & ibi Doct. ff. de iuriſd. omn. iudic. Quod quidem ab illis com-

modè, ac rectè fieri minimè poteſt, niſi rectum de criminibus inſtituatur iudicium, capit. iudicantem oportet, 30.quæſt.5. Itaque à iudicij definitione tradenda exordiri oportet. Eſt autem iudicium, actus
2 legitimus iudicis, † condemnationem rei, vel abſolutionem aliquo deferente decernens. Iam verò, vt hæc definitio facilè intelligatur, eius forma, & quaſi facies ſpectanda eſt; ac quomodo quinque perſonis contineatur; Iudice videlicet, Actore, Reo, Teſte, Aduocato, hoc eſt Patrono, quorum vnum ſi deſit, rectum nuncupari iudicium vix poteſt. Nec miretur quiſquam, quod pleriſque in cauſis Patronus neceſſarius non videatur; nempe cum reus ſeſe defendit, ac tuetur; tunc enim vice fungitur duarum perſonarum, Rei, dum accuſatur, & cauſam dicit Patroni, dum ſui defenſionem curat. His ita conſtitutis, rationem quoque cur ita ſit, afferamus. Cum in omni controuerſiarum genere duæ perſonæ neceſſariò requirantur, Actor, ac Reus, quorum alter contro-
3 uerſiam infert, ideoque actor † nuncupatur, alter verò ſuſtinet, & ob id reus appellatur, capit. forus, de verborum ſignificat. in fine, cap.non eſt, 3.quęſt.11. cap.vlt. 13.quæſt.3. Ne dubitandum quidem, controuerſiam eiuſmodi componi, ac terminari nō poſſe, niſi tertius accedat, qui vtriuſque accuratè rationum momenta conſiderans, ac diſcutiens, merita, aut ſupplicia, aut pręmia vnicuique reddat, quique
4 non † iniuria iudicis nomen ſibi vendicat, vt in præfato cap. forus. At quoniam res plerumq; in controuerſia afferuntur obſcuræ, vel ambiguæ, quibus iudicij

dicij veritas obſcuratur, aut celatur. Quoniam cum ex ſeipſis minimè ſint perſpectę, non magis reo neganti, quàm actori aſſerenti fidem adhibere iudex debet; ſi quidem vtriuſque res cum agatur, fieri poteſt, vt veritate neglecta, ſuis quiſque commodis dicendo conſulat, non veritati, ſicque nullus eſſet aditus ad iudicium rectum: pro ſua etenim factione vterque definiet, & quæ ſibi commodum afferunt, ea conſtituet. Quare Teſtis accedat oportet, ex quo nudam, ſolidamq; veritatem iudex comparet. Poſtremò nullum luere pœnas decet, cauſa indicta, & quid pro ſe habeat, niſi prius expoſuerit. Quæ Patronorum partes eſſe, † omnibus eſt compertum, ex tex. in l. 1. §. aduocatos, ff. de var. & extraord. cognit. Colligitur itaque ijs quinque perſonarum generib. iudicij omnem integritatem contineri, à qua Monachis, Diuinoque cultui mancipatis, ſeſe alienos pręſtare, minimè conuenit. Id enim iure, tum naturali, tum diuino ſancitum eſt, atque etiam cauetur ſacrorum Pontificum Decretis, vt animaduertit Panorm. in cap. ſi quis contra clericum, extra de foro compet. & Hoſtien. in cap. qualiter & quando, el ſecondo, de accuſat. conſentaneum eſt quoque inſtitutis noſtris, cap. 25. de culpis grauioribus. Quibus de omnibus latius loquemur in ſequentibus. Modò ſic ad ea, quę ad iudicium pertinent generatim, eſto dictum, reliqua proſequamur.

De Iudice, ac eius facultate. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis munere, vt quis fungatur, bina requiritur authoritas, vel ordinaria, vel delegata, num. 3.*

2 *Ordinaria eſt authoritas Epiſcopi in Clericos. Item Abbatis, & Præſidentis in monachos.*

4 *Viſitatorum authoritas delegata. At Prioris qualis ordinaria, vel delegata per exempla demonſtratur.*

5 *Delegata authoritas Prælati qualiter mandetur.*

CVM iudex iuſtitiam adminiſtrare debeat, capit. forus, §. iudex, de verborum ſignificatio. capit. 1. 23. queſtione 2. quę quidem ad alte-
1 rum ſeſe habet, fit, † vt iudicis munus ſit, ſua cuique ex iudicij ratione tribuere. Quod ſanè effici nulla ratione poteſt, niſi facultate ſit prędicus ea, cui obtemperare ſubiecti debeant, quam coactiuam authoritatem iuris periti appellarunt, vt notat Barto. in l. Imperium, ff. de iuriſdictione omnium iudicum. Hęc autem ipſa bipartito diuiditur, altera namque ipſo iuris ordine obtinetur, quam ob id
2 ordinariam † iuris prudentes nominare ſolent, vt

eſt

eſt Epiſcopi in ſuos clericos, capit. 1. de officio ordin. atque Abbatis in ſuos monachos, cap. ea quæ, de ſtatu monacho. & ibi Panormit. & etiam in cap. ſi quis contra clericum, de foro competenti. Quinimò, & Pręſidentes, ac ordinum Principes, talem poteſtatem habent. tex. & Abb. in cap. ne religioſi, de regul. & tranſeunt. Specul. titu. de officio ordin. §. 1. Altera
3 verò † delegata idcirco dicitur, quoniam ex ſuperioris facultate alicui indulta, naſcitur, atq; ex eius mandato dependet, cap. ſanè, el ſecondo, de offic. iudic. deleg. & cap. cum olim, eodem tit. ſicut cum vnius Epiſcopus ad alterius Epiſcopi clericos viſitandos deligitur à Pontifice Maximo, vel à Comitijs generali-
4 bus cœnobiorum noſtrorum Viſitatores † ad totam familiam deſtinantur, vt cautum eſt in cap. in ſingulis, & cap. ea quæ, de ſtatu monacho. explicatur autem in noſtrę familię inſtitutis, cap. 20. parte prima. De ijs autem accuratiſſimus habetur ſermo, extrà, de offic. deleg. ferè per totum. An verò Cœnobiorum Prępoſiti (qui vulgò Priores clauſtrales nũcupantur) authoritatẽ ordinariam habeant, ſunt qui dubitant: ego verò id nulla indigere declaratione exiſtimo, latius autem de re tali loqui, non iudico vtilitate vacare. Primum igitur ſcire oportet, quæ Præpoſitus, aut Prior, aut quilibet proximè ad ſuperiorem Pręlatum accedens (Vicarium nonnulli vocant) exequitur, bipartita ſunt. Nam quędam proprio munere agit, quędam verò vt Pręlati ſucceſſor proximus. Agamus cum noſtris exemplis. Aiunt Patres noſtri. Declaramus ad officium Prioris clauſtralis, & De-

canorum pertinere eſſe ſolicitos, quod regularis obſeruantia teneatur in Monaſterio, audiant fratrum confeſſiones, viſitent officinas monaſterij horis competentibus, corrigant exceſſus fratrum, niſi notabiles fuerint, reſeruandique Prælato, habeant rationem, vt ceremoniæ congregationis, & ordinata per Capitulum, ſeu Prælatum, obſeruentur, &c. Ex quibus planè colligitur, ea omnia & iure quodam, & ex familiæ noſtræ legibus, ad priorem clauſtralem pertinere; quocirca in ijs habere priorem auctoritatem ordinariam, rectè dixeris. Cætera verò, vt fratrum grauiores errores corrigere, à reſeruatis abſoluere, ac demum ea omnia, quæ ad contentioſum forum (vt aiunt) ſpectant, vt excommunicatio, ab eadem abſolutio, & id genus, de quibus cum Abbas, aut Prælatus abſit, controuerſia eſt, ita decerno; Cum Prælatus à cœnobio abeſt, vt commodè munus ſuum per ſeipſum præſtare non poſſit, tam contentioſi fori, quàm ſecreti, illicò auctoritas Præpoſito comparatur. Doctores enim putant hac in re plurimum tribuendum eſſe conſuetudini. Speculator in titulo, de officio ordinarij, §. conſtituit, per textum in capit. duo, extra eodem. Abbas in tractatu de forma procedendi, per textum in cap. irrefragabili, eodem titu. & in capit. cum contingat, de foro competenti. Atqui, is mos eſt inter nos, vt ſimul ac Prælatus cœnobio demigrauerit, Prior clauſtralis, niſi quicquam aliud iubeatur, perfectam in omnibus ſuſcipiat authoritatem; meritò, abſente Prælato, ex conſuetudine ordinarius erit iudex. Quod quidem grauiter, & dilucidè

lucidè aſtruitur à Petro Follerio in ſua practica criminali, parte vltima. Eò pertinet, quod vt ipſius Epiſcopi, ac ſui Vicarij, cum idem ſit tribunal, non diuerſa facultas à Doctoribus cenſetur, vt Speculator in titu. de officio ordinarij, §. primo, num.2. argumento text. in cap. Romana, in principio, de appellationibus, libro ſexto. & textus in l. cum prætor, §. primo, ff. de iudic. declarat. quibus ratione quadam ſimiles ſunt Abbas, & Prior, Syluester verbo, Vicarius, num.4. ambo enim ea, quæ ad regulam ſpectant, curare ſtudent; tametſi primas in ijs partes Prælatus meritò exercet, proximas autem Prior, & cęteri deinceps ordine ſuo. Adde etiam, quod fas non eſt cœnobium Abbatis abſentia proprio moderatore deſtitui, cum multi poſſint occurrere euentus repentini, vt Abbatis prę ſentiam expectare, magno incommodo eſſet. Quibus hoc ordine digeſtis, tota ambiguitatis ratio ceſſat, eorum, qui arbitrabantur Prælato abſente, quamquam à reſeruatis Prior clauſtralis ſua authoritate monachos abſoluere per ſeſe queat, minimè tamen alijs eandem impertiri valeat, cum peruulgatum ſit illud: Delegatus non poteſt alium delegare, cap. ſuper quæſtionem, de offic. deleg. Nam vt ſi Pręlatus è viuis excedat, aut ad comitia generalia pergat, ex inſtitutis noſtris, c.65. intelligitur authoritatem ordinariũ Priorem obtinere, quod indulto Apoſtolico Alexãdri VI. in anno 1501. eo inſtituto rata ſunt, & vim habent, ac ſi eſſent ſanctiones Pontificiæ, vt capit. ſi Apoſtolicæ, de præbend. in 6. itaque cum vices ſuas alteri

committit, rectè fit, vt notatur per Io. And. Butrium, & Abbatem in cap. fin. de offic. ordin. quamuis pari modo, quod ex cõſuetudine, authoritas Prioris, Abbate abſente, ordinaria cenſetur, poterit vices ſuas alteri demandare, ſi quid eſt, de ijs, quæ ad regulam ſpectant, vt eruditè animaduertit Innoc. in c. quanto,
5 de offic. ord. Delegata † verò authoritas Prelati mandatur, aut viua voce, aut litteris alicui impoſito comparatur. Quæ, hac forma, aut ſimili potius deſcribi debet: ex Speculatore titu. de iudi. delega. §. 5. & Abb. in tract. de ord. iud.

De forma commiſſionis, ſiue authoritatis. Cap. III.

SVMMARIVM.

1 *Forma commiſſionis, ſiue authoritatis.*
2 *Commiſſionis forma, quæ continere debeat.*
3 *Iudicandi authoritas ratione loci, & delicti obtinetur.*
4 *Iudicis ornatus iuſtitia eſt, vt iudicet ſecundum leges, quæ monachis ſunt ſacri canones, & regularia inſtituta.*
- *Iudex iudicare poteſt de his, quæ ſcit, vt homo, non autem vt Deus, ſub num. 4.*
5 *Iudex procedere non poteſt contra aliquem, niſi præcedente accuſatione, aut inquiſitione, aut denunciatione.*

Iudi-

6 *Iudicis conditio eſt ſcientia, & ſententiæ executio.*

7 *Iudici pœnam condonare regulariter non licet, niſi actore indulgente.*

1 CVM alijs negotijs † detineamur, vt integrè huic vacare minimè valeamus, de peritia, & integritate confiſi D. Leonis, eidem facultatem indulgemus, atque committimus his litteris, vt obiecta crimina à D. Beliſario aduerſus D. Specioſum cognoſcat, noſtraq; vice videat vidēda, audiatq; audienda pro vtraque parte, iuris ordine ſeruato; vel ſummariè, & de plano, ſola facti veritate inſpecta, iuſtitiam faciat, & procedat vſque ad ſententiam definitiuam, vel excluſiuè, vel incluſiuè, vt ipſi placebit ordinario iudici, eiuſdem facultatis modum impertiri, vt aut ſeruetur ordo iuris, aut vt ſummariè procedatur. Quod ſi facultatem indulgeat vſque ad ſententiam definitiuam, adiungatur, nobisq; referat. Datum in Sancto Placido de Calonito, die primo Maij 1577. Deinde ſcribæ Comitiorū generalium, vel ſeptem virorum ſubſcriptio apponatur, videlicet ego D. Paulus ſcriba Comitiorū, adiuncto etiam no-
2 ſtræ familię ſigillo. Qua de re † in eiuſmodi libello contineri hæc debent, maioris ſcilicet nomen, & officium, ac eius, cui committitur, criminis quoque de quo agitur, modus, ac ratio, quæ in cauſa debent obſeruari. Neque verò multum curæ adhibendum eſt, quibus verbis deſcribatur; non enim me fugit, breuiori Patres noſtros vti forma, verum hæc ex Speculatore habentur, titu. de iudice delegato, § 5.

Illud

Illud magnopere prouidēdum eſt, ne in huiuſcemodi forma eorum quicquam deſideretur. Extant &
3 alij duo modi, quibus † iudicandi authoritas alteri acquiritur, quàm ordinario; Alter eſt, cum crimen ſo in loco admittitur, quo quis cum imperio eſt. Nam licet ordinariè quidem (vt aiunt) aut delegatè reus ſibi minimè ſubijcitur; loci tamen ratione, eius intereſt, quo ad id criminis, in eum ius dicere, ac pęnas decernere, cap. primo, & ibi gloſ. 3. quęſtione 6. l. vltima, ff. de accuſationibus. Quare monachum in alieno cœnobio delinquentem, ad cœnobij patrem iudicare pertinebit, quemadmodum ex Patrum inſtitutis decretum eſt, iureque Pontificio ſancitum, capit. poſtulaſti, de foro competenti. Alter verò eſt, cum quis ſua ſponte ſe alteri iudicandum ſubijcit, quique doctrinæ gratia, compromiſſarius, vel arbitrarius appellari poteſt, l. j. ff. de arbitr. cap. peruenit, 11. quæſtio. 3. cuius haud ſcio, an monachis aliqua ſit
4 ineunda ratio. Secunda autem conditio, † quæ adeſſe iudici debet, eſt iuſtitia, qua fit, vt ſecundum leges, & acta probata, ritè ad ſe delatas cauſas diſceptet, cap. forus, §. non eſt ergo, de verborum ſignificatio. Leges autem nobis ſunt ſacri Canones, Regulæque noſtrę inſtitutiones, cap. primo, de conſtitutio. capit. ea quæ, de ſtatu monach. At verò de ijs intelligendum eſt, iudicem iudicandi facultatem habere, quæ ſibi vt iudici perſpecta ſunt, capit. ſi ſacerdos, de officio ordinarij. Multa namque cognoſcimus, aut quia Dei partes ſuſtinemus, vt ea, quæ ſacramentali confeſſione aperiuntur; pleraque autem vt homines:

minis: veluti ea, quæ nos ipſi aut vidimus, aut ab hominibus fide dignis, relata ſunt, extra iudicium tamen. De quibus profectò pœnam iudiciariam infligere, nullo pacto licet. Etenim Abbas, ac alius Prelatus, ſi à ſuis admiſſa crimina nouerit, aut quia per ſeſe vidit, aut quia à quibuſdam id ſibi priuatà ratione, non quidem accuſatoria, delatum fuit; non poteſt vt iudex eiſdem pœnam inferre (de grauioribus loquor) paterna tamen vti admonitione, vel emendatione nihil prohibet. Sotus lib. 5. de iuſtitia
5 & iure, quæſt. 4. At tertia † conditio, quæ niſi adſit, iudicis rectum munus non conſtat, eſt, vt conſueta deferendi criminis non deſit ratio, l. prolatam, C. de ſenten. & interlocut. omnium iudic. Specul. ſecunda parte, in princ. præſertim aut accuſatio, aut inquiſitio, aut denunciatio, non deſint, cap. qualiter & quando, el ſecondo, de accuſat. & in Actis Apoſtolorum,
6 cap. 25. Quarta verò eſt, vt iudices † iudicandi ſcienciam, rationemque habeant. Quippe qui inſcientia ſi laborent, idonei minimè ad iudicandum eſſent, capit. primo, de pœnit. diſtinc. 6. ibi, iudiciaria poteſtas, & cap. primo, de conſanguin. & affin. in fine. Poſſet namque tota eorum actio per exceptionem infringi, Gloſ. in cap. ſciſcitatus, de reſcript. in verbo, impedimentum, argumento text. in Auth. de iudic. collat. 6. in principio. & in cap. primo, de conſanguin. & affin. in fine. Speculator in titu. de iudic. deleg. §. excipi poteſt. Quod maximè obſeruandum eſt in cauſis eccleſiaſticis, vt deducitur ex glo. in cap. cum nobis, de electio. Intelligo autem eſſe peritum, non rerum ſcientia,

tia, ſed cauſæ iudicandę, de qua agitur l.certi iuris, C.de iud. Poſtremo ad ipſum iudicem attinere arbitrandum eſt, exequutioni ſententiam demandare.
7 Non enim licet ei pœnam † condonare, niſi actore indulgente, vt ex Diuo Thoma habetur, ſecunda ſecundæ, quęſt.67.artic.4. Præterquam ſi reus eximiæ eſſet alicuius facultatis, qua plurimum commodum afferret Reipub. Quo ſanè euentu qui Reipub. præſidet, debitam pœnam remittere poteſt, tametſi alicuius certę perſonę incommodo id eſſet. Sotus libro quinto, de iuſt. & iure, ante finem. Colligitur ergo iudicis munus, tunc quidem integrè conſtare, ſi ex dictis rationibus, nulla deſit, ſi quidem vacuus authoritate iudex occupat per vim iudicium, non ex iure tractat, itaque vſurpatum eſt, & adhibita exceptione reſcindendum. Quod ſi authoritate prędi- tus, iuſtitiam non colat, iudicem ne dixeris, ſed latronem, quæ namque re, ac inſtitutis Diuinis, copulata ſunt, prauè diſiungit, iudicium, & iuſtitiam. Hinc Pſal.88. Iuſtitia, & iudicium pręparatio ſedis tuæ. quod bene adnotauit Specul. in pręcitato §. excipi poteſt. Accedant oportet etiam deferendorum criminum rationes ſancitę legibus, accuſatio, denunciatio, & inquiſitio, vt habetur ex Doct. extrà, de accuſat. in cap. omnipotens Deus, & in cap. qualiter, & quando, el ſecondo. quicquid enim contra fieret, irritum iudicabitur. Quod verò iudicium eſſet, ſi iudicandi ſcientia iudex careret, niſi temerarium? Denique quid attinet fungi ſuo munere iudicem, ex authoritate, ex iuſtitia, ex ſcientia, ex more legum,

ſi lata

ſi lata per eum ſententia ad exitum non perueniat? Itaque effectum ſententię curabit, ne mancum iudicium, & inchoatum eſſe videatur. Hęc hactenus.

De Actore, & partibus.
Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Accuſatio facinoroſorum quare fieri debeat.*
2 *Criminis deferendi ratio triplex eſt, accuſatio, inquiſitio, & denunciatio.*
3 *Accuſatio, inquiſitio, & denunciatio quid.*
4 *Denunciatio duplex, fraterna, & iudicialis, & definitio vtriuſque.*
5 *Monachi quando poſſint, vel debeant alterum accuſare.*
6 *Admonitio an, & quando in accuſatione neceſſaria.*

1 QVONIAM hominis, ac ratione † vtentis honeſtas omnis in eo ſita eſt, vt nihil publico bono antiquius eſſe ducat: ideo ne ab honeſto diſcedat, eſt ei ſummopere curandum: ne bono publico exitium inferatur. Hominum namque ſocietas Reipublicę cuiuſdam eſt inſtar, ſingulis autem aptè partium rationem ſuſcipiunt. Itaq; ne ſceleratorum vitijs Reipub. bonum corrumpatur, quilibet homo vt pars Reipub. ac ſibi conſulens, facinoroſos in iudicium

cium vocare debet, ex quo delatoris, ſiue accuſatoris, vis omnis, & neceſſitas ducitur; De qua, vt via, & ratione tractemus, eius partitionem afferre operæ
2 pretium duximus. Eſt autem † triplex: Accuſatio, vt in l.eum ſuppoſiti, C.ad leg. Cornel.de falſ. & l. 3. C.ad leg.Flau. de plag. Denunciatio, vt in l.ea quidem, C.de accuſat. Inquiſitio, vt in l.congruit, ff.de offic. præſ.habetur etiam extrà de accuſat.per totum. & iuris prudentes omnes eiſdem locis, idem teſtantur. De quibus diffinitione adhibita, accuratiorem
3 cognitionem tradere incipiamus. Accuſatio † criminis eſt apud iudicem vt publicam perſonam, vindicationis cauſa propter bonum commune in libello delatio, quæ deducitur ex mente Azonis in Summa, eodem tit.ex Hoſtienſe etiam in Summa, eodem tit. & ex Diuo Thoma, ſecunda ſecundæ, queſtio.68. artic. primo. Inquiſitio verò eſt, fama precedente, & clamoroſa inſinuatione impellente, criminum à iudice perueſtigatio, vt habetur per Doct.in cap.qualiter,& quando,el ſecundo, de accuſat. At denunciatio
4 † duobus membris appoſitè fungitur, altera namque fraterna, altera iudicialis doctrine gratia appellatur. Quarum queque ſit ſigillatim, aperiamus. Fraterna denunciatio eſt criminis apud iudicem, vt patrem, emendationis cauſa, explicata delatio. De hac Innocent.& Panormit.in cap.nouit,de iudic. Iudicialis verò eſt criminis vindictæ cauſa delatio, nec ſe ad probandum denuncians. Sotus libro quinto, de iuſt. & iure, queſt. 5. artic. primo. Quibus ita compoſitis, colligitur profectò, quod ſi noſtre profeſſionis, ac

per

per votum ſuſceptę religionis, rationem habere, vt par eſt, contenderemus: nullus inter nos accuſationi locus eſſet, quod Apoſtoli nobis eſſet inſtitutum ſeruandum: Noli vinci à malo: ſed vince in bono malum. Nam ſi diuino zelo inflammatus, ſcelera, atque facinora à fratribus amouere ſtuderes, oporteret accuſatione pręter miſſa; in qua vindicta expetitur, denunciatione vti. Quo ſic ſociorum ſaluti pro rerum neceſſitate conſuleretur. Verum vt eo redeat, vnde oratio digreſſa eſt, hoc diſcrimine de accuſatione curandum eſt, vt ſciamus, an crimen † in nos commiſſum eſt, an in alios: cum peccatum contra nos eſt, idque ab eo, qui noſtrę ſit familię, nihil prohibet accuſare, nulla Abbatis venia. Rom. conſil. 375. At cum ab extraneis id ſceleris admittatur, citra Abbatis veniam nullus deferendi criminis locus monachis relinquitur, vt notatur 12. quęſtio. 1. cap. nullus, & cap. parochianos, de ſent. excomm. Poſtremo id valde inſtituto noſtro conſentaneum eſt, vt ſi delictum publico bono perniciem afferat, ſitq; reus homo exitioſus, & peſtilens, ac nos comprobare poſſimus; petenda quidem eſt venia, ſed tametſi non impetretur, non modo licet, ſed neceſſarium eſt accuſari reos. Animaduerto † etiam, quod cum accuſatione adhibita exagitamus reum, pręuia certè admonitio non requiritur, ſi quidem ad vltionem illa cum ſpectet, nihil vtilitatis ex tali admonitione manaret. ita Diuus Thomas in quarto, diſt. 19. quęſtio. 2. artic. 3. quęſt. 1. ad quartum. Gloſ. & Innocent. in cap. de his, de accuſat. Quod quidem de crimini-

bus

bus in nos admiſſis dictum volo. At cum in aliorum iniuriam peccatur, tunc diſtinctione huiuſmodi opus eſt, vt ſi in aliorum, & publici boni labem ſit peccatum, quemadmodum ſi rerum cœnobij cellerarius eſſet decoctor, perſuaſumq; haberemus, eum à tali facinore adiunctis monitis abſtinere, neceſſario monitione vtendum eſt: cum verò id in dubium vocaretur, aut mora interpoſita periculum immineret, profectò ad accuſandum maturè omnes cogimur. Neque his Euangelij ſententia illa aduerſatur, qua percutienti maxillam, alteram præberi preſcribitur. Propterea quod, rancore (vt aiunt) indulto ſui damni vicem, iure medio compenſare, nihil obſtat. conſentit Sanctus Doctor, ſecunda ſecundæ, quæſt. 33. & 68. & Sotus libro quinto, de iuſtitia, & iure, queſtio. 5. artic. primo. Nunc quæ ſunt harum rationum ſingula explicemus.

De accuſatore, & accuſationis forma.
Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Libellus duplex, poſtulatorius, & delatorius.*
2 *In libello, quæ exprimi debeant.*
Pœna talionis licet non exprimatur, tamen ſubintelligitur, ſub eod. num. 2.
3 *Forma libelli accuſatoris.*

Memo-

4 *Memoria quia imbecillis eſt, ideo omnia in ſcriptis redigenda.*

5 *Modus procedendi inter clericos eſt ordo iuris, ſed inter monachos proceditur ſummariè.*

CVM cauſæ aut ciuiles ſint, aut criminales, vtrarumque libellus ab actore iudici offerendus erit. Quorum alter poſtulatorius † appellatur, alter dilatorius nuncupari poteſt, capit. primo, & cap. fin. de lib. oblat. cap. primo, 2. quæſtio. 1. & l. qui crimen, C. qui accuſare non poſſunt. Specul. titu. de libellorum conceptione, §. libellus. De poſtremo tamen (omiſſo priore) ratio habenda eſt. Ac primum verſemur, licet in eius forma conſtituendà, & deſcribenda, quæ & actoris † nomen, & rei contineat, neceſſe eſt, & maleficium, de quo agitur, & ſponſionem proſequendę cauſę vſque ad finem, animo non calumniandi, ſed ſui iuris, vel publici boni tuendi. Quibus de omnibus iuramentum præſtet, adiuncto iudicis nomine. Accedat quoque accuſatoris ſubſcriptio, ſe offerens ad talionis (vt aiunt) pœnam, ſi probationem non pręſtiterit; Quod quidem poſtremum tametſi non explicaretur, accuſationis natura intelligi oportere, Doctores ſentiunt. Sanctus Doctor, ſecunda ſecundæ, quæſtione 68. artic. 4. Speculator titu. de accuſationib. lib. 3. §. 1. num. 17. Archiepiſcopus Florentinus in tertia par. Summę, tit. 9. cap. 8. §. 3. per textum in cap. quiſque, 2. quæſtione 8. Huius autem exemplum his verbis conſtat: In nomine Domini, &c. † Die 20. Nouembris 1577. Ego

(margin numbers beside lines: 1 at "dus erit. Quorum alter", 2 at "& deſcribenda", 3 at "ne Domini")

D. Turpilius defero, & propono coram Dom. Iuſtino iudice, &c. contra D. Albertum animo non calumniandi: ſed mea iura, vel commune bonum tuendi, qualiter ſupradictus baculo ex inſidijs me aggreſſus, acerbè verberauit, quod ſub talionis pœna me probare polliceor, atque proſequi ad finem vſque, vt meritas pœnas luat. Dat. in Cœnobio, &c.

Ego D. Turpilius, qui ſupra manu mea, vel aliena ſi neſcit literas, appoſito ſigno.

4 Deinde animaduerto omnia † ſcriptis mandanda eſſe, quoniam memoria noſtra imbecilla eſt, ac labilis, poteſt tamen id prætermitti; primò, ſi leuia delicta forent; deinde ſi adeo perſpicua eſſent, vt nulla euidentiæ probatione indigerent. Speculat. & Diuus Antoninus, vbi ſupra. Sed quamquàm plurima huc afferenda eſſent eis, qui exquiſitius in eorum tractatione verſarentur; nos qui monachis tantum iudiciorum formam tradere volumus, breuitati conſulemus. Conſtituto primum procedendi rationem
5 monachorum, † differre plurimum ab ea, quàm ad clericos adhibemus. Siquidem hic ſolemnis, & perfecta iuris obſeruatio deſideratur, illic autem om-
6 nia agenda ſunt ſimpliciter, ſummariè; † & de plano, ſola facti veritate inſpecta, vt docetur à Speculatore in titu. de Inquiſitione, §. vlt. num. 5. Prærpoſ. in capit. cum paſtoris, 2. quæſtio. 8. Abb. in cap. ea quæ, de ſtatu monachorum. & in cap. cum contingat, de foro compet. Eſt enim rationi conſentaneum, vt ij quibus animi tranquillitas propoſita in primis eſt, mundiq; perturbatio, ac iudiciorum inuiſa debet eſ-

ſe, ab omni prorſus iudiciorum ſtrepitu abhorreant. Seruum enim Dei (vt Apoſtoli verbis vtar) non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad omnes, &cæt. Hæc autem qua ratione accipienda ſint, altius exordiamur.

De Monachorum propria procedendi ratione. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Monachorum munus deſcribitur.*
2 *Abbas in criminum animaduerſione in monachos dupliciter procedere poteſt, vt pater, & iudex.*
3 *Diſcrimen procedendi, vt pater, & vt iudex.*
4 *Crimina monachorum duplicia, leuia, & grauiora, & quis modus procedendi, num. 6. & 7.*
5 *Prælati nihil extra regulam agant.*

IN magnas ſanè me adductum anguſtias perſpicio; quod de ratione, quam ad monachos puniendos adhibere iudex debeat, ſermo mihi habendus eſt. Nam profectò fieri non poteſt, quin alterutrius inuidiam, licet immeritò, ſubeam. Verum ſi quæ, ſui ſunt muneris, ſinguli conarentur præſtare, non laboraremus. Cui enim eſt dubium, quod omnia tranquillè conſiſterent, ſi Prelati eo ſtudio pietatis, ac integritate morum eluceren, quam eis accu-

ratiſſima ratione Pater Sanctus Benedictus in tertio ſuę Regulę, cap. præſcripſit. & meminiſſe deberent, quo nomine eſſent inſigniti, Patris videlicet. Atque idcirco curarent, id re ipſa egregiè præſtare. Hinc D. Ambroſius in ſuo paſtorali. Actio (inquit) congruat nomini, nomenque actioni, ne ſit nomen inane, & crimen immane, honor ſublimis, & vita decliuis. Quod certè ſatis dilucidè, & grauiter idem noſter legiſlator in 63. cap. aſſeruit, dum eam in criminum animaduerſione formulam Abbati ſeruandam cenſet, vt in ipſa correctione prudenter agat, vt nequid nimis, &c. Scientibus enim legem loquor. De hinc, vno verbo, negotium totum complectitur, dicens: Oportere eos cum animo ſuo cogitare ſe infirmarum ouium curam ſuſcepiſſe, non de ſanis tyrannidem, &c. Contra; ſi † monachi officium ſuum tueri, ac ſeruare ſtuderent, nec nuncupato voto deeſſe, ſed animi ardore propoſita pręmia exoptare, certum eſt, nihil illis graue, nihil moleſtum accideret, quod non æquo animo, & excelſo ferendum exiſtimaret. Quippe cum hęc vna, eſt piorum hominum ſumma gloria, ſi iuſtitiæ cauſa, res duras perferant. Nam (vt Diuus Petrus aiebat) quæ eſt gratia, ſi peccantes colaphizati ſuffertis? Non enim ſibi rectè conſulit is monachus, qui iniurijs vexatus, criminibusque inuſtus, vt ab ijs ſeſe liberet, ad contentionis iudicium ſe confert. Nam etſi legum, ac iudicis authoritate ſuam depellere iniuriã curet, in hoc tamen veræ religionis minus habet; quod oblatam coronę, atque pręmij ſegetem, contentionis ſtudio, repudiat.

Sed

Sed viderint hoc ipſi. Nos modo, quæ inſtituti ſunt noſtri, perſequamur. Bipartita ratione animaduer-
2 tere in Monachos Abbatem † poſſe Pontificia iura, noſtraque inſtituta decernunt. Primum patris ſibi, & nomen, & vim aſſumens; cui ſanè propoſitum eſt, vt quoad eius fieri poteſt, nihil de ſupplicijs cogitet, monachorum vitia radicitus euellat, eorumque piè
3 medeatur vulneribus. At tunc † quidem, quod de ſola ipſius monachi ſalute agitur, poteſt Abbas iudicij forma omiſſa, rem, vt ſibi libet, gerere. Vt magna cum conſtantia dixit Panor. in cap. reprehenſibilis, de appell. & in cap. cum contingat, de foro compet. facit tex. in cap. prodeſt, 23. queſt. 5. & in cap. nullam, 18. queſt. 2. Nam optimè in hoc Abbatis munus conſtat, tantumque abeſt, vt monachus conqueri poſſit, vt tum pręclarè ſuam agi cauſam, exiſtimare debeat. Poſtea cum Abbas iudicis rationem, ac modũ exercere cõſtituit, ac per leges ad ſolam ſui monachi vindictam ſpectat, vt diſciplinam tueatur; tunc dubio procul, aut iuris ordine ſeruato, aut ſummariè de plano, ſola veritate facti inſpecta, iuſtitiam adminiſtrare debet. Quæ quidem niſi ſuis legibus inuiolata conſiſtat, non prohibetur monacho vt ſuę, vel exiſtimationis, vel iuris, habeat rationem. Abb. in cap. ſi quis contra clericum, & in cap. cum contingat, de foro compet. At verò duplici etiã ratione, quæ à monachis committi poſſunt crimina, diuiſa ſunt, quorum
4 grauiora † quędam ſunt, quædam verò leuia, ex capit. 24. Regulę noſtræ. Et leuiores quidem culpas eas appellãdas noſtrę Regulæ explicator Cardinalis am-

pliſſimus de Turrecremata cenſuit, quę in ijs verſantur, quarum violatio noxam capitalem non affert. At grauiores illas iudicat, quæ aut leges diuinas violant, aut eſſentialia noſtrę Regulę, ſic enim loquitur: Nec me fugit eorum criminum vtraque membra latius patere. Cui enim eſt dubium, quòd vaſis confractio, taciturnitatis violatione leuior ſit? aut libidinibus nuncupatā Deo caſtitatem commaculare, perniciosius ſit, quàm baculo monachum cedere? tamen id ſummopere in hac re animaduerti & velim, & rogo, totam rei huius rationem ex prelati iudicio pendere, qui adhibito legum delectu, perſonarum varietate, criminis admiſſi modo, hominum ſcandalo, & quæ ſunt huius loci, ad eorum rationem iudicij vim vel temperare, vel acuere ſtudeat. Quocirca grauiter quidem aſſeruit inſtitutor noſter, vt ſecundum modum culpæ, & excommunicationis, & diſciplinę debet extendi menſura, qui culparum modus, in Abbatis pendeat arbitrio. Quid clarius? Veruntamen
5 id prouidendum ſibi Prelati curent, ne † indulti arbitrij habenas, plus æquè vel deducant, vel remittant. Nam aliàs illis dicitur; Nec quaſi libera vtentes libertate, conturbent gregem ſibi commiſſum: ſed potius prçcepto illi ſeſe accommodent, quo dicitur: In omnibus igitur omnes magiſtrum ſequantur Regulam: nec ab ea temerè deuietur à quoquam. In ijs
6 ergo culpis, quæ leuiorum genere † continentur, ac ea re grauiores pœnæ, & capitales infligendæ non erunt, Abbas nullo iudicio contentioſo, omni remoto accuſatore, vim obtinet puniendi, optimi paſtoris

munere

muñere fungens. Neque tunc quidem aut monachorum defenſiones ſunt admittendæ, aut tumultuarij apices iuris concedendi; ſed animo ſubmiſſo, quilibet obedire obſtringitur, cap. ad noſtram, cap. reprehenſibilis, de appellationib. cap. qualiter, & quando, el ſecondo, de accuſationib. Speculat. in titu. de Inquiſitione, §. vltimo. quod etiam Panormitan. in capit. cum contingat, de foro compet. *iꝭs verbis* dicit: Quando punitur ſecundum ſtatuta regularia, proceditur ſummariè de plano, ſine ſtrepitu iudicij, in quo non traduntur capitula, nec debent vocari ad videndum iurare teſtes, nec admittitur appellatio. capit. ad noſtram, & capit. reprehenſibilis, de appellat. Quæ ſanè omnia declarantur per Ioannem Monachum in cap. primo, de religioſis domibus, *lib*. 6. Id verò quam ſit iuſtitiæ conſentaneum, manifeſtum eſt. Si quidem id ſeruatur in laicis, l. leuia, ff. de accuſatio. Quid enim turpius, aut noſtris inſtitutis perniciosius, quàm ſi Cœnobij Patres, diſciplinæ gratia cœnobium perluſtrantes, quæ repererint crimina, niſi contentioſo iudicio adhibito, teſtibusve examinatis vindicare, & emendare nequirent? vt carniũ eſt eſus, taciturnitatis violatio, ac eius generis alia regularis obſeruationis tranſgreſſio, non eſſentialis (vt aiunt) Conſtans namque eſt coniectura, cum ſint Patres, nihil per calumniam dicturos, aut facturos, potius fratrum emendationi, regularibusque inſtitutis humaniter, ac prudenter proſpecturos. At † ſi quando
7 pro culpæ ratione grauioribus pœnis animaduertendum eſſet, vt exquiſitus iuris ordo per ſummorum

Pontificũ decreta ſuperius citata prętermitti poſſet: tamen quę ad iudicij vim (& vt ipſi loquuntur) eſſentiam, ſpectare videntur, omitti ſine vitio non poſſunt; præterquam in valde notis, vt iuris periti dicunt. De quibus nihilominus perfectior in ſequentibus ratio habenda eſt.

Quid ſit ſummariè, & de plano progredi, explicatur. Cap. VII.

SVMMARIVM.

1 *Prælatus iudex conſtitutus procedere poteſt duplici iure; ordinario, & ſummariè, ſed ſecundum conuenientius.*

2 *Iudicij alia ſunt de eſſentia, & alia de congruitate.*

3 *Eſſentialia nunquam prætermittenda, licet ſummariè, & de plano procedatur, & quæ eſſentialia, numero 7.*

4 *Summariè, ſimpliciter, de plano, ſola facti veritate inſpecta, explicatur.*

5 *Defenſio cum ſit de iure naturæ, nec excommunicato, nec diabolo prohibenda eſt.*

6 *Capitula ſunt reo exhibenda, vt ſe defendat.*

7 *Teſtium nomina, & eorum dicta non ſunt reuelanda.*

8 *Monachis non licet appellatione vti: ſed bene recla-*

ma-

matione : fallit, ſi appelletur ad Summum Pontificem, num. 11.

9 *Religionis neruus in quo maximè conſiſtat.*

10 *Reclamatio quare ſic appelletur.*

11 *Accuſatorem, & accuſatum eiuſdem fori eſſe oportet, & qui ab accuſatione excludantur, num.* 14.

BENE habet, iacta ſunt fundamenta totius ferè operis : à nobis enim, & rationibus (ni iudicio labor) grauiſſimis, & Iuriſperitorum auctoritate ſumma, quod monachorum crimina, aut delicta emendari à Prelatis poſſe diximus, aut patris, aut iudicis perſonam aſſumentibus. Verum enim qui Patris officium ſit, ſuperſedendum arbitror; quod eius facilis ſit, & prompta explicatio. Verſetur ergo commentationis noſtrę ratio in iudicis munere explicando. Prælatis ignorare fas non eſt, ſe iu-
1 dicandis † monachorum cauſis, duplici ratione poſſe vti. Prima quidem eſt, cum nihil eorum, quæ legibus præſcripta ſunt, omittuntur. Qui modus, de iure ordinario à iuris prudentibus nominatur. Altera eſt, quando ſummariè, de plano, &c. iudicia exercent. Sed iuris Pontificij eruditi, ferè omnes abſtinendum à priori ratione prælatis cenſuerunt; tum quia id contentionis genus, cum monaſticę inſtitutionis tranquillitate multum pugnat; tum quia eò pertinet monaſtica inſtituta omnia, vt ſecundum ea omnis monachorum adminiſtratio temperetur. cap. qualiter, & quando, el ſecondo, de accuſat. cap. olim, eodem titu. Atque huc ſpectat, quod Panorm. in cap. ſi quis contra cle-

tra clericum, & in cap. cum contingat, de foro com-
pet. dicit. & Lapus allegat. 73. quibus in locis ijdem,
multis agunt cum Prælato monachorum, ne in cau-
ſis eorum diſceptandis, iuris apices perſequantur.
Tunc namque ſequitur neceſſariò, vt conſulendi ſæ-
culares iuris peritos, monachis facultas tribuenda
ſit, ac nummi ad eorum ſumptus ſuppeditandi, &
aliæ eiuſdem generis incommoda, quibus ſanè reli-
gionis candor, maculatur. Qua de re ijs ſalutaribus
obtemperantes monitis, ſemper in huiuſmodi con-
trouerſijs, ſola facti veritate inſpecta, procedendum
ſibi ſummo ſtudio, curent. Ac eo maximè, quod in-
ſtitutis noſtris, id ipſum ſancitum eſt, vt in cap. pri-
mo, ſecundæ part. de poteſtate Præſidentis, & Viſita-
torum continetur. Quibus ita conſtitutis, explican-
dum eſt, quid ijs vocibus ſummariè, & de plano, & c.
vis, & facultatis ſubiectum ſit. Et primo quidem
2 animaduerto ad iudicium † alia pertinere vt neceſ-
ſaria, atque (vt iuris periti loquuntur) eſſentialia, alia
verò ad eius perfectionem accedere; & (vt aiunt) ſo-
3 lennitatem. Prætermiſſa autem huiuſmodi † iudi-
ciorum ſolennitate, de ijs tractemus, quæ ad ipſius
vim, atque naturam ſpectant; quod noſtri inſtituti
in primis hoc eſt. Etenim omnes illæ particulæ eo
ſunt referendæ, vt eſſentialia iudicij ſeruanda expli-
cent. Panorm. in cap. dilecti, de iudic. Paul. & Cardi.
in Clem. ſępe, de verborum ſignific. & in Clem. di-
ſpendioſam, de iudic. Felyn. in cap. dilecti, de iudic.
Hoſtien. in cap. ea quæ, de accuſat. Rom. in conſi. 26.
Bal. in l. nec quicquam, §. de plano, ff. de off. procon ſ.
Archi-

Archiepiſcopus Florentinus in 3. par. titu. 9. cap. 8. Quæ autem hęc ipſa ſubſtantialia ſint, vocabulorum ſingulorum ſignificatione expoſita, conſtituamus.
4 Ei itaque particulæ, ſimpliciter: hæc vis ſubiecta eſt, vt remoueantur calumniatores, & doloſę protelationes, inaneſque exceptiones. Paul. & Cardin. in Clem. diſpendioſam, nu. 42. De plano autem ſecundum Paulum in Clem. ſępe, de verborum ſign. ſignificat, vt abiecta ſolennitate ſedendi loco ſolito, etiam ocioſis diebus, procedatur in cauſa. Sed Laur. quem ſequitur Cardin. in dicta Clem. dicit, quod verbum, de plano, ſignificat excluſionem pernicioſæ ſubtilitatis, maximè quo ad coarctandum numerum teſtium, & reprobationem ipſorum. Summariè verò id ſignificationis propriè ſibi vſurpat: vt quę ad iudicij vim, & naturam attinent, ſolum requirantur; nec reis concedatur vt teſtium iuſiurãdum videant, nec teſtium, & capitulorum exemplar eis vllo pacto tribuatur, quod deducitur ex dictis Bart. & Bald. in l. filiusfamiliàs, ff. de donat. & Franc. Aret. in l. eum qui. §. filius, ff. de acquirenda hęred. & Felyn. in cap. dilecti, de iud. Demum ſola facti veritate inſpecta denotat, vt iuris omnis reijciatur pompa, eo tamen, vt ius naturale, atque gentium nihil incommodi patiatur. Abbas in pręcitato capit. dilecti, & in cap. qualiter, & quando, el ſecondo, de accuſatio. Archiepiſcopus Florent. vbi ſuprà. At nobis pro iure gentium habenda ſunt inſtituta regularia, ſi quidem omnibus monachis communia ſunt: Ex ijs ergo facilis aditus patet, vt videamus, quę in monachorum cauſis iudicantur neceſſa-

5 ria; Nimirum † natura omnibus comparatum eſt, ſeſe tueri, ac defendere ab ijs, quæ nocitura videntur, ex quo ſequitur, vt quiſque ſe defendat, ad iudicij vim attinere, l. defenſionis facultas, C. de iure fiſci, lib. 10. Petr. de Anchar. conſi. 259. Felyn. in cap. qualiter, & quando, el ſecondo, §. licet, de accuſat. Ac eo pertinet, quod ſuripſius defenſio, neque excommunicato, neque Diabolo negari poteſt, capit. cum inter, de except. cap. eorum, 11. quæſt. 3. Specul. titu. de Inquiſitione, §. vlt. Monachi verò potiori ſunt loco habendi, ideoque eo priuari beneficio non poſſunt. Iam
6 verò, † quæ tuendi ratio relinquitur, ſi capitulorum, de quibus cauſa dicenda eſt, notitia denegatur: Oportet namque arma, quibus appetimus nos proſpicere, vt ab eis defendamus noſmetipſos. Pręterea eiuſmodi capitula, ſiue delationes, ab actore dependent, ex
7 quo † efficitur neceſſarium, accuſatorem, aut denunciatorem, aut infamiam ad iudicium excitandũ debere adeſſe. Quæ quidem vſque adeo faciunt, ad naturam iudicij, vt eorũ altero detracto, latrocinium potius appellari poſſit, quàm iudicium. Neque hac in re aliqua eſt inter Doctores diſſenſio. Verum conceſſio morę, ac interualli, vt ſua reus aptè curet, mihi neceſſaria videtur. Siquidem actio nulla, niſi interuallo temporis confici poteſt. Quam ob rem conſentaneum rationi non eſt, temporis interuallum reo denegari, ne imparatus, cauſam dicere cogatur. Num
8 autem † teſtium nomina, atque dicta, ipſi aperienda videantur? De Pręlatis clericorum tex. eſt clarus, in cap. qualiter, & quando, el ſecondo, de accuſationib.

De

De Religioſis verò diſcrepãt inter ſe Doctores. Nam Panorm. aientem partem grauiſſimis adductis rationibus tuetur. in cap. olim, & cap. qualiter, & quando, el ſecondo, de accuſ. At Hoſt. dicta quidem reo eſſe manifeſtanda aſſeuerat, ipſorum verò nomina ſilentio inuoluenda, quod ad iuris ſubtilitatem attinere dixit: quę non obſeruatur contra regulares. Poſſunt tamen (vt ego ſentio) inter ſe conciliari. Nam paulò poſt Hoſtienſ. dicit, quod cauſæ habita ratione, eorum nomina manifeſtari poſſunt. Iam verò non deſunt & alij præclariſſimi viri, qui ſentiunt, neque teſtium nomina, neque eorum dicta, vlla eſſe ratione aperienda reo. Quod mihi quidem quo ad primum dictum valde (vt ingenuè fatear) probatur. Nam cũ monachis plurimum commodi ex animi tranquillitate manet, nihilq́ue ſic eius vim labefactet, ac teſtium cognitio: eteniin acerbiſſima ex ea excitantur odia, vltiones experuntur, innumeraq; perturbationum ſémina naſcuntur. Itaque in monachorum cauſis eſſe ſatis debet, ſi capitulorum notitia conceſſa, defenſionis locus non excludatur; fallit autem in criminalibus, ac grauiſſimis cauſis, vt adnotauit Panor. in cap. qualiter, & quando, el ſecondo, de accuſation. Supereſt modo de appellatione quippiam dicere.

9 Quod plerique dubitant, an ea monachis † vti liceat? Videtur namq; iuri naturali conueniens, vt oppreſſus quis, inferioris iudicis iniuria, ad maiorem prouocando, depellendæ iniuriæ ratione non careat. Tamen contrarium prorſus cauetur in cap. irrefragabili, de officio ordin. idque habetur ex Priuilegio

Gre-

Gregorij XIII. religioni conceſſo. Quam quidẽ ſententiam adeò doctiſſimus Sotus omni animi contentione complexus eſt, lib. 5. de iuſt. & iu. quęſt. 6. art. 3. vt eius adſcribere verba neceſſarium ducam. Si (inquit) ſciſcitaris, num licitum ſit, & condecens, religionum familias inſtituere, vt appellare prohibeantur, apparet enim id neq; decere, neque verò licere; tum quod precipuè in cauſa capitis tantopere nos natura admonet, vt defendamus; nemo debet naturali beneficio orbari, quo ſe tueri poteſt; tum etiam, quod de appellatione 2. q. 6. c. ad Romanam. Chriſtianis vniuerſis hoc indulgetur beneficium, vt quoties ſe quiſq; premi ſenſerit, ad Romanam Sedem, tãquam ad caput prouocatione confugiat. Reſpondetur nihilominus, perquam ſanctè è religionibus abigi appellandi vſum: nam etſi fortaſſe accidere quandoque poſſit, vt monachus aliquis iniuria læſus affligatur, tamen ex alia parte talia damna (quæ rariſſimè contingunt) pace, & quiete compenſantur. Neruus
10 † enim, & decus religionis in hoc maximè conſiſtit, vt altiſſimo inter ſe ſilẽtio, omnia veluti inter fratres, quę ſua eſt profeſſio, planiter tractent, & tranſigant: neque ſe ſæculo prodant. Etenim vbi primum religionis cauſæ, clauſtrorum metas exierunt, actum de illis eſt. Quocirca inſtitutiones ipſas ſic Pontifices cõfirmarunt, vt appellationes prohiberẽt, non quod per hoc Summis ipſis Pontificibus obedientię quicquam ſit ademptum, (quicunque enim quantumuis
11 incluſus † monachus ad ipſum appellauerit, iure id faciet;) verum quod ſic conſultum eſt religionum incolu-

columitati. Hęc ille: idque ex tex. in c. ad noſtram, de appell. & cap. reprehenſibilis, & cap. ſpeciali. §. fi. eod. titu. confirmatur. Ex quibus controuerſię ambiguitas diſcutitur apertè. Conceditur autem eis,
12 quędam veluti reclamatio ab Abbate, † aliove Prę-
lato, ad comitia generalia, aut Præſidem, aut Viſitatores. Vt ipſius conſuetudinis vis vſurpata inter nos, quotidie declarat, quæ tamen neutiquàm latam ſententiam ſuſpendit. Ac verò poſtremum animaduerti id velim, quod vt legibus cautum eſt, à laicis clericos accuſari non poſſe: ſic namque habetur 2. q. 7. per totum. Sic neque diuerſę familię religioſus, alterius nomen accuſare, neque clerici, neque ſæculares, monachorum nomen accuſatoriè deferre poſ-
13 ſunt. Quod eiuſdem eſſe fori † oportet, accuſatorem, & accuſatum; cum accuſator ad pœnam talionis, niſi probationem pręſtiterit, non ſolum ſeipſum offerat, ſed de iure teneatur, vt habetur 2. q. 3. ferè per totum. Quæ quidem pœna à monachorum iudice, in clericos, vel laicos non probantes, infligi minimè poteſt. Fallit, ſi laici, vel clerici accuſandi, ſuam ſuorumve iniuriam proſequantur, vt decernit Specul. in tit. de Reo, circa fin. Excluduntur quoque
14 excommunicati, † infames, cap. omnes. cap. hi qui. 13. q. 4. Excluduntur quoque calumniatores, quique aliàs falſum dixiſſe in iudicio cõuicti fuerint. Quinimò detractores, aut infideles, vt habetur 3. q. 4. ferè per totũ. & beatus Zepherinus decreuit detractores ab accuſatione eſſe ſubmouendos. cap. detractores, 3. q. 4. quod tametſi de accuſatione Epiſcoporum di-
ctum

ctum fuit; tamen poteſt generaliter valere, vt bene adnotauit Archid. & Hug.in pręcitato c.detractores. idq; deducitur: nam quiſquis vt maledicus condemnatus eſt,efficitur infamis, vt ait Panor.in c.cum te, de ſent.& re iud.c.at ſi clerici,de iud. & Hoſt.de maledicis. Colligamus ergo, † ad iudicij naturam hæc magnopere facere,capitulorum exhibitionem,facultatem ſe defendendi,eaque ſuo conuenienti tempore impertitam, atq; etiam accuſationem in ſcriptis, vel denunciationem,clamoroſamvé inſinuationem. Cætera autem nullo iudicij detrimento, ſunt monachis omittenda. Itaque de accuſatione, hæc ſatis.

De Inquiſitione. Cap. VIII.

SVMMARIVM.

1 *Inquiſitionis nomen ambiguum, quæ duplex eſt, præparatoria, & ſolemnis.*
2 *Inquiſitionis ſolennis, & præparatoriæ diſcrimen.*
3 *A Viſitatoribus, quæ oratio habenda.*
4 *Viſitatores oratione facta cum ad eccleſias proficiſcantur, perquirant pertinentia ad Diuinum cultum.*

1 INQVISITIONIS † vis,atque notio latius patet; quam præſens negotium expoſcit. Ideoque, quæ minus ſunt neceſſaria, omittemus, ac bipartita eam ratione diſtrahimus. Nam altera quidem ordinaria, ſiue præparatoria appellatur, altera

verò

verò ſolennis. ita Speculat. titu.de inquiſitione, §.2. num. 9. Plurimum quoque inter ſe differunt. Illa
2 enim † vtendum eſt, cum Prælatus ſuam, vel Diœceſim, vel Cœnobium, vel totam familiam, (vt Viſitatores ſolent) viſitandi gratia perluſtrant, vt adnotauit Speculat. in titu. de inquiſitione, §.2. num. 6. & cauetur in cap. Romana, §. ſanè, de cenſi. in 6. & cap. placuit, 10. quæſt. 1. Franc. de Aretio in cap. qualiter, & quando, el ſecondo, in 4. col. de accuſat. Panormitan. in cap. primo, de officio ordin. & hæc, aut de multis, aut de ſingulari perſona inſtituitur, & nulla præcedente forma poteſt inſtitui; Poſterior autem niſi illa percrebuerit, vſurpanda non erit. Præterea in illa non modò de maximis, verum etiam de leuioribus criminibus perquiſitio facienda eſt: in iſta grauiorum tantum ſcelerum ratio habenda eſt. Ad extremum ibi de veritate aperienda in his, quæ ad inſtaurationem eccleſiæ cum in membris, tum in capite, attinent: iuramentum à teſtibus non extorquetur. ex cap. olim, de accuſat. & ex Specul. in tit. de inquiſitione, §.2. num. 13. hic & iuramentum exhibetur, & capit. de quibus inquiſitio inſtitui debet. Panorm. in capit. qualiter, & quando. ſequitur Hoſtien. ibidem. Sed quamquam prioris generis inquiſitio ad præſens non attineat inſtitutum, niſi vt Viſitatorum munus depoſcit, pauca tamen erunt à nobis explicanda. Primo namque vbi ad Cœnobium viſitationis cauſa ij venerint, vt noſtris inſtitutis capitulis: Quomodo viſitationes fieri debent, explicatur, ac decernitur in capit. ea quæ, de ſtatu monachorum.

Declaratur verò à Speculatore in titu. de inquiſitione, §. ſecundo, & tertio. ita exordium ſument.

In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Anno ab eiuſdem Saluatoris ortu.n. die.n. menſe.n. Mandatis à generalibus noſtris Comitijs celebratis in Monaſterio .n. ſuſceptis de monaſteriorum viſitatione ciſappendinorum, vel .n. à nobis facienda, nos ipſos contulimus in Monaſterio .n. vt quod erat nobis munus impoſitum, exequeremur: ſub Pontificatu Sanctiſſimi Domini noſtri Pontificis ſummi N. hac ratione viſitationem inſtituimus, vt ſigillatim inferius deſcriptum fuerit. Deinde exhortationem habebunt ad ſcelera, & peccata vitanda, honeſtaque perſequenda, coactis in Capitulo fratribus hac, vel
3 alia ratione. Ea † eſt fratres imbecillitas humani animi diuino munere deſtituti, vt in ſumma rerum ignoratione, vitæque prauitate verſari cogatur, niſi optimi alicuius inſtitutoris opera, deterreatur à malis, ad honeſtas, rectasque actiones excitetur. Quocirca, ſanctiſſimè quidem, ac prudentiſſimè ijs, quibus fideles rectis legibus, probisque inſtitutis, informandi cura commiſſa eſt: Summorum Pontificum, ſacrorumq; Conciliorum decreta conſtituerunt: vti ſingulis annis ad eos ſalutaris viſitationis gratia pergant. Quo loco, tum in capite, primarijsve hominibus, tum in membris, infimisve alijs res ſe habeant, accuratius exquirant. Cuius ſanè ſecretam, eandemque grauiſſimam ſpeciem, in pręclariſſimo Patriarcha Iacob licet perſpicere: qui gratiſſimum filium ſuum Ioſeph, morum candore nitētem, ad fra-

trum

rum viſitationem direxit, dicens Gen. 37. Vade, viſi-
tà fratres tuos, & pecora, & renuncia mihi quid aga-
tur. Quam planè vocem nobis, qui Viſitatorum vi-
ces (licet indigni) ſuſtinemus, vſurpare, atque erga
vos amantiſſimi Patres, & fratres, re ipſa explere,
contendimus. Vt iure Pontificio in cap. ea quæ, de
ſtatu monach. & normę noſtrę inſtitutis, cap. 35. pri-
mę partis, grauiſſimè, atque rectiſſimè ſancitum eſt.
A quibus ne tranſuerſum quidem vnguem (vt aiunt)
quoad eius fieri poteſt, deflectere propoſitum habe-
mus. Primò igitur, vt inſtitutionum noſtrarum ra-
tio poſtulat: id vobis cogitandum cum animis ve-
ſtris rogamus: à Deo collata vobis ſumma benefi- 1
cia, attento, atque grato animo, vt expendatis, qui de
tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuum, in 2
quo dubio procul ſplendidiſſimum videbitis lumen,
æuóq; ſempiterno conſtantiſſimam fęlicitatem cõ-
parabitis. Deinde facultate à Comitijs generalibus
nobis indulta, pręcipimus, vt ſi quid prauũ, aut diſ-
ſolutum, vel in capite, vel in membris cæteris, cum
in Cœnobij bonis, tum in rebus ſacris irrepſerit, ſe-
moto odio, prauaque abdicata voluntate, ſignifice-
tis. Non enim deerit, aut benignitas in emendan-
do, aut ſtrenuitas in exequendo, aut fides de ijs, quæ
apud nos dicentur ad Patres referendi, &c. Quo fa-
4 cto † ad eccleſiam proficiſcentes, ſacra vel ipſi con-
ficiant, vel ſumma deuotione audiant. Poſtea Eu- 1
chariſtiæ ſacramentum, cæteraque ad Diuinum cul-
tum pertinentia, vt ſacrarium, ſacrorumque vaſo-
rum, & veſtium rationem, perquirant, ſcriptiſque

 reperta

reperta mandent. Demum fratrum viſitationi, (vt ſequenti capitulo explicabitur) operam dandam eſſe, non ignorent.

De ratione viſitandi Regulares, ſiue Monachos. Cap. IX.

SVMMARIVM.

1 *Viſitationis modus magis diſtinctè explicatur, circa Abbatem, & ſuperiores.*

2 *Interrogationes à viſitatoribus faciendæ, ſecundum perſonarum diuerſitates.*

3 *Viſitatores peracta viſitatione nihil iuris amplius habere.*

4 *Crimina emendata accuſari, vel denunciari non debent.*

5 *Crimina non emendata quando denunciatione, vel accuſatione indigeant.*

6 *Viſitationes quo fine terminandæ ſint.*

POSTEA Viſitatores in ſua domicilia recepti, vt ritè, atq; ex ordine munera ſua pręſtent,
1 duas † ſeries deſcribant, & quaſi depingant. De quibus inquiſitio inſtituenda erit; exhibito prius iuramento de veritate aperienda in ijs omnibus, quæ primo ad Dei ſpectant cultum: poſthac de cæteris,

quæ

quæ vel in capite, vel in membris inſtaurationem efflagitant; ſunt autem (quo breuior ſit deſcriptio) hæ series bipartito diſcrimine diſtrahendæ, hoc modo.

Series Rerum.

1 De orthodoxę fidei integritate.
De Diuinis laudibus.
De Regulari obſeruatione.
De Silentij obſeruatione.
De Vitio acquiſiti peculij.
De Diplomatum, & ſcripturarum cuſtodia.
De literarũ ſtudijs exercitationeque.

Series Perſonarum.

De Viſitatoribus exacti anni.
De Abbate, vel ſuo ordinario.
De Priore, ſiue Vicario.
De Magiſtro Nouitiorũ.
De Cellerario, ſiue Syndico.
De Decanis.
De his, qui ad Decani, vel Prępoſiti, vel Abbatis munus fugendum cooptari debent.
De cœteris alijs, quę breuitatis cauſa prętermittuntur.

De Viſitatoribus exacti anni.

1 Num his interrogationibus vſi fuerint.
2 Num rationibus Cœnobij, (vt iuſtitia poſtulat) conſuluerint.

De Abbate.

1 Num vita,& eruditione egregiè ſuum prę̃ſtet munus.
2 Num patribus frequentius adſit.
3 Num peregrinorum, & infirmorum curam piè ſolerterque ſuſcipiat.
4 Num maiorem de rebus temporalibus, quàm de animarum ſalute rationem habeat.
5 Num beneficia, aliaque Cœnobij ſubiecta loca ſollicitè viſitet.
6 Num acceptionem perſonarum cum aliorum offendiculo agat.

De Priore.

1 Num obſeruantię regularis vim conſeruet.
2 Num ſuis temporibus loca Monaſterij perluſtret.
3 Num obediens ſit Abbati.
4 Num culparum (vt aiunt) Capitulum aſſiduè adeat, & cętera.

De Magiſtro Nouitiorum.

1 Num ſit diligens circa nouitios inſtruendos.
2 Num pudicitia, atque eruditione pręcellat.
3 Num ſit idoneus ad animas lucrandas.
4 Num rituum, & ceremoniarum ſit eruditor.

De Cellarario.

1 Num ęre alieno monaſterium grauet.
2 Num pauperum, & infirmorum neceſſitatibus conſulat.
3 Num ratiocinia recte diſpoſita, & eorum labores ſeruet.
4 Num patres neceſſaria denegando, moleſtia afficiat.
5 Num aliquid ſine iuſſione Abbatis faciat, &c.
6 Num agris colendis, cœteriſque fructibus exaugendis incumbat.

De Decanis.

1 Num regularis obſeruantiæ curam gerant.
2 Num adoleſcentum diſciplinæ incumbant.
3 Num nocturnis horis a ſe benedictione indulta dimittant, &c.

De his, qui ad magiſtratum ſunt aſciſcendi.

1 Num his prędıti ſint moribus, ac ſcientia, quæ obeundi muneri neceſſaria ſunt.
2 Num hi ſint, quibus ſuorum munerum partem ſecurus committat Abbas.

2 De reliquis vero fratribus † pro exercitiorum, & perſonarum diuerſitate interrogationes ſunt facien

dę;tales vero interrogationes fieri debent,vt ſequen
ti formula deſcribetur.

D.Sophronius vocatus, & iure iurando exhibito
de veritate aperienda,interrogatus,ſi quippiam ſcit,
aut credit,aut fama eſt de ijs,quę ad inſtaurationem
huius cœnobij pertinent, vel in capite,vel in mem-
bris,& primò, ſi diuinæ laudes ritè perſoluũtur,&c.
Hæc enim forma a Speculat. traditur in tit.de inqui
ſitione.§.3. & a Doctoribus in cap.qualiter,& quan
do,el primo,de accuſat.atque hoc ordine reſponſio-
nes ſunt adſcribendę; addita quoq; eius qui eas pro-
tulit,ſubſcriptione.Curent Viſitatores, vt ſi crimen
graue ex viſitationis luce apparuerit, conficiant de
eo proceſſus, iterumque teſtes de his examinent iu-
ramento adhibito,& reo quoque,vt ſe purget,accer
ſito.Animaduertant autem Viſitatores id, quod gra
uiter Hoſtienſ.adnotauit; nempe eo pacto iuſiuran-
dum debere exigi,vt quilibet dicat,vt quicquid ſcit,
vel credit,vel fama eſt. Nam ſi iuſiurandum exiga-
tur de veritate aperienda de ijs, quorum tantum eſt
interrogatio,nullo iure is cætera, ad id etiam attinẽ
3 tia patefacere obſtringitur. Poſtremum † quod Vi-
ſitatores iure delegato, alienis in cœnobijs vtantur,
non autem ordinario, vbi munera ſua obierint, ni-
hil iuris ſit reliquum, ad eadem adminiſtranda cœ-
nobia,vt de officio delegatorum ſancitum eſt. Ha-
ctenus de generali inquiſitione. Illud libenter ad-
diderim, quod in eiuſmodi inquiſitionibus genera-
4 libus,ſi crimina iam fuerint † emendata, cuiuſcun-
que ſint generis,nullo adhibito delectu: nemo illa,

aut

aut accuſatione deferre, aut denũciare obſtringitur. Si quis tamen ad ferendum de his teſtimonium aduocetur, id detrectare, ac refugere non poteſt. Si vero nondum emendatione correcta fuerint, hac diſtinctione vtendum eſt: vt ſi priuata ſint, veluti ſcortatio, & eius generis, denunciari emendandi cauſa prorſus debeant. At ſi in publici boni perniciem
5 † inuadunt, vt proditio, tum accuſare, nedum denunciare quilibet cogatur. Quod quidem intelligendum quoque de ijs, quæ in tertiæ perſonæ incommodum impendent: tametſi cum emendari facilè poſſunt, non ita frequentius ad accuſationem confugiendum eſt. Sotus libro quinto, de Iuſtitia, & iure. Demum curent Viſitatores, vt iterum oratione habita exhortentur eos, vt rerum poſtulabit ratio, aut pro merito puniant, aut pro reſarciendis inſtitutis, leges condant, quas in Capitulo promulgari par eſt. Idemque de conſtitutis ſententijs cenſeo faciendum. Quo facto, ſuæ facultatis munera ſe perſoluiſſe ſciant.

De ſolenni Inquiſitione.
Cap. X.

SVMMARIVM.

1 *Inquiſitionem ante, quæ præcedere debeant.*
2 *Inquiſitionis ſolennis forma.*

In fa-

3 *Infamiæ probatio deſideratur in iudice Delegato, non autem Ordinario, & ſub nu. 1.*

4 *Inquiſitionis ordo.*

HAec quidē quod in priuatis criminib. vnius, aut multorum iudicandis, ſuo ordine verſatur, quid ſit, ex ſuperiori tradita diffinitione, colligere licet. In qua ſanè magni referre arbitrā-
1 dū eſt: † vt infamia clamoroſa vt inſinuatio, aut expreſſa inditia, priuſquàm inſtituatur, antecedere debeant. Quæ quidē accuſatoris vim habere, ſancitum eſt, c. qualiter & qn, el 2. de accuſat. ſic namq; legimus, quod villicus diffamatus fuerit, quaſi diſſipaſſet bona ipſius, &c. Poſthac verò ad ſui muneris rationem reddēdam accerſitus, ita cum illo actum eſt: Redde rationem villicationis tuæ: quid hoc audio de te? &c. Quibus verò conditionibus infamia, clamoroſa ve inſinuatio contineatur, inferius loco ſuo proprio manifeſtabitur. Nunc de eius progreſſione, & modo dicendum eſt. Itaque cum iudex ordinariam habeat in loco poteſtatē, quoniam probabiliter exiſtimare poteſt, eum infamiæ, quę viget per ſeſe cognitionem habere, merito infamiæ probatio non requiritur vt inquiſitionem inſtituat, potius ſine mora hoc initio ad pręſtandum ſuum munus ſe cō-
2 paret. No ſtras † cum perueniſſet ad aures (fama antecedēte) clamoroſave inſinuatione peruulgata; vel ſi illa non adſint; expreſſa tamen inditia cōſtent; poteſt dici: inditijs expreſſis impellētibus, quod D. N.

Cęno-

Cęnobij bona dilapidat; At ſæpius ea de re admonitus, reſipiſcendi conſilium non ſuſcipit, iccirco boni pub. & veritatis tuendę cauſa, inquiſitio à nobis inſtituenda eſt, ſuper eorum vnumquodque intimũ, atque annexum, &c. Die 2. Maij in noſtrę reſidẽtiæ
3 aula, &c. Verum † enim cum delegati iuris tantũ quis facultatẽ obtineat, & loco nõ adſit quo facinora cõmiſſa ſunt, vt infamię vigentis cognitionẽ capere per ſe cõmodè poſſit; infamię prius ꝓbatio cõſtituenda eſt, q̃ quidẽ (vt infrà dicetur) duorum teſtium dictis conſtare debet. In cuius ſanè exordio, hic verbis vti commodè poteſt iudex. Quoniam autẽ duorum teſtium legitimis dictis, de infamia, vel clamoroſa inſinuatione, expreſſiuè inditijs cõſtat nobis D. N. Cęnobij bona prauè decoquiſſe; ideo boni publici, & veritatis tuendę gratia, inquiſitionẽ faciemus ſuper eorũ ſingula intima, atq; annexa. Die, & anno tali, &c. Habetur hęc ex Pan. in c. cum oporteat, & in c. cum dilecti, de accuſa. probatur etiã Spec. in tit. de inquiſitione. Quorum ſanè ratio cõſentanea eſt, ne flagitiorum ſcelera contra Rẽpublicam perniciosius graſſentur, iudiciumve peruerſitas exaugeatur.
4 Ordo vero totius † inquiſitionis hac via, & ratione progredi debet. Primum dilapidationis rumor, percrebreſcit, expreſſave ſigna apparent. Ac tunc quidẽ (vt ſuperiori cap. diximus) ex ipſo dilapidationis natura, ac modo, capitula deſcribi debent, de quib. per Curiæ promotorem, vel Iudicem, vt apud nos moris eſt; ſingulatim diſquiſitio ſolers, & diligens facienda eſt: ac id totum quod teſtes dixerint, litteris eſt fide-

fideliter mandandum; eorumque qui ad teſtificandum accedunt, vniuſcuiuſque ſubſcriptione appoſita. Deinde Reo accerſito, capitula quæ ſibi opponuntur, aperienda ſunt, eiſque exemplum; (ſi poſtulauerit) exhiberi par eſt; interuallo etiam temporis præſtito, ad ſe tuendum. Quibus ita compoſitis, ipſe reus ſingula per capitula examinandus erit; quę dixerit, literis diſtinctè prodenda ſunt. Id autem ad extremum ſubiungere non piget, quod fama ſuis (vt explicabimus) inſtructa conditionibus, certo vel incerto authore excitata, conſtituendam inquiſitionem efflagitat; ne publicum bonum damni quicquam faciat. tex. & Doctores in c. licet Heli, de ſimo. Panor. in c. qualiter, & quando, de accuſ. el 2. Quocirca animaduerto etiam inquiſitionem plerumque ex ſimplici Iudicis munere dimanare. Nullaque tunc denunciatione opus eſt. Specul. in ti. de inquiſitione. §. 3. Plerumq; verò ea fit ex aliquo excitante, atque denunciante; qui cum id ſuſcipit, non aſtringitur denunciati criminis circunſtantias (vt aiunt) aperire. Quemadmodum ſi aliquis decoxiſſe Cœnobij bona denuncietur, id criminis, in frumento ne, an in vino commiſſum ſit, &c. eius generis indicare nemo tenetur: pręterquàm ſi his omiſſis, operis adeo occultatio, & inuolutio, vel dubietas, vel ambiguitas oriretur, vt Iudex veritatem aſſequi minus poſſet. Petrus Follerius in ſua practica criminali, quo loco omnia vberrimè probat.

Expli-

Explicantur ea, de quibus Inquiſitio fieri debeat. Cap. XI.

SVMMARIVM.

1 *Inquiſitio de quibus criminibus fieri debeat; & quæ publica crimina.*

2 *Inquiſitio an inſtitui poſſit, cum crimen ſit manifeſtum, ſed perſona occulta.*

3 *Inquiſitio quando fieri poſſit de libello infamatorio, authore occulto.*

4 *Criminis effector occultus, aut conſcius à Iudice interrogatus, reſpondere non tenetur. fallit num. ſeq.*

QVID ſit in hoc ſentiendum, non conueniunt Doctores; ſed multis prætermiſſis, breuitate
1 in hac re, & facilitate conſulemus. Nam † crimen omne, quod in publici boni, aut etiam familiæ exiſtimationis euerſionem facit, apta eſt quaſi materia, in qua inquiſitio verſetur. text. & ibi Bart. in l. congruit, ff. de off. preſi. Bald. in c. primo, §. iniuria, col. 5. verſ. pone quòd inuenitur, de pace iuram. firm. Fely. in c. inquiſitionis, de accuſ. Ea autem publica crimina ſunt appellanda, quæ publicum bonum euertunt, vt l. iure mariti, C. de adult. gloſ. ſumme, 2. q. 7. c. cum P. Manconella, de accuſ. Ac exemplum nobis ſit, bonorũ Monaſterij decoctio, ſcortatio, aliave huius ge-

neris

neris vitia, ex quibus familiæ æſtimatio perditè maculatur: Sed cum plurimæ ſint in hac re difficultates, primo loco ſeſe offert ea diſcutienda: Cum cri-
2 men manifeſtum ſit, perſona † tamen lateat; poſſit ne inquiſitio inſtitui? Petrus de Palude, in 4. diſt. 19. q. 4. aſſentiturq́; Tabienę Summę author, verbo inquiſitio, nu. 8. ſentit, id poſſe merito fieri. idque tenet Spec. in tit. de inquiſitione, §. 2. num. 7. & in titu. de notorijs criminibus, §. 1. in fine. Nam quamquam 1
peccator lateat, & ſit occultus, peccatum tamen manifeſtum eſt, vt de occultis quod iure cauetur mini- 2
mè inquiſitio haberi videatur. Quod quidem vt intelligatur, exemplis illuſtrandum eſt. In Cœnobio ſi 3
contingat quippiam ſurripi, aut infamatorium libellum aduerſum aliquem affigi; nec tamen de effectore conſtet. 4
Id quęritur modo, liceat ne, excommunicationis ſententiam de veritate aperienda, aut intendi, aut prorſus ferri, inquiſitionemque ijs de maleficijs adhiberi? Supradicti authores aientem partem tuentur. Quibus mirum in modum aduerſatur Caie- 5
tanus 2. 2. quęſt. 69. art. 2. & Sotus lib. 5. de Iuſt. & iu. q. 6. art. 2. col. 3. grauiſſimis quidem, & clariſſimis rationibus vtentes. Nam & inquiſitio inſtitui nullo iurę poteſt, niſi peccator, aut infamia, aut expreſſis indicijs ſeſe prodat, quod tamen in eiuſmodi euentis abeſſe dicitur, & excommunicatio niſi monitione præmiſſa ferri prorſus non poteſt, c. ſacro, de ſent. excom. c. 1. de ſent. excō. in 6. & idem in c. qualiter & quando, el 2. de inquiſitionibus, omnino fieri prohibetur. Neque eorum ſententia probanda eſt. Vt quāquam

ſigil-

ſigillatim inquiſitio confici nequeat, vniuerſim verò nihil obeſt, quo minus fiat. Quid? nonne eodem res ipſa reuoluitur, cum examinandis teſtibus dicimus, quis admiſit tale, vel tale? illi reſpondendo, ad ſingularia profectò deſcendent. Quod ſanè abhorret à cap. inquiſitionis, de accuſat. Nam ſi duo iurati teſtes (vt ibi dicitur) aliquid ſe vidiſſe affirmarent, non tamen inquiſitioni locus aliquis datur: ſed alia via ingrediendum eſt. Quanto id euidentius in occulto peccatore curandum erit? Quocirca etſi in more poſitum ſit, in huiuſmodi inquiſitiones conſtituere, vt omnes affirmant, præſertim Spec. in tit. de notor. cri. §. 1. in fi. ob quod dicit non eſſe à tali conſuetudine recedendum, per tex. in l. minimè, ff. de leg. c. cum dilectus, de conſuet. Videant tamen, qui ſic ſentiũt, num potius ſit eliminandus abuſus; quemadmodũ omnia refutando argumenta peritiſſimè *Sotus* explicauit. Animaduerto tamen duo, ex quibus veritas mirificè
3 eluceſcit. Primum libello infamatorio † cõſcripto, & vulgato, licet de re ipſa inquiſitio confici non poſſit, quod author occultus ſit; tamen ſigna, vt locum, tempus, characterum formas, & cętera eius generis inueſtigari, non abhorret à iure. Quod ſi ex his, aliquis peculiariter notari contigerit, tum inquiſitione adhibita, aduerſus eum cauſam inſtituere ratio ſuadet. Deinde norma traditur generalis, cum crimẽ in perniciem publicam, tertię ve perſonę damnum vergit, neque eſt emendatum, ſed in futurum pẽdet, inquiſitio omni iure conſtitui debet; ſi autem emendatione fuerit abolitum, tum nullo modo inquiſitione

vtendum

vtendum eſt. Etenim ſi iſta bona Cęnobij diripiuntur, vt in dies ſemper id ſceleris ſerpat, poteſt inquiſitionis haberi ratio. Quod etiam de cæteris in eandem rationem cadentibus intelligendum eſt. ita Sotus, vbi ſupra. Nec contra obtinet quicquam peruulgatum illud, multa ex hoc inulta crimina remanſura. Anacletus enim reſpondet in cap. ſi omnia, 6. q. 1.
4 multa eſſe Diuino iudicio relinquenda. Qui † itaque horum criminum aut effector eſt, aut conſcius, ſi interrogetur, is fateri veritatem cogi non poteſt. Malè enim ſuæ exiſtimationi conſuleret, ſi in proborum numero habitus, nunc ore proprio, ſe vt improbum proderet, nulla neceſſitate iuris. Atque etiam quicunque peccaſſe eos ſciunt, interroganti prodere non tenentur; quod ſi contra faciant, commaculatę alie-
5 næ exiſtimationis, crimen incurrunt. Quæ † quidem in omnibus rata ſunt, præterquam in crimine hæreſis, lęſæque maieſtatis, quodque in Reip. perniciem impendet. Sotus lib. 5. de Iuſt. & iu. q. 6. art. 2. Alio capite explicabimus cætera.

Eorum accuratior explicatio.

Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 *In iudicijs conſtituendis curanda eſt iuſtitiæ conſeruatio.*

Con-

2 *Conuictus de crimine, & interrogatus de conſcientijs, an teneatur eos prodere.*

3 *Interrogatus de conſcientijs in crimine hæreſis, atque læſæ Maieſtatis, tenetur eos prodere, ita in crimine publico, quam de eo, quod pendet in futurum.*

4 *De criminibus occultis non fit inquiſitio, niſi cum vnum eſt indicium, aut circunſtantia alterius.*

5 *Litteræ infamatrices incerto authore, an habeant vim accuſationis, ad effectum inquirendi.*

6 *Denunciatio alia Euangelica, alia iudicialis.*

7 *Purgatio canonica quando indicenda.*

1 NIHIL ita in iudicijs conſtituendis curandum † eſt, ac iuſtitię conſeruatio: idque eò magis monachis prouidendum eſt, quo tranquillitatis, & pacis maiorem prę cęteris rationem habere debent: iam verò iuſtitiam ſi dimittant, nullus locus ſupereſt pacis, ſacris literis dicentib. Pſal. 84. Iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt. Qua de re id modò addubitandum eſt. An quiſpiam de vno quodā crimine
2 conuictus, & interrogatus † de conſcientijs, aut impulſoribus prodere eos obſtringatur. At verò ſi vſurpatum morem ſpectemus, in promptu eſt, & facilis explicatio. Nam ſimul ac alicuius criminis iudicium quis ſuſtinet, acerbiſſimæ ei accedunt interrogationes, infliguntur tormenta diriſſima, vt conſcios patefaciat. Sed ſi delectu quodam iuſtitiam adminiſtremus, errore, aut crudelitate minimè contaminabimur. Cum namque expreſſa quædam indicia, aut

infamia anteceſſerint, quibus conſcij notati erunt, iure de illis interrogatio poteſt conſtitui, eoſque prodere Reus merito tenetur: Quod ſi neque expreſſis indicijs, neque infamia conſcij detegantur, nec licet, nec debet de eis quæri, ſecus ſi fiat, nihil iniuſtius, cum ea re ſocij exiſtimationem per vim ferè violemus. Quod egregiè explicatum fuit in cap. cum monaſterium, de confeſſis, in cap. veniens, de teſtamen. in c. nemini, 11. q. 3. in l. fin. C. de accuſ. l. repeti. ff. de
3 quæſtionibus. Excipitur hereſis crimen, † læſæque maieſtatis; hanc ſententiam complexus eſt Caietanus, opuſc. 16. ac Sotus lib. 5. de Iuſt. & iure, q. 6. artic. 2. Nec tamen poſitę conditiones in ſuperiori Capitulo excludendæ ſunt; Nempe, vt ſi crimen ſit publicum, & in ipſius boni publici exitium immineat, pendeatque in futurum, tum quęri de ipſo poteſt, tametſi occulto: pari ratione, de conſcijs habere quæſtionem nihil prohibet. At ſi hæ abſint, nullo iure permittitur, præterquam duplici euentu. Primo, ſi
4 quis † de eo eſt crimine conuictus, quod eſt alterius indicium. Verbi cauſa, ſi quis adulterij crimine fœdatus deprehenditur, adulteręque coniux in eius lecto necatus reperiatur; tunc à ratione alienum non eſt de homicidio occulto, inquiſitionem aduerſus adulterum conficere. Quod alio etiam exemplo illuſtrius facimus. Interemptus ſi fuerit quiſquam, ac veſtibus ſpoliatus, penes quem hę veſtes reperiuntur, homicidij cauſam is dicere cogatur. Deinde, quando vnum crimen eſt alterius (vt aiunt) circumſtantia, vt ſi quis euincetur de cõſuetudine cum puel-
la,

la, quis dubitet; quæri poſſe, an violauerit? his autem exceptis euentis, neque occulta crimina in diſquiſitionem venire fas, eſt, neque latentes conſcios producere quiſque obſtringitur. Quod quidem magnopere nobis religioſis ſeruandum eſt; ne ferarum gentium more, non Christiana pietate ſcelera vindicare videantur. Verum enim id magna in ambiguitate
5 verſatur; An litteræ infamatrices, † & delatoriæ incerto authore ſcriptæ, vim habeant vt aut accuſationis, aut inquiſitionis, aut denunciationis ratio ex eis poſſit conſtitui. Et quidem de accuſatione, res perſpicua, & euidens eſt: cum enim pœna talionis puniri accuſator debeat, ſi delatum crimen non probet, colligitur planè eiuſmodi litteras, ex quibus accuſator, ſiue ſcriptor minimè ſcitur, nullius eſſe roboris, ſi quidem ſcriptore ignorato, in quem eſſet talionis pœna imponenda, neſciretur. De inquiſitione autem res in ambiguo eſt, veruntamē facilè veritas eluceſcit. Quoniam cum aut ſine infamia, aut expreſſis indicijs, ſiue ſignis præcedentibus inſtitui inquiſitio non poſſit; & hæ delatoriæ litteræ, neque infamiam queant inducere, neque expreſſorum ſignorum vim ſibi vendicare (cuique enim illas pro libidine ſcribere integrum eſt) patet nihil ex eis probari: Accedit etiam, quòd Pontificijs ſanctionibus aduerſatur. Nam in capit. inquiſitionis, extrà, de accuſatio. expreſsè prohibetur fieri inquiſitionem ad eorum poſtulationem, qui clàm ſchedulas in alterius infamiam proferunt: idque ideo fieri non poteſt, ait Panorm. in præcitato cap. inquiſitionis, §. tertio, nu. 4.

quoniam ſchedulæ infamiam minimè afferunt, vt habetur in cap.fin.de accuſat. Quo magis id de delatorijs his litteris incerto ſcriptis authore intelligendum erit. Eſt namq; regula generalis, vbi par exemplum deeſt, progrediendum eſt à ſimilibus ad ſimilia iudicanda, vt in cap.cum dilecta, de confirma.vti. vel inut. In poſtremum, Inſtitutis noſtris ſancitũ eſt vt eiuſmodi *litterę* explodantur primæ part. ordin. cap.6.de modo ſcribendi Capitulo generali. Neque eos aliquid verò ſimilius afferre arbitror, qui ſentiũt, ſi in eiuſmodi litteris teſtes, qui interrogari poſſint, explicentur, nihil obſtare, vt inquiſitio fiat. Nam quam futilis hæc ſententia ſit, apertè conuincitur. Niſi enim indicia expreſſa, aut infamia antecedat, nullus eſt inquiſitioni locus, iuribus ſupra adductis. Bart.in l.congruit, ff. de officio pręſid.glo.in cap.primo, de offic.ordin.in gloſ.prima. Nunc quid valeant in Denunciatione dicendum eſt. Iam verò hoc dubij facilè eluditur, ſi denunciationis bipartitam ra-
6 tionem complectamur: Quarum vna † Euangelica appellata cum trinã antecedentem monitionem exigat, nullo modo ius ſuũ ex illis litteris obtinet, quoniam facta ne ſit, an ſecus, prorſus obſcurum eſt; Altera verò, quæ dicitur iudicialis, certæ cuiuſdam perſonæ debet eſſe, cui poſſit iudex merito fidem adhibere, ac ex eius teſtimonio excitatus, ad inquiſitionem aggredi. Reijciantur itaque turpes illę, & infamatrices litteræ: neque de prouocatione ad Romanam Curiam patres timeant, quoniã in hoc tantum abeſt, vt aliqua culpa ſit, vt ſummus inſit potius iu-

ſtitię cultus. Cum vero facta inquiſitione, nihil explorati, nihil certi, atq; firmi collectum eſt, tũ canonica † purgatio indicenda eſt. Vt hi qui temerè, ac inordinatè ſeſe gerunt, nec Apoſtoli hortationi obſecuti, ab omni etiam mali ſpecie abſtinendũ putant; ac ea re occaſione data infamia laborant; cogantur ſuæ exiſtimationis, atque publici boni iacturam per purgationem reſarcire. Specul. in tit. de inquiſitione. §. 3. verſic. ſi autem crimen. Sotus lib. 5. de Iuſt. & iu. q. 6. art. 2. Archiepiſcopus Florent. 3. par. ti. 9. cap. 8.

7

De Denunciatione, & eius partitione, & differentijs. Cap. XIII.

SVMMARIVM.

1 *Denunciatio alia fraterna, alia iudicialis.*

2 *Denunciatio fraterna trinam monitionem requirit, ſecus eſt de iudiciali.*

3 *Denunciationis Euangelicæ neceſſitas ceſſat, emendato fratre.*

4 *Pervicacia accuſationis partes ſuſtinet.*

5 *Crimen cum probari non poteſt, non eſt iudicialiter denunciandum.*

6 *Crimen, quod vergit in publicam perniciem; vel in tertiæ perſonæ incommodum, denunciari poteſt.*

7 *Vnus teſtis omni exceptione maior, facit ſemiplenam probationem.*

Denunciatio iudicialis, etiam fratre emendato perſeuerat ad vindictam.

TERTIA, ac poſtrema iudiciorum ratio eſt
1 Denunciatio. Eſtque hæc ipſa † bipartito
modo diſiuncta. Vna fraterna, ſiue euange-
lica nuncupatur; Altera verò iudicialis. De prima di-
ctum eſt: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe,&c.*
De ſecunda eodem in loco habet Euangelium: *Si te
non audierit, dic Eccleſiæ:* quæ verba eo ſpectant,
(vt Doctores aſſerunt) vt Prælato ad fratris emen-
dationem denunciatio fiat. Pluribus autem nominiſ-
bus hæ differunt. Primum fine. Etenim Euangeli-
ca ad fratris emendationem ſpectat, iudicialis verò
ad ipſius temperatam vindictam. Deinde ex impel-
lente. Nam prima charitatis ex fonte manat. Se-
cunda verò,ex iuſtitiæ zelo proficiſcitur. Poſtea præ-
ſtare primam generaliter omnibus neceſſe eſt. Extat
enim ore omnium trita ſententia,quod vnicuique de
ſuo proximo mandauit Deus. At ſecunda eorum
tantum eſt,qui ſua id referre iudicant. Demum pri-
2 ma ſuo ordine, ac ritè non fieret, niſi trita † monitio
antecederet. In ſecunda ſemper ea neceſſaria non
videtur. Innoc. & Doct.in cap.nouit,de iudic. Adde
3 etiam,quod illa fratre † emendato ceſſat,niſi contu-
max eſſet: vt neque Prælati tanquam Patri crimen
fateri vellet,cum probabiliter timere minimè poſſet,
ne ad eius vindictam, vt iudex progredi Abbas de-
creuiſſet. Tales enim peruicax homo,poteſt ad cau-
ſam dicendam cogi, & iudicio ſubijci; Si quidem
4 eiuſmodi † peruicacia, accuſationis partes egregiè
ſuſtinebit. Quod ſanè animaduertant Prælati: erit

enim

enim ſatis efficax ad petulantiam coercendam remedium. Ex Soto lib.5.de iuſt.& iure,quęſt.6.artic.2. ac ibi aſſeritur peruicacem illum, poſſe ad aperiendam veritatem compelli, communiter ex ſancto Doctore, ſecunda ſecundæ,quæſtio.33. & Caietano ibi, & Pet.de Palude in quarto Sententiarum,diſtin.19. Quamquam id omne, duobus limitibus intelligen-
5 dum eſſe ijdem dicunt. Primum, † ſi adhibitis teſtibus in ſecreta monitione, contumacia probari poteſt. Deinde ſi emendandi fratris locus aliquis ſupereſt. Nam ſi duo illa non adſint, à iudicio abſtinendum eſt, idque ſi peccatum priuatum eſt. Nam
6 ſi ſcelus in perniciem † publicam, aut in tertię perſonæ incommodum ſerpit, vtcunque frater non emendetur,ac potius in turpiora delabatur, & boni publici euerſio conſequatur, tum iudicio velit,nolit,ſubijciatur, ac in eum inquiſitio intendatur. Cuius quidem ratio eſt, quòd cum ſit monitus inter duos teſtes, is,qui adhortationem adhibuit,ac ſi eſſet tertius valebit, vt habetur in capit. in omni, de teſtamentis.
7 Cum † verò omni ſit is tertius exceptione maior, vim ſemiplenę probationis, eam adhortationem habere grauiſſimè, & peritè Sotus ſentit. Sed iudicialis denũciatio vſque ad vindictam manet, atque perſiſtit, vt bene docet Speculat.in titu.de denunciatione, §.primo. Modò de eorum forma videamus, atque etiam quid diſcriminis inter eam, & accuſationem interſit.

De forma Denunciationis, & accuſationis, quodque ſit inter eas diſcrimen. Cap. XIIII.

SVMMARIVM.

1 *Denunciatio, & accuſatio in duobus differunt, & numero 5.*

2 *Denunciatio iudicialis tribus modis fit, & deficiens, qua pœna puniatur.*

3 *Denunciacio ſola ſine infamia, vel indicijs expreſſis non inducit inquiſitionem.*

4 *Repulſi ab accuſatione, & à denunciatione Canonica repelluntur.*

6 *Forma denunciationis Euangelicæ.*

7 *Forma denunciationis iudicialis.*

1 DEnunciatio, quę cauſa doctrinæ iudicialis nomen tulit, bipartito diſcrimine † ab accuſatione differt, & quidem in accuſatione criminis probatio requiritur, vt 2.q.3.ferè per totũ. in denunciatione vero plerumque neceſſaria nõ eſt, ita Doct. communiter in cap. quod ſuper his, de accuſ. licet Iuris periti omnes ſenſerint, non facile eiuſmodi denunciationes admittendas. Quod ſceleratorum hominum genus extat: qui vt negotium alijs acerbiſſimum tutè exhibeat, accuſationem quidem præ-

prætermittit, ne parem penam, ſi probationem non præſtiterit, cogatur ſoluere: ad denunciationem autem, vt ſuæ prauitatis aſylum, confugit. Itaque niſi homo denuncians ſpectatæ fuerit probitatis, atque vitæ, non debet iudex eius ſermone moueri, ac ad inquiſitionem procedere, ita tex. in cap. repellantur, de accuſat. cap. ſi peccauerit. 2. q. 1. Speculat. in tit. de Denunciatione. §. 1. in princ. Poteſt autem tripartito
2 denunciato † fieri. Primo ad iudicis munus, & officium excitandum, renuens denunciator probandi onus, atque ad finem vſque denunciationem proſequendi. Et hic quidem partem (vt aiunt) in iudicio minimè ſumit. Verùm iudex proprio ſuo munere inquiſitionis peragendæ rationem comparat, Panor. in cap. cùm oporteat, de accuſat. At plerumque denunciatio in eo verſatur, vt incommodi ſui, atque Reipub. rationem quis habeat: eaq; ad finem vſque proſequi conſilium eſt. Ac tum ea omnia & facere, & præſtare obſtringitur, quæ ad accuſatorem ſpectabant. l. 1. §. incidit. ff. ad Turpillian. Bal. in l. per hanc. C. de temp. & repar. appell. Quare qui apud nos ita denunciandi officium explent, aut litteras ad Regiminis, vel Capituli Patres ſcribunt, vt teſtes proferant, iudicemque moleſtius excitent, atque adeo vrgeant: hoc ſecundo loco habendi ſunt, neque vereri, quin ſi legitimas probationes egregiè non præſtent: Talionis (vt aiunt) pœna plectentur, quo ſic à calumnijs, ac maledicis litteris, falſiſque denunciationibus facilius ſe temperent. Animaduerto preterea per ſe
3 quidem denunciationem ad inſtituendam † perquiſitio-

ſitionem non valere, niſi aut fama præcedens, aut expreſſa indicia accedant cap. licet Hely, de ſimonia. quo loco narratur Abbatem quibuſdam de criminibus denũciatum à monachis: nihilominus ſcelerum inquiſitio, quod infamia non pręceſſerat, locum non habuit. conſenſit Bald. in l. ea quidem, C. de accuſat. ac Hoſt. in c. qualiter, & quando, el primo, de accuſat. Quæ quidem ſententia mihi magnopere probatur: cum noſtris temporibus detractorum, ac petulantium virus acrius ſerpit, & numerus exaugetur, ac pręcipuè in eos, qui præclari alicuius muneris dignitate præfulgent. Demum eiuſmodi denunciatio tunc quidem legitima, & ſuis omnibus lineis abſoluta cenſenda eſt, cum trina anteceſſerit monitio. Aſſentitur Specu. in titu. de Denunciatione, §. primo.
4 addens, quòd ij, † qui ab accuſatione iure repelluntur, à denunciatione quoque arcendi ſunt. Nam accuſatio, & denunciatio canonica eodem loco habenda eſt. Andr. de Iſern. in conſtit. litteras. Salic. in l. ea quidem, C. de accuſatio. Ange. in tractatu malefic. in verſic. necnon ad denuncian. &c. Siquidem perditi, ac criminoſi homines, aut infamiæ nota fœdati, qui ſui ipſorum curam integrè non habent: qui fieri poteſt, vt alienæ ſalutis piam ſolicitudinem gerant? Atque hæc eſt prima Denunciationis ratio. Altera verò eſt, cum Ordinarij iudices habent in remotis regionibus ſuos promotores, ad quorum profectò denunciationem inquiſitio poteſt conſtitui. Differunt ſecundò, quòd † ſeueritas pœnarum ex denunciatione non
5 indigitur. At ex accuſatione accuratè ſeruanda eſt,

Idque

Idque ex vtrarumque diuerſo fine colligitur; altera enim emendationem fratris, altera vltionem poſcit. Nunc forma, & earum quaſi facies ſuis eſt coloribus depingenda. Ex Spec. in tit. de inquiſitione.

Forma Denunciationis Euangelicæ.

6 Reuerende Pater, charitate impellente, † & quo maximè poſſum zelo ductus, tibi, vt Patri denuncio quomodo D. N. contra regularia inſtituta carnibus veſcitur, in ſui ipſius perniciem, & fratrum offendiculum. Quare vt eius conſulas ſaluti, aliorumque offendiculo, piè corripiendum cenſeo. Ego enim, (vt Saluator iubet) debitam monitionem non prætermiſi. Hactenus de Euangelica.

Forma Iudicialis.

7 Reuerende Pater. Iuſtitiæ † zelo incitatus, ne crimina inulta remaneant: tibi vt iudici denuncio qualiter D. N. Cœnobij bona miſerè dilapidat, idque fama eſt diuulgatum. Quocirca tuæ erunt partes, eius rei habere rationem, debitis enim monitionibus antea operam egregiè (ni fallor) dedi, neque idcirco à maleficio abſtinuit, iudicio, ac iudicij pœnis modo agendum arbitror. Qua facta iudex modo ſuperius expoſito iſta denunciatione excitatus, inquiſitionem conſtituere non cunctetur. Atque hactenus de actore.

De

De Reo. Cap. XV.

SVMMARIVM.

1 *Reus quid, & interrogatus ſecundum iura fateri veritatem cogitur.*

2 *Reus interrogatus, non ſeruato iuris ordine, poteſt prudenter ſubterfugere, dummodo mendacium euitet.*

3 *Reus in quibus caſibus iure interrogatur a iudice, & quomodo ſe gerere debeat in reſpondendo, numero 4.*

1 REus is † iure dicendus eſt: qui cauſam dicere aliqua de re in iudicio cogitur. cap. forus, de verb. ſign. 15. q. 3. c. vlt. De quo nunc dicere incipiamus. Primum ſcire Reus debet ſe diuino, ac naturæ iure aſtrictum admiſſi ſceleris pœnas dare. Quocirca: cum à proprio, ac legitimo Iudice iuris ſeruatis legibus de crimine interrogetur, quamquàm non adhibeatur Iuramentum, fateri tamẽ veritatem tenetur. Sanctus Doctor. 2. 2. q. 69. ar. primo Sotus lib. 5. de Iuſt. & Iur. q. 6. art. primo. Cùm verò
2 † nullo iuris ordine de ſceleribus veritatem aperire cogeretur; mendacio excluſo, quod ſemper vitandum eſt, eiuſdem rogationibus, quà poteſt ratione occurrat, nec ſe prodat, idque ex ſententia D. Ioãnis Chriſoſtomi, quæ habetur in c. quis aliquãdo, de pœnit. diſt. prima. Non dico tibi vt te prodas in publicum,

blicum, & apud alios te accuſes, &c. Tria igitur ſunt, ex quibus Reo † reſpondendi neceſſitas incumbit.
3 Primum infamia, alterum indicia expreſſa, tertium probatio ſemiplena. His exceptis, iniuſtè iudex interrogat, licetque Reo, aut tacendo, aut ad maiorem iudicem prouocando, aut quo poteſt modo, tegere veritatem, argum. tex. in c. ſi omnia, 6. queſt. 1. & in c. 2. de maior. & obed. & in cap. 2. de confeſſ. Sanctus Doct. vbi ſupra, & Sotus etiam qui eodem loco dicit, quod iura omnia, quæ patrati criminis euidentiam, accuſatore non egere decernunt; tunc locum habent, cum ipſe effector, aut per ſe manifeſtus eſt, aut infamia detectus. Preterea † cum à iudice interrogatio-
4 nes Reo (vt moris eſt) offerantur, niſi eorũ quicquam, de quibus paulò ſuperius diximus anteceſſiſſe iudicauerit, atque adeo certum habuerit; ſe ad reſpondendum cogi non poſſe ſciat. Alioquin perfidus ſuæ exiſtimationis violator argueretur: ſi iuris ordine nõ ſeruato, occulta ſua ſcelera manifeſtaret. Id tamen ego conſilij ſimul cum Soto, Iudicibus dederim: vt priuſquam ad criminũ confeſſionem Reos incitent: quà id ratione, & iure efficere obligentur, aperire non grauentur. At verò optimè ait Sotus, quod cum ſumus in leuibus, Monachus Prelato ſuo, quem probum moribus, ſcientia quoque peritum, & prudentem cognouerit, fidem nulla alia manifeſtatione adhibere obſtringitur. Quę omnia, etſi cęteris omnibus curanda ſint: tum maximè monachis; quorum omne Iudicij cauſa emendandi ſocios ſuſcipiendum eſt, ex Soto vbi ſuprà.

De

De Iuramento. Cap. XVI.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum quid ſit.*
2 *Iuramentum aliud eſt promiſſorium, aliud aſſertorium. item voluntarium, & neceſſarium.*
3 *Iudex poteſt iuramentum, tam Reo quàm Actori dare, & quibus, num. 5.*
4 *Iuramentum non debet dari ad partium petitionem.*
6 *Sola indicia ſine infamia non ſufficiunt ad extorquendum iuramentum.*
7 *Iuramentum à Iudice Reo regulariter exhiberi non debet, cum iudicium non eſt inſtitutum.*
Iuramentum Iudex Reo exhibere debet conſtituto iudicio, cum de publico bono, aut tertiæ perſonæ commodo tractatur. eod. num. 7.
8 *Iuramentum ei, de quo dubitatur de periurio, exhiberi non debet, cum crimen aut facti euidentia, aut teſtibus probari poteſt.*

IVRAMENTVM eſt affirmatio vel nega-
1 tio † de aliquo, ſacræ rei atteſtatione firmata, ſecundum Goffred. de quo nunc accuratè agamus. Non deſunt Iudices, qui tam Reo, quàm teſtibus ſine delectu de veritate dicenda iuſiurandum offerant, tamen id iure, an iniuria fiat, ſumma doctiſ-

ſimorum

ſimorum virorum diſſenſione certatur. Quæ breuibus à me componenda hac ratione videtur. Conſti-
2 tuto, Iuſiurandum † duplici diſcrimine diuidi, aliud eſt enim promiſſorium, de re videlicet futura, quod inſtituto noſtro minus deſeruit; aliud verò eſt aſſertorium (vt aiunt) de re ſcilicet præſenti, atque præterita; quod quidem aut ab Actore Reo offertur; & volũtarium Doctores appellant; quoniam id vel admittere, vel renuere vtriuſque partis in facultate eſt poſitum. Aliud, dicendi gratia, Neceſſarij nomen
3 ſibi vendicat. Si quidem † à Iudice Reo, vel Actori offertur, de quibus per Hoſtienſem in Summa, in titu. de iureiurando, per Doctores in cap. debitores, in capit. Quintauallis, in cap. veniens, & in cap. fin. de iureiurando. Hoc itaque iuſiurandum ad veritatem eruendam, extorqueri à legitimo iudice, alienum à lege non eſt, Sanctus Doctor ſecunda ſecundę, quæſtione 69. qua verò ratione ſieri id debeat, ſic eſto de-
4 ſcriptum. Ad partium † poſtulationem iuſiurandum offerri nec poteſt, nec debet. Nam ſi de clericis, id aſſeuerauerit Ioannes Bernardus Diaz in ſua Practica criminali, cap. 118. In Monachis non minori cura id cauendum eſt. At ſi iudex proprio conſilio id ad manifeſtationem veritatis valere iudicat, offerendum. idem cenſet Panormitan. in capit. cum
5 ſuper, de confeſſ. ſed enim † non omnibus paſſim dandum eſt, ſed ijs tantum, quorum crimen aut inchoatam, ſemiplenam ve probationem, aut expreſſa indicia habet, aut infamiam. Quemadmodum ex Sancto Doctore antedicto loco docetur. Idque pru-

denter

denter animaduertit Diaz eodē loco, addens aliud, omni religione, ac cura obſeruandum. Nempe ſo-
6 la † indicia, ſine infamia non ſatis eſſe, vt iudex de crimine iuſiurandum tribuat. Vſque adeo ne periurij virus ſerpat, aut occulti criminis detectio conſequatur, ratio habenda eſt. Idem enim auctor dicebat. Errant apertiſſimè temerarij quidam iudices, & qui Crocodili more, humano ſanguine delectantur; ſtatimque poſt capturam nullo facto perſonarum diſcrimine, à captis omnibus, delicti iuramentum exigunt, cum ſępius leuia quędam indicia cauſam præſtiterint capturæ. Hactenus ille. Sed quid agendum, cum timetur de periurio, Iuſiurandum præberi ne debet? Quem nodum facile hac diſtinctione diſſoluimus. Dans iuſiurandum, aut inſtituit
7 iudicium, aut non: ſi iudicium non inſtituit, † nefas planè eſſet, iuſiurandum tribuere niſi honeſta ex cauſa. At ſi iudicij ordine flagitante id detur, licet profectò, quando aut publici boni, aut tertiæ perſonæ incommodo conſulitur. Neque tale iuſiurandum iudex prætermittere poteſt. Panorm. in capit. cum clericis, de cohabit. cler. & mul. Quod ſi neque tertiæ perſonæ, neque pub. boni ratio id deſiderat, dubitandum non eſt, id eſſe iniuſtum, & homicidio pernicioſius, vt aſſerit Card. in Clement. vni. de iure-
8 iur. Cum namque aut facti † euidentia, aut idoneis teſtibus crimen admiſſum probari poteſt; non modò ius, ſed ratio ſuadet, vt qui in ſuſpicionem probabilem apud iudicem venerit de periurio, ad iurandū nec cogatur, nec vlla ratione permittatur. Quòd

enim

enim ſi litteras nulla Prælati venia Monachum ſcripſiſſe, aut nummos in cellula clàm ſeruaſſe Prelatus ſiue teſtibus, ſiue rei euidentia cognouerit: Reumque de ijs poſtea interrogans, ille aſſeuerátet neget. Quiſpiam licere vnquam aſſeuerabit, ei de hac re iuſiurandum offerri, cum probabili ſuſpicione ſciat eum periurium admiſſurum? Quæ quidem omnia habentur à Panormitano in capitu. fin. de iureiuran. Nec ab ijs diuerſa de teſtium iureiurando aſſerenda ſunt.

De criminum varietate. Cap. XVII.

SVMMARIVM.

1 *Reus ob quam cauſam ſubire iudicium debet.*
2 *Crimina quadrifaria ratione diſtinguuntur vt grauia, grauiora, & grauiſſima, & quæ.*
3 *In criminibus puniendis hominum, ætatumque ratio habenda eſt.*

1 QVONIAM autem ſubire iudicium idcirco Reus † debet, quod criminibus ſe obligauit, ob id criminum varietas accuratè deſcribenda eſt. Nam licet in ſuperioribus bipartito diſcrimine accommodatè fuerint à nobis diuiſa; modò minutius eorum diſtractionem faciemus. Siquidem ex facinorum magnitudine, vindictæ etiam ratio ſumenda

eſt, vt 24. Regulæ noſtræ cap. continetur. Crimina
2 itaque peritè quadrifaria † rationè diſtinguuntur.
Nam alia leuia appellātur, vt ea in quibus dolus non
adeſt, & per imperitiam, vel culpam ſine dolo aguntur: aut quando res in qua verſatur minima eſt: Panor. in cap. tuæ, de pęnis. hoc autem in genere ea exiſtimanda ſunt, quæ in cap. de opere manuum quotidiano explicantur, atque de his qui ad menſam, vel ad laudes tardè occurrunt, in cap. 46. Grauia verò ea ſunt, quorum ratio in cap. quod poſt completorium nemo loquatur, apertiſſimè traditur: quibus, & carnium eſus, ſcurriliumque verborum prolatio adnumeranda erunt, cum ex regulæ contemptu fiant. Ad grauiora cenſenda ſunt, de quibus in cap. ſi de excommunicatione culparum agitur. Quo loco Card. Turrecrem. diligenter animaduertit, ſex gradus criminū manifeſtè deſcribi. Poſtremò grauiſſima nuncupari merentur, quæ ponuntur in cap. 28. de ijs qui ſæpius correcti, nō ſe emendauerint; hoc eſt animi peruicacia, ac petulantia, & (vt aiunt) incorrigibilitas, grauiſſimo criminis loco habenda ſunt. Verum enim in ijs facinorum gradibus quamuis plurimum iudicis arbitrio, deferendum ſit, vt Pan. in dicto cap. tuæ,
3 aſſerit; hominum † tamen, ætatumq; ratio prudenter habenda eſt. Vt colligitur ex 30. Regulæ cap. De pueris minori ætate. Sed ratione quoque hoc diſcrimen accipiendum eſt, vt in leuibus fecimus, & quidem grauia ea iudicanda ſunt, in quibus, & dolus ineſt, & magnum Reip. aut alterius perſonæ incommodum affertur. Grauiora verò ea eſſe ſentio, quæ

publica

publica ſunt, & in familię dedecus vergerent. Grauis generis exemplum, periurium, furtum, contumacia, caſtitatis violatio, ac voluntariæ paupertatis, acquiſito peculio, corruptio. At grauioris publica ſcortatio, vel Sodomiticum vitium, cæteraque eius generis perniciosiſſima ſcelera. Grauiſſima autem erunt, ſuſcepti criminis nulla emendatio, animi obduratio, qua non modò ſalutarem emendationem admittere refugit; ſed etiam temere minis, & procacitate deprauata, facinora defendere, aut verbis, aut re ipſa nititur. Omiſſis ergo culpis leuioribus, iudicij vis omnis in tria reliqua genera, conferenda erit. Debent verò Prælati ſtudium ſuum ijs rectè conſiderandis conferre: ne horum diſcrimen, iuſtitiæ detrimento confundant.

De pœnis. *Cap. XVIII.*

SVMMARIVM.

1 *Omnis regularis obſeruationis violatio, exceptis tribus votis, leuis eſt culpa remoto contemptu.*

2 *Non eſt æquum regulares obſeruantias ſub mortalis peccati pœna ab aliquo præcipi.*

3 *Peccatum non eſt niſi voluntarium.*

PRIVS QVAM de pœnis (vt inſtituti ordinis ratio flagitat) ſermonem faciam; de culparum, & ſcelerum varietate pauca diſſeram, ne mecum ipſe in his commentationibus pugnare
1 videar. Equidem ſilentij † tranſgreſſionem, aut carnium eſum, cæterarumque obſeruationum regularium (exceptis tribus votis) violationes, omnibus profectò exploratum eſt, in leuium numero culparum haberi debere. Nos tamen ſuperiori cap. inter graues retulimus contemptu adhibito. Nam ſi ille abſit, ex Regulæ proprio cap. leuem eſſe culpam in dubium vocari non debet. Dicitur enim quòd ſi inuentus fuerit quiſquam hanc præuaricari taciturnitatis regulam, grauiori vindictæ ſubiaceat: excepto, ſi neceſſitas hoſpitum ſuperuenerit, aut fortè Abbas alicui aliquid iuſſerit. Cum namque vſu venire poſſit, vt citrà culpam, eorum obſeruatio prætermittatur, profectò conficitur, vt genere quidem ſuo exitiale crimen non ſit, idque ex eo confirmatur, quoniam exterior ad eorum obſeruationem pęna conſtituitur. Iam verò Sanctus Doctor, ſecunda ſecundę, quęſtione 96. articu. 6. & quolibeto 20. id perſpicuis rationibus probat. Necnon Panormitan. in cap. primo, de conſtitutionibus. ſed tota eius controuerſia in hoc verſatur, quidnam ſit illud quod deprauatum contemptum pariat: De quo idcirco ego modo rationem habere nolo, quoniam maiore id indiget perſcrutatione, & nos ad finem properamus. Optimo autem conſilio id admonere alienum non duco.

2 Plurimum quidem † aberrare eos, qui ſilentij obſeruationem; & abſtinentiam a carnibus, cęteraque generis eiuſdem ſub peccati lethalis pœna ſeruanda iubent: quodque ferendum non eſt; aiunt, Quiſquis id fecerit, ego lethaliter peccare decerno. quaſi perniciosum eſſe peccatum in voluntatis arbitrio ſitum
3 non ſit, ſed in prçcipiente; Cum tamen † peccatum Diuo Auguſtino teſte adeo ſit voluntarium, quod ſi non eſſet voluntarium, non eſſet peccatum. Adde etiam, quod exitiale peccatum, hoc cómittitur, quod pleno voluntatis impetu, actio in re, genere ſuo mala, verſatur: non autem quod aliquis iubeat (excipio Deum, atque Eccleſiam ſanctam, quique peculiari quodam Diuino afflatu, prçcepta edunt.) Prçterea cum ijs culpis pœna à Patre noſtro Benedicto exterior conſtituatur, mortiferi criminis ſuo proprio genere vim non habere conuincitur. Nam in c. 46. de ijs qui in alijs quibuslibet rebus delinquunt, ait. Quod ſi animæ peccati cauſa fuerit latens, Abbati tantum, & ſpiritualibus ſenioribus patefaciat; qui ſciant ſua curare, & aliena vulnera non detegere, aut publicare. Etenim prius de exteriori pœna tranſgreſſoribus conſtituta, ſermonem fecerat; quę quidem culpæ mortiferę, non ſemper coniuncta eſt. in quam ſentétiam Dominus Bernardus Abbas Caſinenſis in prima parte Speculi quam edidit in Regulę noſtræ explicationem, dicit. Pro murmuratione, & ſilentij poſt completorium tráſgreſſione, Pius Pater pęnam inducit temporalem in Regula. Poſtremo Prælatorum in voluntate minimè conſtitutum eſt,

noſtrę profeſſionis terminos, aut amplificare, aut contrahere. At nos cum obedientiam ſecundum regulam ſeruaturos promiſerimus, in qua eiuſmodi tranſgreſſiones mortiferi peccati rationem non attingunt, integrum Prelato non erit, quod leue eſt, graue, arbitratu ſuo efficere. Quocirca Diuus Bernardus de pręcepto, & diſpenſatione ſic ait: Nihil à me Prelatus plus quàm promiſerim, requirat. Promiſſa eſt autem obedientia non ſimpliciter, ſed ſecundum Regulam. Quare optimum quidem eſt monachis conſilium, vt ſi grauiſſima quęque committantur, ſimpliciter obediant, vt idem ait. Verum Prælati pręcepta ſua edant ſub temporaria pęna, nihil de mortifero crimine interponentes, ne animas irretiant. Exhortentur nihilominus fratres, vt ab eorum violatione, ac præſertim deſpicientia, caueant. Nam Eugenius IV. Pontifex Maximus litteris ſuis cauit, ne eiuſmodi Præcepta ederentur: ac Patres declararunt omnia verba Regulę, quæ aut pręcipere, aut mandare ſonant, noxam exitialem non afferre, niſi aut ſubſtantialia violentur, aut accedat contemptus, idemq; anno 1580. ſancitum eſt.

De Pœnis explicatio accuratior. Cap. XIX.

SVMMARIVM.

1 *Regularis diſciplina ſeptem gradibus continetur.*

Pœna

2 *Pœna alia ordinaria, alia extraordinaria.*

3 *Pœnæ vi Canonum conſtitutæ in monachis ad regulę normam ſunt moderandæ.*

4 *Pœna triremium aduerſus monachos non eſt adhibenda, niſi pro grauiſſimo ſcelere.*

HOSTIENSIS Decretorum Doctor eruditiſſimus, Regularem Sanctiſſimi Patris
1 noſtri Benedicti diſciplinam, ſeptem † gradibus contineri dilucidè aſſeuerauit: Quorum primus ſecreta adhortatio: Alter publica correptio: Tertius ſimplex, vel minor excommunicatio: Quartus ieiuniorum afflictio: Quintus flagellorum inflictio: Sextus ad Deum pro reo preces adhibitæ: Poſtremus, & ſeptimus è monaſterio eiectio. Cui ſententiæ adſcripſit Ioannes Andreas in cap. fin. de Regul. Idque colligitur ex 23. & 28. noſtræ Regulæ Capitulis. Quamobrem de iſtis longi eſſe non debemus. Sunt enim pęnæ ab iſto legislatore conſtitutæ, ac ea re ordinariæ appellantur. Nam vt à principio hanc commentationem accerſamus. Pęnæ du-
2 plici ratione partiuntur, vt alia † quidem ſit ordinaria, ex ipſo videlicet iure conſtituta, alia verò extraordinaria, de qua videlicet lex nihil præſcribit per Doctores in cap. ad reprimendam, de officio ordinarij. Septem verò hi gradus ad ordinarias referendi ſunt, ac ſi qui alij Patrum inſtitutis conſtituuntur, vt à ſuę profeſſionis loco deiectio, carceris mancipatio, aut in aliquem locum perpetuo, aut ad tempus relegatio. Si quidem hęc Patris noſtri etiam inſtitutio-

ne nituntur. Nam ex Cœnobio eiectio, cum iure caueatur ne fiat, modo in vſum vendicanda non eſt. Sed eius loco carceris incluſio ſuccedit. tex. & glo. & Panorm. in cap. fin. de Regul. E proprio autem profeſſionis loco deiectio, eo ex capite videtur eſſe ſumpta; quo dicitur. Solus ſit ad opus ſibi iniunctum, nemo ſibi coniungatur nec conſortio, nec colloquio, &c. Animaduerto etiam, quamquam monachorum eſt, nō modo Regularibus obtemperare inſtitutis, verum etiam Pontificijs ſanctionibus obſequi; tamen eorum delicta, & crimina ſecretè, non palam corrigi, & emendari debent; Ne Chriſtianis
3 offendiculum prębeatur. Igitur † pœnæ illæ, quæ vi Canonum conſtitutę in Monachos ſunt, ad Regulę normam moderandæ ſunt, & dirigendę; alioquin quorſum religionum Regulę conſtitutę eſſent? Habetur id, in cap. in ſcripturis. 96. diſt. in cap. ſacerdoti-
4 bus. 11. q. 1. Triremium † autem pęna, quæ in facinoroſos videtur locum obtinuiſſe, niſi grauiſſimum, maximique offendiculi eſſet ſcelus, aduerſus monachos adhibenda non eſt. Hinc Bernardus Diaz in clericos etiam eiuſmodi ſupplicium deplorat, multis efficaciſſimis, & prudentiſſimis rationibus vſus. Præcipuè verò hæc dicit. Quis meritò non iudicabit indecens ſacerdotes Dei, quibus maior dignitas eſt collata, quàm Angelis; quantumcunque facinoroſos, tam perpetuo hoc infami punitionis genere tradi? Vbi tanta eſt ſceleratorum hominum copia, tantus ſqualor, tātus denique omnium ęrumnarum, ac immunditiarum aceruus eſt? Satis, namque vlti-

mo

mo ſupplicio eſſet, vt ferirentur, aliqua animi pietate; quam in triremibus vitam agendo, vbi non ſolum de præteritis non eſt ſperandus dolor; ſed deteriores mores ibidem acquiſituros, & cum illis morituros veriſimilius timeri poteſt. Hactenus de Pœnis in genere.

Adcommodatio ad pœnas Regulares.

Cap. XX.

SVMMARIVM.

1 *Minor excommunicatio ſecundum Conſtitutiones reducitur ad comeſtionem in terra, in pane, & aqua.*

2 *Vera excommunicatio ex Regula.*

3 *Carceri, qui apud Monachos Caſſinenſes eſt vltima pœna, tribus modis Monachus includi poteſt.*

4 *Carcer quando in pœnam datur, infamiam irrogat.*

5 *Pœna extraordinaria quando imponenda.*

6 *Regiminis fratres apud nos nomine Principis interpretantur.*

7 *Pœna dilapidantium quæ ſit.*

8 *Modus procedendi contra dilapidatores.*

9 *Pœna periurij, & teſtimonij falſi deſcribitur, & nume. 16.*

10 *Pœnæ maledici, & detrahentium, atque murmurantibus quæ. & nu. ſeq.*

Pœna

12 *Pœna infamantium quæ ſit, & num. 15.*
13 *Pœna violantium Moniales.*
14 *Pœna manifeſtantium crimina in confeſſione dete-ctas.*
15 *Pœna falſantium litteras, & aduerſario mittentium.*
16 *Pœna eorum, qui libellos famoſos edunt.*
17 *Pęna reuelantium ſecreta religionis.*
18 *Modus conſtituendi reum.*

CVM in præcipuis culparum generibus verſemur, pauca nobis dicenda erunt. Quis enim noſtrum, quæ ſit notio, & vis minoris excommunicationis, atque maioris ignoret? cum in vigeſimoquarto Regulæ Capitulo eius rei diluci-
2 da † deſcriptio contineatur, videturque ad comeſtionem (vt dicitur) in terra cum pane, & aqua, aut acerbiori cum vindicta reduci? Non enim in Regulæ noſtrę inſtitutis excommunicationis vocabulum à cœtu fidelium, & Eccleſiæ ſuffragijs abalienationem ſemper ſignificat: ſed potius à communis menſæ participatione excluſionem denotat. In alio autem Capitulo eccleſiaſticę excommunicationis de-
2 ſcriptio † traditur ex Apoſtoli ſententia, dicentis tradi huiuſmodi Sathanæ in interitum carnis, &c. vt multis ſignis depingitur; Nempe &c. nullus ei conſortio, & colloquio iungatur: ſitque ab oratorio excluſus. Demum neque ipſe, neque quibus veſcitur cibis, & potiones precationibus muniri permittitur. Ijs igitur, quæ aperta ſunt, omiſſis, de carceris

ceris ratione pertractemus. Carcer in noſtrę familię inſtitutis, vt vltima, atque omnium grauiſſima pęna habenda eſt. Tamen ne ambiguitate fallamur,
3 conſtituo, monachos poſſe † carceribus includi triplici ratione. Primum cuſtodiæ cauſa, nempe cum crimen grauius eſt, iudexq; veretur, ne reus fugam caperet ante iudicium, tunc namque carceri includi debet quoaduſq; commiſſi delicti rationes excutiantur. Deinde vt torturę genus quoddam, cum enim delicti cognitio quędam inchoata, & ſemiplena (ſic enim loquuntur) habetur ex indicijs, aut infamia, cuius quidem vis ad tormenta inferenda, non autem ad vindictam ſumendam idonea cenſetur, tunc in carcerem eſt monachus conijciendus, ibique pro criminis magnitudine, aut ieiunijs, aut verberibus ad veritatem patefaciendam eum impelli decet. Neque enim quæſtionis genus inter nos, hactenus vſu receptum eſt. Tertiò carcer tribuitur in pęnam criminis commiſſi ſententia diffinitiua pręſcribente. Quo caſu non modo ſolidus, ſecuruſq; eſſe debet; ſed etiam qui pęnam debitam infligat, vt iuſtitia ex criminis ratione, iudiciſq; arbitrio depoſcit. Quo ſanè carceris genere, nemo detinendus eſt ſine plena probatione delicti, aliter fieri poſſet, vt iudicio necdum expleto, iam reus ordinaria pęna plecteretur. Iam verò hoc tertium genus ſequitur, vt ferendi ſuſcipiendiq; ſuffragij poteſtas, ſiue (vt aiunt) vox actiua, & paſſiua
4 † amittatur, & ex ſuę profeſſionis loco deiectio imponatur, cuiuſque dignitatis, ac muneris ornamenta detrahantur, ac infamię nota afferatur.

Ac

At duo quidem prima genera, quamquam non temerè ſunt aduerſus monachos vſurpanda; in facinoroſos tamen id cum iuſtitia non pugnare. Nam turpitudines illæ infamatrices non conſequuntur. Fieri enim poteſt, vt carceri quis ad cuſtodiam iniectus, poſtea verò expenſa cauſa innocens reperiatur. Poteſt etiam vſu venire, vt ad quæſtiones quis poſitus, fortiter ſe gerat, & quælibet praua indicia eo tormento purget. Bart. l. 1. de cuſtod. reor. & Bald. etiam eodem loco. Non igitur, tametſi pernicioſum ſit crimen (Hæreſi excepta) iudices religioſorum vereri debent, ne pœnarum genera deſint eis, etiam ſi triremium ſupplicium excludatur, ſiquidem acerbiores carcerum rationes conſtitui faciliimè poſſunt. De pœnis ergo, quę iuribus decretæ ſunt ſic eſto dictum. Ad extraordinarias, quæ difficiles habent explicatus, accedendum eſt, ſequarque Panorm. in cap. de cauſis, de offic. deleg. hac de re aptiſſimam, & euidẽtem

5 ſententiam dicentis, cum crimen admiſſum † nulla ordinaria pœna vindicandum deſcribitur: ſi certæ pœnæ conſuetudo adſit, pœna illa debet imponi. Etenim conſuetudo legis eſt optima interpres. ca. dilectus, de conſuet. & l. minimè. & l. de interpretatione. ff. de legib. Quod ſi conſuetudo abeſt, tunc ex alijs legibus ſimilibus progrediendum eſt ad ſimilia, cap. translato, in fi. & c. cum dilectus, de cõfir. vti. vel inu. Quæ quidem ratio plurimum ad pręſentis loci explicationem adiumentum præſtat. Ex his enim, quę contingunt in clericis, coniectari poteſt, quid faciendum ſit in Monachos, atque ex ratione, qua vtitur iu-

dex

dex in aliarum familiarum religioſos, transferenda ſunt, quæ ad noſtros Monachos emendandos pertinet. Demum ſi nulla conſtitui comparatio poteſt:
6 ad principem † eſt recurrendum. Cuius profectò, nomine, familię noſtrę Patres iudico intelligendos. Quippe qui interpretandę criminis magnitudinis, condecentisque pœnę obtinent facultatem. Quoniam autem circa pęnas ferè totius noſtri negocij cardo verſatur, latius exemplis adductis immorandum eſt. Primum igitur de his videtur agendum, qui cum ad Cœnobij bona adminiſtranda delecti ſint, eorum potius dilapidationem, & decoctionem committunt.
7 Quibus, quæ ſit † infligenda pœna, dilucidè ex clericorum vindicta manifeſtari poteſt. Nam ſi clericus decoctor ex beneficij iure, ipſiusq; adminiſtratione deijcitur, infamięque nota inuritur in perpetuum, vt colligit Archidiac. in cap. vobis, & in cap. Vulteranę, 12. q. 2. & ex Anton. in cap. venerabili, de offic. deleg. & in cap. licet Hely, de ſimon. & ex Abb. in pręcitato cap. venerabili, quis non videat eiuſmodi Monachos decoctores omni debere dignitate ſpoliari, omni adminiſtratione in perpetuum priuari, atque ad infamię notam carceri mancipari? Animaduertendi
8 † verò in eum ratio hoc ordine diſponetur. Suſpicione vigente, vel infamia promulgata, debet ipſius vel infamiæ, vel ſuſpicionis proceſſus (vt aiunt) inſtitui, in quo ſanè conficiendo, ſummariè, nullaque ſcriptura progrediendum eſt: ne Reus id reſciens, cauſæ veritatem quoquo pacto labefactare conetur, vt bene adnotauit Iacob. de Belu. in Auth. vt iud. ſine

quo-

quoquo ſuffrag.in §.neceſſitatem.& ſequitur Panor. in d.cap.venerabili, nu.8. in fi. cumque de infamia, vel ſuſpicione,tametſi leui conſtet,ex adminiſtratione remouebitur. Poſthac de decoctionis veritate alium conſcribere proceſſum iudex debet: in quo ſi de bonorum decoctione conuincetur, pœna etiam ſupradicta punietur, vt ex eiſdem authoribus habetur, aſſentiturque Bernardus Diaz in ſua pract. c.65. in quo crimine duo ſummopere animaduertenda idem cenſet. Primum, quòd propter ſolam ſuſpicionem ab adminiſtratione is, contra quem fit inquiſitio, remoueri poteſt. Deinde ad huius criminis delationē quilibet auditur accuſans: licet hi prius ſint admittendi,quorum de re agitur. Hoſt.& Anto.c.licet Hely,de ſimon. & Bernardus Diaz. Hæc autem omnia iudicis arbitrio, pro rerum, perſonarum, criminumq; ratione, temperanda eſſe, Panorm. ſentit,
9 in cap. licet Hely. Periuri † verò ex cap. presbyter. 81.diſt.ſuis dignitatibus ſpoliari queunt, ac ſuo fungi officio prohibentur. Aſſentitur Abb. in cap.querelam,de iureiur.in 11.notab. Probatur ex cap.ſi quis epiſcopus, 50.diſt. Falſus teſtis, honoris ornamentis ſpoliatus, in cęnobium detrudi debet: ex Concilio Agathenſi,ex cap.ſi epiſcopus,50.diſt. quod quidem hoc limite, Prępoſ. interpretatur. ſi clericus de hoc crimine accuſatus, & conuictus, aut in iure confeſſus. Nam obiter, non quidem per ſe id criminis ſi admittat? Nempe vt exemplum afferam, ſi clericus teſtificās ſubeat exceptionem falſitatis,tunc ſanè nec è dignitatis gradu, aut ordine deijciendus eſt, nec infamis

famis decerni debet, ſed tantum à teſtimonio repelletur. Hoſt. de accuſat. §. quis effectus. Bernardus autem Diaz grauius clericos, quàm laicos pro hoc crimine puniendos cenſet. Ex quo efficitur, vt in monacho eò acrius animaduerſio exacuenda ſit. Cle-
10 ricus autem † obtrectator, atque maledicus, maximè in ſacerdotes, cogi debet ad poſtulandam veniam, ac è ſuo gradu deijcietur: neque ad eum reuocabitur vnquam, niſi ſatisfactionem pręſtiterit. Ex Concilio Carthag. quarto, habeturq; cap. clericus maledicus, 46. diſtinct. Cauetur quoque Concilio Viennenſi, de quo in clem. 1. in §. quibus, de priuile. Quare Bernardus Diaz. Religioſi, inquit, qui ſuis in ſermonibus eccleſiarum prælatis detrahunt, per duos mẽſes ſubiacere debent illis pęnis, quæ ſecundum eorum regulam, vel ſtatuta pro grauioribus criminibus, ſeu culpis eis cõſueuerunt imponi: ſuper quibus abſque manifeſta neceſſitate, cum eis non valet diſpenſari. Vt ſtatutum eſt in Concilio Viennenſi. Quam verò
11 acerbè puniendos cenſeat, † quos murmurationis crimẽ inquinat: explicans hęc dicit: clericus qui murmurat, alienus ſit à fratrum vnitate, etiam opus eius abijciatur. Itaque iuxta menſuram operis in hoc peccans, ſacerdotis iudicio pęniteat, vti cautum eſt in octaua Synodo. Gratiano referente, in cap. Alienus, 90. diſt. Hinc legis noſtræ inſtitutor: Si quis frater (inquit) cum de grauioribus culpis agerçt, contumax, aut murmurans, aut in aliquo contrarius Sanctæ Regulæ repertus fuerit, acriori vindictæ ſubiacet, &c. Quid verò de ijs ſentiemus, qui maleuolentiſſimis

12 tiſſimis calumnijs † proborum nomen obſcurare nõ uerentur? certè infamatus poterit iniuriarum actione (vt aiunt) contra maledicum agere: & ſi infamator cauſa cadet, efficitur infamis, ex cap. cum T. de re iud. & Panor. ibi, naturali autem iuri conſentaneum id eſſe Bernardus Diaz in cap. 60. ſuæ Practicę criminalis affirmat, ſi quidem, quod falſi criminis infamia alterum maculat, conſentaneum eſt, vt dicat ſe mentitum eſſe: vt hoc modo exiſtimationem pollutam per ſe abſtergat, pręcipuè ad hoc obſtrictus, vt Chriſtianus, ac etiã ad talem ſatisfactionem pręſtandam à Confeſſore cogẽdus, tametſi infamatus id nõ peteret. Intelligo autem quando conuitium eſſet falſum, tunc enim ſequeretur conuitiantem mentitum eſſe, & tali caſu illa ſatisfactione iniurians efficiatur infamis iam ex ipſa condemnatione, etiã ſi non damnaretur ad verborum retractationem; infamis remaneret; neque enim iudex vt pius ſit iniurianti, crudelis debet eſſe iniuriato; qui tali honori ſuo ſatisfieri petit; cum aliàs ſi in ſola pecuniarũ pęna, vel alia condemnaretur, ſemper crederẽt, aut ſaltem ſuſpicarentur illi qui verba iniurioſa audierint, illum dixiſſe verum; niſi eum ſe retractantem, & palinodiam decantantem audierũt, hactenus ille. Affert quoque haud
13 mediocrem de monialium † violatoribus diſceptationem, in cap. 75. præcitatę practicæ, tripartitoque ſceleris genere eos obligari aſſerit, ſacrilegij, adulterij, & inceſtus. Abb. in cap. At ſi clerici, num. 35. de iudic. & in cap. fin. de purg. can. in 3. notab. & per gloſ. notabilem in c. Virginibus, 27. quęſt. prima. tandem
conclu-

Concluditur clericum conuictum de acceſſu ad Monialem, nullo diſcrimine habito, è ſuo gradu, & ordine deponendum, atque in Cœnobium vel carcerem ad tempus aliquod, iuxta perſonarum qualitatem, & delicti continuationem, & populi notitiam detrudendum. Diaz vbi ſupra Magnæ etiam religioni † habẽ
14 dum eſt, ne in pœnitentiæ ſacramento ſacerdoti detecta crimina, cuique aperiantur. cap. omnis vtriuſque ſexus de pœnit. & remiſſ. Is autem peccata iam in cõfeſſione aperta detegit, qui vel verbis vel ſignis inuito confeſſo; aut non permittẽte, ea manifeſtat, idque non modo de confeſſario intelligendum eſt, ſed etiam de interprete, de eo, qui caſu audiuit, deque eo qui latenter abditus, auſcultauit. Adde quoque qui dimidiam delictorum manifeſtationem cum audiſſet, abſolutionis beneficium minime contulit. Silu. Summ. verbo cõfeſſio. Archiepiſcopus tertia parte, tit. 17. cap. 22. §. primo, & 11. Sotus de tegendo ſecreto, membro 3. quæſt. 4. Aduerte tamen quod ſi quis dicat, talis habet peccata à quibus eum abſoluere nõ poſſum; vel audiui eius peccata, & non abſolui, hic vt confeſſionis detector puniendus eſt. Archiepiſcopus eodem cap. citans Petrum de Palude, quibus ẽt aſſentitur Diaz. Licet plurimũ referre dicat, vt quis peccata manifeſtet ante confeſſionem. Nam quæ in cap. omnis vtriuſque ſexus, pœna conſtituta eſt, in eos locum obtinet, qui peccata ſingula, non cõfeſſionem vniuerſam aperiunt. Itaq; in ſuperiorib. exemplis extraordinarias pęnas ſacerdoti infligendas cenſet, non eas quæ c. omnis vtriuſque ſexus, conſtituit.

F Id

Id vero eodem cap. 11. ſuę practicę magnopere mi-
hi probatur,quo dicit ſacerdoti, bonæ famę, & ho-
neſtę vitæ dicenti ſe habuiſſe veniam pœnitentis ad
manifeſtandam confeſſionem, credi debet: cum ta-
lis actus veniæ ſecreto fieri ſoleat, & nullo interue-
niente teſte: ad hoc ſaltem vt transferat onus proban
di in aſſerentem ſine venia ſe manifeſtaſſe, hęc ille,
referens Lapum in alleg. 94. De quo tamen crimine
nullã poſſe dari certã doctrinam ac rationem aſſerit,
potius qualitas cõfeſſoris & pęnitẽtis coniecturam
augebit,aut minuet,conſtituta vero in eum pęna eſt,
vt omni munere ac dignitatę ſpoliatus in arctũ Cæ-
nobium ad perpetuam agendam pœnitentiã detru-
15 datur.cap.omnis vtriuſque ſexus. Falſas litteras † in
feriorum iudicum adulterantes vel effingẽtes,quod
ſcelus latius patet,depoſitiones ab omni munere, ac
beneficio,atq; detruſionis in Cœnobium pœnas da-
bunt. Ex quibus facile eſt colligere, quid pœnæ mo-
nachis conſtituendum ſit. Panorm. cap. olim, de re-
ſcrip. Conſpiratores aut iniurias machinantes Epi-
ſcopis vel clericis, è ſuo proprio gradu penitus abij-
ciantur, in cap. ſi quis Clericus, & in cap. ſi qui cle-
rici, 11. q. prima,& in cap.ſi quis Sacerdotum, 11.
q. 1. habetur; Clericis ſuo Epiſcopo inobedientibus,
aut ei inſidias molientibus,aut contumeliam ſeu cõ-
uicia inferentibus, depoſitionis pœna conſtituenda
eſt. Quod nihilominus de peruicacibus, ſeu incor-
rigibilibus exponi debere ſentit Panorm. in cap. At
ſi clerici,de Iud. Reſignantes litteras, & aduerſario
mittentes;incurrunt pęnam falſi. Bar.l.qui teſtamẽ-

tum,

tum, ff. ad leg. Cornel. de falſ. per tex. in l. prima, §. is qui. ff. eod. Panorm. & Felyn. in c. cum olim, el 2. de officio delega. Clericus verò incurrit pęnam depoſitionis, licet Bernardus Diaz, in cap. 96. ſuæ practicæ cenſeat Iudicis arbitratu puniendum. Quod mihi ſanè quàm probatur. His itaque modis, ex clericorum pęnis quid in monachos obſeruari deceat, accommodatè transfertur. Cui ſanè rei plurimum adiumentum pręſtat, Bernardus Diaz. in ſua Practica criminali. Modò ad Regulas tranſeamus. Habetur in Re-
16 gula B. Auguſtini, ſi quiſpiã infamatrices † litteras, aut libelles aduerſus aliquem diuulgando cõſcripſerit, per ſex menſes carceri detrudatur, compedib. appoſitis, ſecunda, quarta, & ſexta feria, pane, & aqua tantũ reficiatur, voce & officio prędicationis, & lectoris (ſi fuerit lector) in perpetuũ careat, niſi duobus comitijs generalibus relaxatio fiet. Habetur cap. 44. Eadem pęna feriendus decernitur, qui falſum teſtem aut inducit, aut gerit per ſeſe. Ita etiam plectendi ſunt ij, qui per litteras vel ſchedulas parietibus affixas, alicuius exiſtimationem cõmaculant. Vt eodem
17 cap. habetur. Imponitur quoque carceris † detruſio per tres menſes, excommunicationisque pęna, ijs qui Cęnobij negocia, alienis à familia perſonis manifeſtauerunt. A quibus tanquam à ſimilibus pęnæ tranſgreſſoribus imponendę, iure optimo transferri poſſunt. Admodum enim abſurdum eſt, vt quod illi fam. commodo cedit, nobis qui pręſtantiorẽ viuendi rationem ſuſcepimus coaptari nõ poſſit. Denium id pręſens ad negocium attinere valdè ſentiendum eſt,

vt prę ſcriptam rationem qua Reus ante iudicem conſtituendus erit, exemplo deſcribamus. Quæ haud du-
18 biè hoc modo poteſt efferri, D.N. Reus † in hac cauſa, & principalis, vocatus, & iuramento medio examinatus ſuper proceſſu, & tota cauſa, & primo interrogatus reſpondit, &c. Quæ autem dixerit omnia ſunt literis eo ſermone quo fuerunt expreſſa prodenda. Id ſummopere curantes, vt ſi Reus vinculis conſtrictus aut carcere detruſus ſit, numq́ue interrogationes adhibeantur ei niſi è carcere educto vinculisq́; ſoluto. Nimirum quod omnis vis atque metus ab Reorum confeſſione abeſſe iura decreuerunt. Quæ etiam ſcripſit ſic ſe habuiſſe aperiendum eſt. Hac ratione D.N. è carcere ſolutus, vinculisq́; liber, atque in ſua facultate poſitus, vocatus fuit, & medio iuramento, &c. Sicut ſupra fuerit explicatum. Atque hic extrema ſit linea de his, quę pertinent ad Reum.

De teſtibus generatim. Cap. XXI.

SVMMARIVM.

1 *Veritatis manifeſtatio ex teſtibus pendet.*
2 *Probationis definitio.*
3 *Probatio alia clandeſtina, alia euidens, alia minus euidens eſt.*
4 *Probatio alia plena eſt, alia ſemiplena. Et quæ ſufficiens ad torturam, vel ad vindictam.*

MVL-

MVLTA quæ ad Iudicis, Rei, atque Actoris vim, & rationem attinebãt, hactenus dilucidè (vt mea fert opinio) atque breuiter expoſita fuere. Modò inſtituti operis ratio flagitat, vt de teſtibus, quę neceſſaria ſunt, explicare incipiamus.
1 At quoniã ex teſtibus † veritatis manifeſtatio, & cõprobatio pendet, eò itaque de probationibus, vt ſuo ordine noſtra procedat oratio dicere prius incumbit, cuius quidem diffinitio ante ſubijcienda eſt, quæ his verbis ſecundum Azonem, & Accurſium in Rubr.
2 C. de probatio. continetur. Probatio † eſt rei dubiæ per argumenta declaratio. In qua cum cæterorum vocabulorum ſit expedita, & prompta cognitio, quæ ſit argumẽti vis, & ſignificatio, non perinde, ac oportet, eſt explicata. Nam hic argumenti nomen, non eandem, quam apud Logicos ſignificationẽ ſibi vendicat, vt ſit poſitis ex enunciationibus concluſionis collectio, ſed potius id omne, cuius vi, veritas aperitur: ſiue ſint teſtium dicta, ſiue rei, de qua agitur indicia, vel coniecturę, vt à Speculat. de probat. manifeſtè colligitur. Verum probationis, licet vnicum ſit nomen: eius vnica certè non eſt forma, ſed varia, ac diuerſa. Atque vt generatim agamus, tripartito ge-
3 nere illa diffunditur. Alia namque † eſt euidentiſſima, quæ ex priuilegijs, atque inſtrumentis, & literis, (ſic enim loquuntur Iuris periti) cæteriſque eius generis, eruitur. & cap. licet cauſam, de probat. cap. pia, de except. lib. 6. l. ſi eum, §. qui pro rei qualitate, ff. de his, qui ſatiſd. cogant. Alia euidens ex teſtium dictis,

reique euidentia, c.tua,de cohab.cler.& mul. c.cum contingat,de reſcrip. c.auditis,de reſtit.in integ:cap. eorum, 11.q.3. Alia minus euidens, vt quæ conſtat ex probabilibus coniecturis,quas illi præſumptiones vocant, cap.afferre, de pręſumpt. Butr.in cap.veſtra, de cohab.cleric.& mulier. Quas profectò explicatius exponere modo conſilium non eſt. Sed his carminibus continetur.

Aſpectus, ſculptum, Teſtis, Notoria ſcriptum
Iurans, confeſſus. Præſumptio fama probabunt.

Sunt ergo probationis ſpecies nouenario circumſcriptę numero. At nobis,quę ad crimina vel refellenda, vel aſſerenda accommodata ſunt, dicere eſt propoſitum. Ac primum de indicijs ita dicemus, vt nullam modo rationẽ de ſubtiliori eiuſdem probationis partitione, habemus. Siquidem alia (vt aiunt) negatiuæ eſt partis,alia affirmatiuę, &c. Quorum ratio ad exquiſitiorem explicationem iuris ſpectat. Id tamen non mediocriter ad præſentem tractationem refert, vt probationis vim, & notionem ad bipartitam duci
4 poſſe rationem ſciamus, vt altera quidem † ſit perfecta, ſuiſque numeris abſoluta, quàm doctrinæ cauſa Doctores dilucidam, vel plenam appellarunt. Altera inchoata, atque imperfecta, quam ſemiplenam, Iuris prudentes nuncuparunt. Ex Caietano,ſecunda ſecundæ,quęſt.69.conſentiuntque Panorm.& alij,extrà de probat. Et plena dubio procul,quemadmodum & inchoata duplici ratione diſtrahitur. Alia ſanè eſt perfecta, vel inchoata ad tormentorum, tamen

men vim inferendam idonea, veri repetiendi cauſa. Alia autem perfecta, vel inchoata ad vindictā etiam reo decernendam ordinata. At ea perfecta non immerito, vel ad condemnationem iudicanda eſt, vel ad tormenta: cui nihil ad hæc ipſa iure afficienda, deeſt. Quę verò aliqua ſua parte vacat, inchoatam eſſe exiſtimatur. Exploratum eſt enim ijs, qui vel mediocriter in iuris eruditione verſantur, quod ſæpius probationum nerui vſq; adeo ſunt imbecilles, vt ex eis ſupplicia conſtitui nullo modo poſſint: cum tamen earū vi, exſculpendæ veritatis gratia, licet reū ad tormenta exponere. Quod certe nec decet ignorare eum, qui iudicandi cæteros poteſtate pręfulgeat: ne imperfectis perinde, ac perfectioribus vtens, aut ea, quę ad tormēta exhibenda apta ſunt, tamquā ſi ad vindicandum idonea forent impiè; atque imperitè vſurpet. De probationibus itaque ſic vniuerſum eſto dictum.

De Indiciis. *Cap. XXII.*

SVMMARIVM.

1 *Indicij nomen æquiuocum multa ſignificat. & quidquid Iuriſtas.*
2 *Indicium aliud plenum, alium ſemiplenum.*
3 *Indicium plenum plerumque violentum appellatur, & quando.*

Præſumptionum varia ſunt genera.

5 *Præſumptio variatur ſecundum conditionem perſonarum.*

6 *Indicia plena ſunt re manifeſtanda, & ob quam cauſam.*

7 *Indicium vnum an valeat ad inferenda tormenta.*

8 *Indicium probabile habet vim inferendi torturam, non tamen per talem confeſſionem abſque teſtibus poterit condemnari.*

9 *Duo leuia indicia ad idem ſpectantia vnum conſtituunt graue.*

1 INdicij nomen varia † eſt ſignificatione manans, nam latiori ſpecie ſi vtamur, ſignum quodlibet indicij nomine notatur. Quo quidem modo tutiſſima eſt rei huius vſurpatio; At accuratiori ratione indicij vis apud Iuriſperitos ſignificat, rei quę in controuerſiam ponitur; explicationem, ac manifeſtationem, vel vt ait Panorm. in cap. tua, de cohabitatio. cleric. & mulier. eſt notabile ſignum alicuius dicti rei, vel facti, quod ſubijcitur neceſſitati probãdæ.

2 Quod in primis † bipartito modo eoſdem apud Authores dirimitur. Vnum namque perfectum, ſiue plenum, alterum autem inchoatum (& vt aiunt) ſemiplenum eſt. Prioris autem explicatio generis eſt, rei coniectatio per ſigna efficacia, ea quibus animus in aliquo tamquã in vero conquieſcit, nihil pręterea requirens. Bald. in l. ea quidem. C. de accuſat. At inchoatum eſt cõiectura quędam, quàm ipſe pręſumptionem

ptionem appellat;acrius crimina vrgens ad aſſentiẽdum.ff.de probat.l.comprobatio.Adiungũt aliqui & leue,quod id eſt,cui frequenter contingit, veritatem adeſſe, neque ad probationis rationem vllo pacto cẽſendum eſt.Illa autem duo grauia appellantur,propterea quod frequenter veritatem adiunctã habent, ac æquantur prȩſumptione iuris. l. metum. ff.de dolo. Paris de Puteo in tract. de ſyndicatu. Exiſtimo etiam ab inſtituto noſtro minimè eſſe alienum,adnotaſſe,plenũ indicium, plerumque † violentum appel-
3 lari,quando cauſam per ſe obtinet, nec alia opus habet probationem. Nam,vt ait Panorm. in cap.cum contingat,de reſcrip.num.3.citans tex.in l.licet,ff.de legat.primo,& in l.ſciant cuncti. C. de probationib. Ex coniecturis poteſt dici euidens probatio. Ac ſemiplenum, aut quod vehemens, ſiue probabile dicunt, ſemiplenam etiam probandi vim obtinet. Ex quibus variȩ enaſcuntur coniecturæ: quæ(vt dixi)
4 præſumptiones † appellantur. Quarum etiam plurimas partitiones attulit Panorm.in cap.quanto,eodem titulo. Nempe quod alia ſit probabilis,alia vehemens,alia violenta. De quibus conſulto nullam habemus rationem: ſiquidem (vt ipſe teſtatur) ea vocabula a Doctoribus differendi gratia fuerunt inuenta. Conſtat namque eadem indicia perſonarum,varietate conſiderata,modo temerarium, modo probabilem,nonnunquam vehementem, vel violentam ſuſpitionem afferre. Atque (vt eadem in re verſemur)non pari modo luxuriæ crimen in ſene, vt in adoleſcente conijcitur. Etenim Seneca dicit, cum

alia

alia vitia cum hominibus ſeneſcant; ſola auaritia iu-
ueneſcit. Neque etiam pari ratione ad animi per-
turbationes, ac vitia, literarũ ſtudioſos vt ignaros,
& imperitos propenſos eſſe arbitrandum eſt. Nam
cunctorum mater eſt errorum inſciẽtia, cap. primo.
38. diſt. & ferè per totum. At Diuus Hieronymus:
Ama ſcientiam ſcripturarũ, & vitia carnis non ama-
bis. Hactenus Panorm. in cap. quanto, de præſum-
ptionibus. Quocirca vt noſtrum ad inſtitutum pro-
pius accedamus: ſi duo obſeratis foribus in aliquo
domicilio depręhendantur. Quod patrum inſtituto
cautum eſt, ne fiat. Id indicij, ſi in adoleſcentulis
repertum fuerit, aut eos, quorum alter adoleſcens,
alter verò alia ętate, perfectum eiuſmodi & cenſeri,
& appellari certum eſt, ac eò magis ſi nocturno tem-
pore, nullo lumine, aut etiam veſtibus detractis, tũc
quidem de libidinis vitio probabilis ſanè eſt conie-
ctura: ſemper tamen perſonarum anteactęque vitæ
ratio habenda eſt, ac præcipuè occaſionis. Quod
de mulieribus multo magis aſſeuerandum eſt. At
ſi duo Decani ętateve affecti, morumque grauitate
pręditi, aut locus minus aptus eſt, vt in id culpæ in-
cidant, nulla ſuboritur libidinis coniectura: quo ſit,
vt pœna tantũ tranſgreſſi inſtituti ſuſcepta, nihil po-
ſtea fiat reliquum. Quod de ſanguine coniunctis
prorſus ſentiendum exiſtimo. Panorm. de præſum-
ptionibus, cap. cum in iuuentute. Indicia tamẽ plena
talia iudicanda ſunt: ex quibus non ſolum factum,
ſed etiam perſona eiuſdem facti manifeſtè dignoſci-
6 tur. Quæ etiam † ſunt reo aperienda, cum interro-
gatur,

gatur, vt ſciat, quonam loco cauſę ſuæ rationes conſi ſtant, & vtrum reſpondere teneatur, ſeque ad defenſiones accommodare. Caietanus ſecunda ſecundæ, quæſt. 69. Demum nulla poteſt de indicijs certa ratio perſcribi, vt quę perfecta, quæque inchoata exiſtimari debeant. Sed in his omnibus plurimum iudicis arbitrio tribuitur: qui excuſſis rationibus perſonæ, loci, temporis, conditionis, &c. Id ſequatur, quod & iuſto magis conſentiat, & lenitati propenſius conueniat. Panor. in cap. cum in contemplatione, de reg. iur. Bart. in l. fi. ff. de quęſtio. per tex. in d. l. §. eiuſdem quoque, ff. de teſtib. & Caietanus, ſecunda ſecundæ, quæſt. 69. idemque de indiciorum numero ſentiendum erit.
7 Vnum † enim de aliqua re indicium vim non habet ſuo genere, niſi ad inferenda tormenta, ſi tamen fuerit probabile. Bart. in l. prius, ff. ad Syllan. Ex eo autem reus condemnari minimè poteſt, licet id criminis propter tormenta confiteretur, vt eſt tex. cum gl. & ibi Bart. in l. j. §. Diuus Seuerus. & in l. penult. ff. de quæſtionib. præterquam ſi ipſe ſpontè fateretur, ſecundum Petr. de Anchar. in Clem. prima, de homic. Aduerte etiam indicia duobus ſaltem teſtibus iureiurando pręſtito communiri neceſſe eſſe.
8 Bart. in l. fi. ff. de quæſt. Pręterea duo leuia † ad idem ſpectantia, vnum conſtituunt, cuius vi, tormēta poſſunt offerri. Bart. in l. fin. ff. de quæſt. Quocirca ex his id licet conſtanter, atque dilucidè, vt conſectarium colligere, quod ex coniecturis, & indicijs pręcipuis, euidens probatio exiſtimari poteſt. Panorm. conſentit, referēs dictum tex. in l. licet, ff. de leg. 1. & l. ſciant

cuncti,

cuncti, C.de probat. Non tamen eam vim obtinet, vt pœna infligatur talis, ex qua ingens incommodum condemnato manaret. Vt deputatio ad triremes, vel in perpetuum carcerem abdicatio. in carcerem verò detrudi tormentorum vice, non prohibetur. Pęnas verò eos dare ordinarias vt condemnatos, niſi accedant rationes probabiles, omnino negatur. Gloſſa in cap.fin. §.porrò, vt lite non conteſt. quod quidem aſſeuerat Panorm.ibi. Ac vltimo animaduertendum, quod idem ait in cap.tua, de cohab. cleric. & mulier. tot poſſunt eſſe indicia, & ita vrgentia, quod inducerent iudicem ad crédulitatem, & ſufficerent ad ferendam ſententiam, etiã in criminalibus, l.indicia, C.de rei vendicat. l.ſciant cuncti, C.de probat. cap.afferre, de pręſumpt. hæc ille.

De infamia. Cap. XXIII.

SVMMARIVM.

1 *Infamiæ deſcriptio.*
2 *Infamia, quæ ſufficit ad inquiſitionem inſtituendam.*
3 *Infamia altera iuris, altera facti, & quæ repellat à teſtimonio ferendo.*
4 *Capitulum generale, poteſt purgare ab infamia.*
5 *Infamia facta, quomodo contrahitur.*
6 *Semel repulſus non poteſt amplius teſtimonium ferre. & quid de fugitiuis, & expulſis.*

7 *Infa-*

7 *Infamia cum conſtet, & quæ ſufficiens eſt ad inquiſitionem, an infamatum trahere poſſit ad tormenta.*

NON mediocriter huc ſpectant, quæ de infamia ab eruditis tractari ſolent, opera itaque noſtra in eiuſmodi explicatione modo verſabitur: hoc veluti notiore inducto exordio.
1 Infamia eſt exiſtimationis † apud probos viros facta commaculatio, vel, vt ait Panormitanus in cap. veſtra, num. 12. de cohabitatione cleric. & mulier. eſt communis locutio ex veriſimilibus coniecturis. & dixit notāter ex veriſimilibus, quia aliàs propriè non eſt fama, ſaltem quoad iuris effectum; ſed ſunt vanæ voces populi, appellaturque rumor, ideſt, particularis inſinuatio ex ſuſpicione ſola, & incerto authore exortus. Quæ quidem duo in ſua ratione comple-
2 ctitur. Quorum vnum ſi deſit, † eadem ad inquiſitionem inſtituendā inepta prorſus reddetur: neque alicuius probationis vim habebit. Primo, vt eiuſmodi rumor à pluribus diſſeminetur, non enim ſatis erunt duo vel tres: ſed vt optimè ſenſit Gloſſa, & Doctores in cap. inquiſitionis, in cap. cum oporteat, de accuſationib. Bart. in l. de minore, §. tormenta, ff. de quęſtionibus. nam infamia eſt vehemens, cum ij qui eiuſmodi rei cognitionem habere poſſunt, id peruulgant. Affertque exemplum. Quod ſi Epiſcopus cum clericis degens, infamia laboret, eius probatio ex potiori illorum numero pendet: potiorem autem numerum intelligo, omittendo pueros, & mulieres; numerando graues viros, atque probos. Deinde id quod infa-

infamiæ notam inducit, non vnica tantum vice, ſed pluſquam trina, vt perferatur, neceſſe eſt. Poſtremò nuſquã infamię turpitudine quemquam cõmaculari ſentiendum eſt, Si ab inimicis, facinoroſis ve homi-nibus id rumoris diſſeminetur, aut ab ijs qui aliqua infamia aut vilitate notantur. Sed viri deſiderantur graues, quique longe à calumnijs abhorrere iudicentur. Quod inter nos magno ſtudio curandum eſt, cum quorundam in eo cura omnis verſetur, vt probos viros, præclariſque muneribus honeſtatos, ſuis dicacitatibus atque dicterijs, quoquo pacto obſcurent, ſuique ſimiles pro virili ſua reddant. Iam verò, vt latius horum rationem indagemus ſciendum eſt, infamiæ nomen bipartita ratione partiri: vt quędam ſit iuris, † quędam verò facti. Prima quidem
3 naſcitur ex facto ſententiave, de qua iure cauetur, vt l. quid ergo, §. ex compromiſſo, & ſequenti, ff. de ijs qui notantur infam. & per Innocent. in cap. qualiter, & quando, de accuſat. Ac is qui tali labe aſpergitur, nulla eſt fide dignus: & ob id † ad teſtimoniũ ferendum
4 neutiquam idoneus reputatur. Eſt namque fides teſtimonij fundamentum, in cap. forus, de verbo. ſignificatio. Cumque eius generis macula variè contrahatur: exempla tamen inſtituto noſtro conſentanea afferemus. Quicunque publicam inter nos (vt aiunt) pęnitentiam agunt, videlicet, ex ſuæ profeſſionis gradu deiecti, carceri mancipati, voceve actiua (vt aiunt) & paſſiua deſtituti, vel qui vt maledici, & detractores condemnati ſunt. Hoſtien. in Summa, in tit. de maled. & eſt valde notabile; hi omnes ad teſti-

monium

monium ferendum, aut accuſandum, nulla ratione idonei cenſentur. Cuius quidem eſt ratio, quod ſicut Imperator auferens alicui inſignia, aut in exiliũ mittens, infamem eum reddit. ff. de his, qui not. infa. multo id magis de ſupradictis intelligendum eſt. Quocirca, apud nos nulla queunt dignitate ornari, neque ad Comitia generalia familię nomine in nuncios deligi. Nam qui parum ſui ipſorum rationem habuere, conſentaneum non eſt, vt veritatis, & fidei integrè habeant. Animaduerto tamen, quod ſicut in Principis, atque Imperatoris poteſtate poſitũ eſt,
4 detracta inſignia reſtituere, ſic Comitijs † generalibus, aut ſeptem virorum, integrũ eſt, eiuſmodi infames purgatos reddere, priſtinoque candori reſtituere. Panorm. cap. cum te, de ſenten. & re iudica. Quod etiam intelligendum eſt de ijs, qui periurij crimine iure fuerint condemnati, cap. cum dilectus, in fi. de ord. cogn. niſi ſententia eſſet ab arbitro, d. l. quid ergo. ff. de his, qui notan. infam. Infamia autem facti,
5 quolibet † ex crimine capitali contrahitur, in cap. infamis. 6. queſt. 1. Et ſi perſeuerant, ſine dubio a teſtimonio ferendo ſunt repellẽdi; pręterquam ſi emendentur. Eadem quoque ratione repellitur, qui aliàs
6 a teſtimonio † repulſus vt criminoſus fuit, vel apud bonos viros criminis labe, & infamia maculatur. in cap. teſtimonium, de teſtib. Quibus profecto etiã ij adnumerãdi ſunt, qui è Religione aut eiecti, aut ipſi ſponte ſua aufugerunt. Non eſt quoque ſilentio prætereundum eius generis infamiam duobus teſtibus comprobandum apud graues atque bonos viros. Vt erudi-

eruditè Goffred. & Ioan. Andr.ex glo.in cap.inquiſitionis. §. quęſiuiſti,de accuſat. animaduertunt. Quibus fermè omnes recentiores ſumma conſenſione
7 ſubſcribunt. Dubium eſt, an ſola † infamia, (cum iam conſtet eam ſatis eſſe ad inquiſitionem conſtituendam) vim habeat ad tormenta, vel etiam vindictam inferendam? Atque de primo grauiter inter ſe diſſentiunt Doct. Nam Aud. Gand.in Rubrica,de quęſtion. aientem partem tuetur, dicens, ſemiplenæ probationis eiuſmodi infamiam vim habere: atque vno teſti eſſe non abſimilem.cap.illud, & ibi gloſ.extra,de præſump.& cap.ſi quis,extra,de purg.can. Cótra alij cenſuerunt, quos breuitatis cauſa nunc omitto. Id tamen addens, quod vbi aliud indicium acceſſerit,omnes,tormenta adhiberi poſſe ſentiunt, ſin autem nullo pacto. Aug.de malef.& Bar.in l. prima. §.idem Cornelio.ff.de quæſtio.eam ſententiam complexi ſunt. Vt ſi infamia eſſet vehemens,atque a bonis viris exorta,tormenta adhibenda eſſe prorſus ſentiant, atque decernant. Qua de re iudicis arbitrio plurimum in hac cauſa eſſe deferendum, Bar.ſentit, in l.fin.ff.de quęſtion. licet id ratum ſit,& conſtans,
8 quod infamia † vigente, & inquiſitione inſtituta, ſi certi nihil reperitur, reus abſoluendus non eſt, niſi Canonica purgatione indicta. Aequum eſt enim, vt is qui prudentię luce abiecta, prauoque ordine progrediens exiſtimationi ſuæ labem intulit, eiuſdem decorem ad aliorum offenſionem tollendam, purgatione ſuſcepta, reſtituere cogatur. Quemadmodum habetur de purgatione Canonica. Quæ quidem non

ſolum

ſolum ex infamia poteſt cōſtitui, verum etiam cum graue offendiculum, vehemenſque ſuſpicio fuerit ſuo vitio oborta. Cuius certè modus, & ratio loco alio deſcribenda erit.

De Teſtibus proprie. Cap. XXIV.

SVMMARIVM.

1 *Iudicij integritas ex teſtium ratione pendet.*

2 *Teſtes qui non poſſint eſſe in iudicio.*

3 *Laici aduerſus clericos in cauſa criminali non admittuntur regulariter in teſtes, & quando poſſunt admitti.*

4 *Corpore vitiati, & mutilati repelluntur a teſtimonio ferendo contra clericos.*

5 *Monachi poſſunt remoueri ab officio, quando primum eſt in aliquorum offenſam, etiam pendente proceſſu.*

1 IVdicij integritatem, † quam maximè ex teſtium ratione pendere omnes conſentiunt. Quare plurimum operis, atque laboris ijs admittēdis, & examinandis conferendum eſt. Idque, vt ordine agatur, ignorare minimè licet, nō omnes promiſcuè ad teſtimonium dicendū leges admittere. Eſt enim criminum, & perſonarum ſummus delectus habendus. Multi namque, qui in hæreſis crimine admit-

tuntur, in cæteris repudiantur: & quos contra laicos lex recipit, aduerſus clericos reijcit. Communi itaque iure hæ perſonæ † ad teſtimonium neutiquam
2 admittuntur. Seruus, cap. forus, de verbo. ſignifica. Quod apud nos eſt exquiſitè obſeruandum, etenim aut quia eiecti, aut quod alicuius gratiam, & nummos aucupantur, plerumque Dei timore aduerſus monachos periuria euomunt. Fœmina, cap. mulierem. 34. quæſt. 5. Impuberes, cap. 1. 4. q. 3. Mentecapti, cap. 1. cap. tria. 3. q. 7. Infames, cap. præterea, de teſtibus cogen. Pauperes, cap. teſtis. 4. q. 3. Infideles. capit. ſi hæreticus. 2. quęſt. 7. Inimici, cap. teſtes. 4. q. 3. Ignoti. Auth. de teſtibus. §. ſancimus. Defenſores, & Procuratores, & ſimiles, cap. Romana, de teſtibus, libro 6. Quæ tamen his carminibus commodè continentur.

Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama
Et fortuna, fides, in teſtibus iſta requires.

At doctiſſimus Sotus libro quinto, de Iuſtit. & iure. quæſt. 7. art. 3. triplici capite cunctos complectitur. Quorum vnum eſt culpa, aut vitium, vt contingit in infidelibus, infamibus, amentibus, pueris, militibus. Alterũ quod plene libertati obſiſtit, vt in inimicis, & amicis, domeſticis, & eiuſmodi. Tertium eſt humilium conditio, vt pauperes, viles, atque ſerui, qui leuandæ famis cauſa, nullo penè negocio deprauari poſſunt. Porrò de numero iam diuina lege eſt cautum: vt in ore duorum, vel triũ ſtet omne verbum,

Nam

Nam etſi ſatis ſint duo, maioris euidentiæ cauſa, tertius ſi accedat, probatio erit efficacior. Animaduerto etiam, vt optimè diſputat Bernardus Diaz in ca-
3 pit. 120. communi iure, laicos † aduerſus clericos in criminali cauſa minimè admittendos. Nam oppidò illis infeſtos eſſe certum eſt. cap. laicos, 2. quæſtio. 7. Quod in Monachis potiori ratione obſeruãdum eſt. Verum enimuerò, ne quandoque eiuſmodi priuilegium (vt aiunt) facinoribus aditum ampliorem prouocet: id totum iudicis arbitrio relinquendum eſt, qui habita delinquentis monachi, & clericorum, ſiue laicorum accuſantium, criminiſque commiſſi ratione, poſſent ad teſtimonium ferendum eoſdem iure recipere, vt dicit Panorm. cap. de cętero, de teſtib. & ſequitur Hippolytus in l. Diuus, ff. de quęſtio. quo loco multa huic inſtitutio conſentanea intermiſcet. Nempe quod veritatis reperiendæ cauſa quicquam conceditur, quod per ſe non concederetur. Quare diſceditur à regulis iuris communis. Fallit quoque in notorio crimine, vt ait Panorm. in capit. cum dilectis, de purgat. canon. Nec etiam id admittitur in criminibus exceptis, ſimoniæ, hæreſis, & cæteris. Sed eſt, quod ſilentio inuolui non decet. Nempe quod
4 mutilati † membris, vel corpore vitiati nequeunt teſtimonium aduerſus clericum dicere. Quorum quidem nomine, in fauorabilibus, (vt aiunt) monachi etiam intelliguntur, vt notat Panorm. in cap. primo, de except. Refert Bald. in ſua Margarita, in verbo, mutilati. Idem dicit perpetuo menti eſſe tenendum, Hippol. in ſua practica criminali. Demum ſi teſtes

nullo pacto impoſitum crimen probent, non ſolum ſi præceſſit infamia, debet purgatio canonica indici. Sed ſi crimen erit graue, & in multorum offenſionem, atque ſcandalum, pendente proceſſu illico ſuſpendi poteſt. Panorm. de iudic. cap. At ſi clerici. Ex quibus colligitur, quòd ij, qui monaſterij annexa lo-
5 ca adminiſtrant, † aut quilibet alius, ſi criminis grauis, ac magnæ offenſionis infamia laborent, poſſunt, dum inquiſitio peragitur eo ex loco, vel officio dimoueri. Cætera in ſequentibus.

Explicatio latior. Cap. XXV.

SVMMARIVM.

1 *Vnus teſtis iuratus plenè non probat, ſed ſi omni eſt exceptione maior, ſufficit ad inquiſitionem inſtituendam.*
2 *Teſtes omni exceptione maiores qui ſint.*
3 *Rei ſemper eſt conditio potior.*
4 *Actor producens plura capitula in libello, non ſe obligat ad probandum quamlibet partem copulatiuè.*
Probatio vna facta de bona fama confundit aliam.
5 *Actore non probante reus abſoluitur.*
6 *Probatio habetur pro facti euidentia.*
Seruanda in examinandis teſtibus.
7 *Teſtium examinatio, & forma examinandi.*
8 *Teſtes ſemper prius ſunt examinandi, quàm reus.*

IAM

IAM ſatis conſtat quod duorum ſaltem teſtium numero in aliquem ſupplicia iure poſſunt decerni, ſi ijs maculis careant, quarum alio capi-
1 te ratio eſt reddita. At ſi vnus † eſſet teſtis etiam iuratus, nullo pacto dilucidam efficeret probationem, cap. veniens, cap. cum à nobis, de teſtib. Abb. in cap. bonæ memoriæ, el primo, de elect. & in cap. licet, de teſtib. in princip. & in cap. cum à nobis, eodem titu. Quamquã cum is omni eſſet exceptione maior, redderetque teſtimonium de facto, nedum de indicio, valeret non modo vt Reus ad quæſtiones poneretur, ſed etiam vt inquiſitio vltra tenderet. Barto. in l. ma-
2 ritus, ff. de quæſt. Sed qui teſtes † omni exceptione maiores appellandi ſint haud ita manifeſtum eſt. Quocirca aſſero ex Panorm. in cap. primo, de teſtib. & in cap. primo, de conſanguin. & affin. eos habendos eſſe, qui nulla legitima exceptione reijci queunt. Animaduerto etiam quod vnus teſtis cum confeſſione facta ſuper conſtantia actus, licet obiter, nihilominus probat, ex cap. fin. de ſucceſſ. ab inteſtato. & ibi Panor. num. 15. Bart. in l. admonendi, ff. de iureiur. Addo quoque vt ſi duo ſint teſtes, quorum quidam pro Reo ſtet, alter verò ab actore, ſemper maior eſt
3 fides adhibenda ei, † qui Rei cauſam tuetur, niſi perſona ab Actore faciens, aliqua magna dignitate, aut auctoritate, vel probitate, eluceret. Quod grauiſſimè habetur à Soto lib. 5. de iuſt. & iure, q. 7. Poſtremo teſtes qui contra Reum adducti id tantum probant quod aduerſus eum in iudicium affertur; nul-

lo pacto vim habent contra eum, qui eodem crimine obſtringeretur, vt in l.denunciaſſe,ff.de adulter.& Panorm.in cap.ſignificaſti,de adulterijs. Modò has regulas ſubijciendas operę precium fore duxi. Pri-
4 mum Actor † plura deducens capitula in libello non ſe videtur obligare ad quamlibet partẽ copulatiuę: Sed ſat eſt probare, quod ad victoriam obtinendam ſpectat: Quemadmodum dixit Abbas in cap. licet, num.31. de probationib. Deinde probatio vna facta de bona fama,confundit aliam. Abb.in c.cum opor-
5 teat,in fi.de accuſ.Tertio Actore † non probãte,Reus abſolui debet,tametſi ipſe Actor cõfiteretur(vt aiũt) defectum iuris ſui. cap.cum Eccleſia Sutrina,de cau. poſſeſ.& propr. Quarto probatio non modo habetur
6 per teſtes, verum etiam † per ipſam facti euidẽtiam, c.ſcelus, 2.q.1.c.tua,de cohabit.cleric.& mul. priuſquam obtineret per propriam confeſſionem. Quæ quidem trifaria ratione contingit. Primo propriè,ſ. cum ore proprio fatetur crimen. 15.q.6. cap. primo. Alijs verò duobus modis quaſi coniectura quadam, vt per facti euidentiam. Atque per fugam,& contumaciam, cap.decernimus, 3.q.9. cap.nullus dubitat, de pręſumpt. Verum enimuerò quod in teſtium ra-
7 tione nobis magnopere conuenit obſeruare,† examinatio eſt eorum, de qua modo dicere exordiamur. Prior igitur cura in teſtibus examinandis eſt, delata vt crimina, per ſuas (vt appellant) circunſtantias, in diuerſa capitula, ſiue (vt aiunt) articulos diſtinguantur. Quibus quaſi veſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet: atq; adeo ipſorum teſtium veritas vel fal-

ſitas

ſitas egregie deprehendi : quæ his verbis notantur. Quis, Cui, Cur, Quomodo, quando, Vbi, quibus auxilijs atque ſocijs, &c. Eius generis, quæ admiſſo crimini ſummopere adiacent. Scimus enim quod ex locorum varietate frequentius teſtium mendacium compertum fuit; vt etiam ex diuerſa loci ratione, quemadmodum in Daniele legimus. Excutiat itaque diligenter, An teſtes nimis pröptè reſpondeant; ſignum eſt enim quod cöſenſione inter ſe acta, ad teſtimonium ferendum ſe contulerunt. Quod ſi nimis eſt perplexus, a conſcientia deterreri non minimum eſt indicij. Quamobrem exemplum huius rei adducere diſſentaneum non arbitror. Si enim quiſpiam de carnium eſu ad cauſam dicendam cogeretur, proferretq; eius maleficij teſtes in capita debet eiuſmodi delatio diffundi : hoc pacto. Quo die id criminis ſit admiſſum, tum quo loco eius rei actio fuit. Tertio, vtrum ſolus, an cum alijs carnes ederit. Deinde quo loco ipſi teſtes manebant, vt eiuſmodi crimen perſpicerent. Quinto cuius eſſent generis illæ carnes, quæ ibi edebantur. Atque ne longius quam par ſit, in re promptiſſima progrediamur: hac ratione, vt ratio poſtulat in teſtium examinatione verſari iudex debet. Hoc titulo eorum examinationes deſcribendo. D. Sincerus de Flandria teſtis vocatus, & medio iuramento examinatus, ſuper proceſſu, & tota cauſa : & primo interrogatus reſpondit, &c. Vel ſi de aliquo Capitulo peculiari teſtis aſſertur, deſcribatur, teſtis vocatus, & medio iuramēto examinatus ſup tali, vel tali articulo; & primo interrogatus, &c.

quemadmodum ſuprà diximus. Et vt nihil hac in re deſideretur, ſubijcio eo ſermone eſſe teſtium dicta deſcribenda, quo proferuntur ab ipſis neceſſario modo. Nam quod, vt certum proferunt, tamquam certum deſcribendum eſt. Quod autem coniectura; aut credulitate (ſic enim loquuntur) aperiunt, ſic etiam eſt literis prodendum. In poſtremum

8 mum prius ſemper curanda † eſt examinatio teſtiū quam rei, tum quia id moris in pluribus eruditiſſimis Curijs obſeruatur, tum etiam, quia ex teſtium dictis compertum eſſe poteſt, ſit ne reus carceri cuſtodię loco detrudendus, an ſecus. Quę quidem omnia pro inſtituti noſtri ratione; ſatis eſſe, ſum ratus. Nam in ſequentibus quædam alia, quæ huic propoſitò non mediocriter deſeruient, diſſerentur.

De patrono. Cap. XXVI.

SVMMARIVM.

1 *Aduocati definitio, atque eius partes.*
2 *Forma petitionis capitulorum.*
3 *Aduocatus quomodo ſe gerere debeat defendendo reum.*
4 *Quando refutari poteſt iudex, & quomodo in talibus procedendum ſit.*
5 *Aduocatus quomodo captabit iudicis beneuolentiam.*
6 *Crimina vel ſunt refellenda, vel extenuanda, aut cauſa*

ſa in longum protrahenda.

7 *Aduocatus ex crimine obiecto debet pro reo formare capitula.*

8 *Teſtis examinatus in inquiſitione generali non facit fidē in iudicio ſingulari.*

Teſtis non iuratus non eſt fide dignus.

9 *Teſtis cum fama in criminibus occultis vim habet probationis.*

10 *Teſtis de auditu quandoque valet, & ad quid.*

1 PAtronus is iure optimo dicitur, qui ipſius † authoris, aut rei cauſam tuendam ſuſcipit. Cuius quidem opera omnis verſabitur in eo, vt innocentiam a iudicij vi, aut delatorum calumnijs vindicet, atque liberet. Quamobrem cum ſuo ordine defenſionis munus egregiè præſtari minimè poſſit, niſi inimicorum aggreſſiones, atque iacula, qua ſe habeant ratione, fuerint patrono perſpecta, & explorata. Debet in primis factę delationis, exhibitorumque Capitulorum exemplum, atque exſcriptionem petere; vt inde quid agendum ſit, optimè noſcat. Eiuſmodi autem poſtulatio quam Iuriſperiti comparitionem ſuo vocabulo nuncupant, ijs deſcribetur verbis. In nomine Domini, Anno 1577.

2 Menſe † Iunij, die vigeſima, coram Reuerēdo D. Iuſto, Congregationis noſtræ Præſid. vel ſi fuerit delegatus iudex dicat, coram Reuerendo D. Iuſto iudice delegato ad iuſtitiam miniſtrandam, &c. præſto eſt D. Innocentius, ac decenti cum ſubmiſſione

miſſione animi, & obſeruantia petit, ac flagitat: vt quoniam crimina aduerſus eum ſunt accuſatorie in iudicium delata; exſcriptionem. & , exemplum delationis, & capitulorum ſibi largiri. Quo ſic ſuæ ſaluti quoquo pacto conſulere valeat. ſeſeque a iudicij caſtigatione, ac pœnis tueri. Simulque tibi iudici nudam veritatem ſuper controuerſa cauſa manifeſtare poſſit. Petit etiam, vt idoneum ſibi indulgeatur interuallum temporis, quo in horum meditatione, atque diſcuſſione ad ſui ipſius, & iuſtitiæ tutelam commodo verſetur. Nam quamquam ex Apoſtoli ſententia ipſe habeat. Nos voſmetipſos defendentes chariſſimi: tamen partes ſuas id deſiderare arbitratur, vt paratam ſibi calumniam tibi iuſto iudici apertã faciat: vt & D. Paulum in Actis Apoſtolorũ feciſſe ſcimus. Alioqui niſi hac exſcriptione potiatur; id omne, vt inane, & irritum teſtatur: quod aduerſum ſe fuerit in eiuſmodi cauſa effectum, & attentatum. Sic igitur petit, & omni meliori modo, &c. Habita autem eiuſmodi poſtulatione, non leuiter, ſed magno ſtudio delatio ipſa expendẽda erit, atque capitula; videndumque, an ſe offert ratio aliqua, ex qua impoſitum crimen incredibile reddatur: aut teſtes, cæteraſque eiuſdem facti rationes, aliquam in ſe continere varietatem, & diuerſitatem planũ fiat. Ex quibus calumniam inſtructam eſſe iudex colligere
3 re poſſit. Prouideat quoque, † vt ex adductis a reo teſtibus, ij adſint, qui accuratius, & clarius obiecta crimina informent, atque reijciant. Demum magnæ illi ſit curæ; iudicis vt animus ad ſuam cauſam optimè

mè ſit affectus: ſtudeatq; eius ſumma ope inire gratiam, aut eiuſdem inimicum animum, aut iniuſtum, qualibetve alia macula reſperſum perueſtigare, & perſpicere, perſpectumque ſanare. Ex quibus profectò accommodatio cuiuſque cauſæ defenſio nullo penè negocio conficietur, idque vt exemplis illuſtremus.
4 Cum iudex, † de quo primum patrono ratio habenda eſt, deſcriptis in ſecundo capite prauis conditionibus, & à iudicio alienis fuerit, videlicet, vel poteſtate vacans, vel inſcitia laborans, &c. Tum exceptiones hac forma in eum exhibebit. Quoniam Regis honor ex Pſalmiſtæ voce iudicium diligit. Iudicium autem ipſam iuſtitiam flagitat, ſecundum illud: Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ. Idcirco coram te Reuerendo Præſide, aut aliud ponatur nomen pro cauſæ ratione. D. Innocentius hoc exceptionis libello ſiſtit ſe, excipiens, quod iudicium cogitur dicere coram Dom. Antonio, qui ſuus non eſt iudex aut ordinarius, aut delegatus, quin etiam iudicandi ſcientia prorſus vacat, vt vſurpatum, & temerarium & erroneum, ac peruerſum iudicium, ab eodem effectū iri non mediocriter dubitatur, quod quidem in eiuſdem rei magnum incommodum manaret, & ad iuſtitiæ extinctionem redundaret. Petit itaque, ac potius flagitat, vt ab hoc iudicio diſcedat, nec vlla ratione ſe intromittat. Alioquin teſtatur, & anticipatione aſſerit id omne quod fiet, fore irritum & inane, à ſacriſque legibus magnopere abhorrens. Quod ſi cauſam dicere eum quiſpiā velit, adeat propriū iudicem, aut qui delegata poteſtate præfulgeat, iudi-

iudicandique eruditione minimè careat. *Sic igitur* petit, & omni meliori modo,&c. Anno 1577. die 2. Septembris. Ad ſummam ergo cum Patronus vel in Iudice vel in delatoribus, aut in teſtibus, aut in procedendi ratione vitium, aliudve impedimentum deprehenderit, ſupraſcripti libelli formulam vel ſimilem in iudicium proferet. Denique diligentius animaduertat, quibus rationibus poſſit Iudicis ſibi conciliare beneuolentiam, ijs, aut eius generis verbis.

5 Erecto atq; celſo animo † me (Reuerende P.) eſſe vt nunquam fuerim perſpicio quando de eſu carnium, mihi apud te cauſa dicenda eſt. Non enim vereor, quod cum & probitate cunctos ſuperes, & iuſtitia magnopere excellas, me huius rei prorſum immunẽ comprobabis. Quid enim? Ego qui quotidie ſummis vigilijs, magniſq; laborib. literis ſtudium adhibeo, ac Inſtitutionum noſtrarum obſeruationem plurimi facio: ita me deiecisſe cogitari poteſt, vt gulę perditiſſimo vitio, tanta cum conſcientię, & exiſtimationis iactura inſeruierim? Et quidem non mihi eſt incognita tua humanitas, vt ſi carnes edendi facultatem petiſſem denegaſſes,&c. Ad cuius quidem exemplum cęteris de cauſis defenſiones ſunt informandę;

6 Vt crimina † aut extenuet, aut in longã cauſam producat, quo ſic cauſę veritas temporis beneficio aperiatur, aut demum diluat, atque refellat, vt docet Speculator de officio aduocati. Modò ad præcipua deſcendamus. Cum aliquod obiectum crimen, Patronus refellere curabit; de eiuſdem cauſę veluti ſinu, capita † pro Reo ſumma ratione depromet: Te-

7

ſteſque

ſtesq́; eiuſdem rei conſcios adhibebit atque proferet hac formula. Sit crimen obiectum de eſu carnium. Primo Iudici ſuggerat, vt de loco, tempore, cęteriſq́ue cauſæ adiacentibus delatorem interroget. Dehinc, ſi veſperi, tali hora, vel circa, taliq́ue loco ediſſe carnem delator Reum criminetur. Contra, Patronus elaboret, teſtibus adhibitis, oſtendere, quod tali tempore, alio in loco manebat: aut locus ille in quo crimen patratum aſſeritur: non huic rei conſentaneus, neque etiam in promptu, vt id fieret, neq; ſi factum eſſet, videri inde potuiſſet, &c. Quæ ex ijs facile eſt colligere, atque deducere. Modò ſciat, quod criminoſi confeſſio de conſcijs ſocijs aut impellentibus, fidem ad vindictam infligendam non facit, licet aliquam coniecturam afferat. Cui ſi alię accederent, valeret tunc quidem pro teſtibus, vt in cap. cùm ſuper, de confeſſ. Panorm. hęc dixit. Quocirca non temerè eſt ex ijs, quæ criminoſi, carceribusve mancipati aduerſus aliquem deferunt, & fatētur, quamqnam vel ad quęſtiones exponi, vel ad pœnam luendam cogi. Sed prudens iudex ſemper perditorum hominum in bonos inuidiam ſuſpectam habeat. Quod planè inter nos non mediocri cura eſt obſeruandum. Teſtis
8 etiam † in inquiſitione generali, nullam facit fidem in iudicio ſingulari contra aliquem, niſi iterum iuſiurandum ſuſcipiat. Panorm. in cap. præſentata, de teſtib. Accedit quoque, teſtem tametſi religioſum, niſi iuratum, fidem ſibi non vſurpare. Panorm. in cap. nuper, de teſtib. licet etiam non iuratus aliquam faciat coniecturam, Ang. in l. iudices, C. de fide inſtrumento-

mentorum. Verum id animo eſt altius reconden-
9 dum, quod teſtis vnus † cum fama, atque alijs adminiculis, probationem affert, in ijs criminibus, quę occultè fieri ſolent. Vt apud nos de carnis lapſu, atque carnium eſu affirmari poteſt. Hoſtienſ. extrà, de teſtibus. Verum enimuerò quamquam omnium ore
10 ſit trita ſententia, quod teſtis de auditu, † nullius eſt ponderis. Id quidem verum eſt, ſi de alieno auditu intelligatur, vt audiui id dicere ab eo, qui audiuit, cap. teſtes, 3. quæſt. 9. Abb. in cap. tam literis, num. 5. & in c. licet, de teſtam. præterquam ſi de fama quęreretur. Tum namque vim eiuſmodi teſtis ſanè haberet. Tamen cum de eo quæritur, quod ipſius auditus tantum inſtrumento percipitur, vt contumelioſa verba aduerſus aliquē quis, niſi deſipiens, eius generis teſtimonium ad probandum accommodatum eſſe negauerit? Quod & de cæteris ſenſibus intelligendum eſſe Doctorum auctoritate aſſero. Vt ſi de cibo controuerſia inſtitueretur: certè ipſo guſtu, eius rei certum teſtimonium haberetur. Ij autem, qui de credulitate, teſtes appellantur; nullam merentur fidem, niſi cum eiuſmodi credulitas ſenſibus fuerit coniuncta, vel grauem aliquam de ea cauſam afferant. Non enim licet temere de aliquo praua ſibi perſuadere, & commentari. Quod habetur in cap. quoties de teſtam. & per Abb. ibi, per Cynum in l. teſtium, C. de teſtam. Quorum quidem omnium diligens Patronus ad cauſam tuendā rationes accommodabit, ſemper exceptiones componendo: quod teſtes ſunt de credulitate, ſunt amici, ſunt inimici, aut

ſimili

ſimili cauſa inuoluti: quemadmodum Spec. in propria tractatione accuratiſſimè deſcripſit.

De Sententia. Cap. XXVII.

SVMMARIVM.

1 *Sententia aut nulla, aut iniuſta.*
2 *Sententia tribus modis dicitur iniuſta.*
3 *Modus excipiendi contra ſententiam iniuſtam.*

EA omnia, quæ ad Aduocati munus attinent, hunc in locum congerere nullo pacto eſt inſtituti noſtri, ſed breuiſſimè formã, & quaſi adũbratã tantũ faciẽ deſcribere; vt ex ijs facilè quiſpiã ad præclariora aditũ ſibi parare poſſit. Quamobrem in hoc demum Patronis maximè laborandũ eſt, vt lata aduerſus reũ ſententia ſuis ſit numeris, & lineis abſoluta, nihilq; quod iuſtitiæ aduerſetur, cõtineat. Ac breui multa complectentes aſſerimus duplici eã
1 poſſe vitio laborare. Nam aut † irrita eſt, & nulla, aut iniuſta. Et irrita quidem ſententia tunc iudicanda eſt, cum a iudice proprio non eſt lata, aut ab eo, qui nullam contra reum poteſtatem habebat, aut errorem continet non ferendum, & manifeſtum, vt per Abb. & Doct. habetur in c. ſentẽtia. & in c. ſicut, de ſent. & re iud. Cuius ſanè exempla illuſtrãdæ rei gratia

gratia afferre non piget. Etenim ſi feratur ſententia, ab eo iudice qui nec ordinaria poteſtate in Reū, nec delegata munitur, nihil obtinet. Vel cum delegatio ad ſententiam vſque excluſiuè largita eſſet, vel ſi aduerſus D. Nicolaum criminatio ſit expoſita ſentētia aduerſus D. Innocētium, proferatur, ijs ſimilibusve modis ſentētia labefactata concidit. At iniuſta efficitur, tribus modis. Vt Gratianus, Canone, Epiſcopi, 11. quæſt. tertia docet. Primum † ex praua animi
2 affectione, nimirum cum ex odio ad decernendū iudex mouetur. Et hęc ratio niſi alia iniquitas adſit, ſententiam non infringit. Deinde ex ordine iuris minime ſeruato. Tertio ex cauſa, dum ſcilicet contra veritatem facti, aut iuris, ſententia eſt conſtituta. Et hęc cum ad ipſius ſententię naturam faciat, reliquę namque ſunt accidentariæ; proprie iniuſtitia nuncupatur. Quæ omnia generatim iudicio accōmodari iure poſſunt. Hinc Diuus Greg. eadem cauſa, & , quæſt. c. primo. ait. Paſtoris ſententia iuſta vel iniuſta timenda eſt. Quod ideo dictum eſſe ſentiendum eſt: vt non ſit ipſius Rei de ea iudicare. Animaduerte autem quod dicit paſtoris: vt ſit veri Iudicis: & addit, ſententia: ne adſit ibi error intolerabilis: nam eo tunc proprie ſentētia dici non valet. vt docet Abb. in cap. ſententia. de ſent. & re iud. numero 3. Io. de Anan. in conſ. 83. quorum vnum ſi euenerit, tum irrita talis ſententia iudicari debet. Aduerſus quam,
3 hac ratione Patronus ſe habebit. Coram † Reuerendo D. Iuſto Præſide, &c. Siſtit atque ſe exhibet D. Innocen. exponens qualiter D. Iniuſtus, iudex meus ordina-

ordinarius, vel delegatus, cum ſententiam aduerſus D. Fraudulentum deberet decernere, errore abdu-ctus contra meipſum iniuſtè tulit. Quocirca his prę-ſentibus eius executionem nullo pacto eſſe ferēdam aſſero, & pręoccupatione affirmo. Siquidem irrita eſt, & vana, neque vim vllam perfectionis in ſe com plectitur. Rogo itaque, vt iniuſtitię reſcindatur de-cretum, meæque innocentię conſulatur, alioquin ad eos, quorum intereſt hæc ipſa curare, prouoco, at-que reclamo, omni modo meliori, &c. Anno 1577. die vigeſimaſecunda Decembris. Quod ſi ab eo, qui poteſtate quidem carebat, aut mandati limites præſcriptos præterijt, fuerit ſententia conſtituta; ſemper ad ſuperius exemplar reclamatio deſcriben-da erit. Quibus ita conſtitutis (vt mea fert ſenten-tia) quę ad compendiariam inſtituti noſtri rationem erant referenda, apertè & ſuo ordine ad amicorum vſum deſcripſi.

De cauſæ progreßione deſcribenda, ſiue de componedo proceßu. Cap. XXVIII.

SVMMARIVM.

1 *Proceſſus vnde dicatur.*
2 *Libellus eſt initium proceſſus, ſententia finis.*
3 *Modus formandi proceſſum.*

4 *Pontifex Maximus eſt Chriſti Vicarius, & Petri ſucceſſor.*
5 *Teſtes quare prius examinandi, quàm reus.*
6 *In teſtium depoſitionibus quæ obſeruanda.*
7 *Adhortatio teſtibus facienda ante examen.*
8 *Modus examinandi teſtes.*
9 *Obſeruanda in teſtibus, quando de conſpiratione timetur.*
10 *Reus quomodo ſe debet gerere, reſpondendo contra actorem.*
11 *Teſtium, & rei dicta ſunt eis relegenda, poſtquam ſunt ſcripta.*
12 *Teſtium, & rei dicta ſunt propria ſubſcriptione munienda.*
13 *Formulæ exceptionum producendæ pro reo.*
14 *Partes iudicis poſt teſtium, & rei examinationem.*
15 *Sententia alia diffinitiua, alia interlocutoria.*
16 *Forma ſententiæ interlocutoriæ pro purgatione canonica indicenda.*

CVm ſit finis ijs, quę referuntur ad eum, præſtabilior, & expetendus magis: merito in eo acquirendo, maior eſt ſollicitudo ſumenda. At cum nobis hoc opere inſtitutum fuit, proceſſus componendi formam amicis tradere: optimè agemus, ſi a capite huiuſce rei rationem accerſiamus. Et quidem proceſſus vis ac ſignificatio, ex loci mutatione pendet. Nam quemadmodum, qui interualli initio ad finem vſque peruenit, procederę dicitur. Ita cuiuſcunque

1 que † cauſę ab initio ad finem vſque deſcriptio, translatione accõmodata proceſſus appellari poteſt. Ac de nominis ſignificatione ſic eſto dictum. Iam
2 verò proceſſus, vt caput, † & initium eſt libelli oblatio, ita finis, & extremum eſt ſententię pronunciatio. Quibus ſanè terminis quicquid ad cauſam ſpectare dicitur, includi, & coerceri debet. Et licet diuerſis in locis, diuerſa etiam obſeruetur progrediendi ratio: quam tamẽ inſtituto noſtro conferre iudicamus, eam conſtituemus. In primis itaque diuinum implorandum eſſe auxilium, omnes conſentiunt, vt Abbas in cap. in nomine, de teſtam. text. in capit. non liceat. 26. quęſt. 5. hoc modo, videlicet: In nomine Do-
3 mini noſtri Ieſu Chriſti. Cauſæ deſcriptio, † ſiue proceſſus, de ijs, quę à Dom. Ioanne contra Do. Specioſum fuerunt in iudicio adducta, &c. Quod quidem fuit ex D. Paulo depromptum. Omnia (inquit) quęcunque facitis, ſiue in verbo, ſiue in opere, in nomine Chriſti facite. Dehinc temporis indictione, anno, menſe, & die ratio deſcribenda eſt. Nam magnopere tempori omnis eſt humana actio coniuncta. Poſtmodum mentio facienda eſt Pontificis Maximi, ſub cuius Imperio res agetur: hoc modo ſub Pontificatu DD. Clementis VIII. Pontificis Max. etenim proximę cauſæ vis ex prima pendet, ac manat. Eſt
4 autem † Pontifex Pater, ac Moderator vniuerſalis Eccleſię, & vt Petri ſucceſſor, Chriſtique Domini verus, & legitimus Vicarius, ei pręſidet. cap. primo, de homicid. lib. 6. Clem. Romani, de iureiuran. Deinde cauſę euentus, atque eiuſdem delatio, delationiſque

modus diſtinctè, & accommodatè deſcribi debet hac ratione. Siquidem ex diuinis Oraculis habetur, à Deo Optimo Maximo Iudicibus tributam iudicandi poteſtatem eſſe ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Cuius quidem muneris cum nos partes ſuſtineamus, decet delata crimina in examen, & diſquiſitionem conſtituere. Die igitur ſecundo Iunij 1594. Indictione ſecunda, Pontifice Maximo Sanctiſſimo Domino noſtro Clemente VIII. in Anno ſecundo, coram nobis Reuerendo D. Iuſto de Verſuli Abbate, vel ſi fuerit iudex delegatus dicat: coram nobis N. Iudice delegato ex auctoritate Reuerendi D. N. totamque ipſius auctoritatis formulam deſcribendam curet: quod vniuerſim ſeruandum aſſero. Deinde proſequatur, preſto fuit, vel (vt aiunt) comparuit per ſeipſum D. N. de tali loco, in Aula, vel Camera tali, vel tali: atque delationem, vel querelam accuſatoria ratione expoſuit aduerſus D.N. his verbis: Ego D. N. &c. quemadmodum dictum fuit in cap. de Accuſatore. Quæ quidem accuſatio tota deſcribenda eſt, adiunctis in eius pede capitulis, quæ talem contineant accuſationem; & de quibus teſtes interrogari debeant. Qui etiam teſtes erunt ibi deſcribendi, hoc modo: Capitula ſuper quibus D. T. flagitat ſubſcriptos teſtes interrogari, & examinari, videlicet: Primo, quod D. D. frequenter mihi minatus eſt, ac me verberibus malè excipere dixit, Secundo, quod tali die, & hora viſus fuit cum baculo. Tertio, quod clamore exorto, viſus eſt fugere, &c.

Teſtes

Teſtes examinandi, &c.

D. Verax ſuper primo.
D. Fidelis ſuper ſecundo.
D. Probus ſupet tertio.
D. Seuerus ſuper omnibus, &c.

Poſtea verò ita perſequatur. At nos cum nihil antiquius iuſtitia, & veritate ducendum exiſtimemus, eueſtigio huius rei rationem habere decreuimus in ſcribæ officium ad præſens cauſæ genus deligentes D. Secretum. Itaque Diuinis auſpicijs eodem die, & loco, cauſæ deſcriptionem exorditi fuimus. Primo curantes, vt teſtes examinarentur, cætera ſuo ordine fierent. In hoc loco animaduertat Lector,
5 quod idcirco iudicauimus teſtes prius eſſe † examinandos. Siquidem ex ijs haberi poteſt, an cauſa talis ſit, vt ante iudicij finem probabiliter Reum fugam arrepturum timeamus. Tunc namque in carcerem cuſtodiæ cauſa erit detrudendus. Accedit etiam, quod vt accuſatoris ratio prior eſt, ita qui ab eo faciunt teſtes, prius examinandi ſunt. Verum enimuerò in teſtium examinationem ſumma eſt diligentia adhibenda, ac maximè ſi aliquam ſubeſſe falſitatem aut conſpirationem iudex olfecerit. Et pri-
6 mum quidem † omnes ſecretè, ac ſigillatim interrogari debent. Deinde aduertat, num ſatis promptè, an perplexè, & tardius interrogationibus reſpondeant: num inconſtanter, ac variè teſtimonia reddant: num ſigna capitis, vultus, faciei, oculorum, cę-

terorumque membrorum appareant. Ex quibus aut inconſtantia, aut falſitas deprehendi poſſit. Fingitur namque vultus ab ipſo animo. Demum ſępe eadem de re minis, vel blanditijs pro perſonarum ratione interrogandi erunt. Et ad ſummum, nihil omitti par eſt, quod ad veritatem eruendam aliquo pacto conferat. Poterit etiam huiuſmodi ſigna litteris demandare, vt ex eis iudex aliquid coniectare queat. Sed enim, quod magni hoc in negocio refert, eſt, vt vehementi adhortatione adhibeat ad eos, qua ad aperiendam veritatem facilius inducantur, hoc nimirum pacto. Cumque, vt ex inſtituto operi vacaremus, Dom. Verax teſtis aduocatus iuſſu noſtro eſſet, declarandę veritatis gratia, talem ad eum adhortationem adhibuimus. Mihi quidem perſuaſum eſt
7 te † prorſus non fugere, quomodo veritas vna eſt, cuius merito ſalutem adipiſcimur, quamq; deſpiciens veterator ille Diabolus, è celſiſſimo gradu dignitatis in miſerrimas calamitates decidit. Sic enim ſcriptum eſt: Mendax eſt, & Pater eius, & in veritate non ſtetit, &c. Cuius parem pęnam te luere oportebit, ſi veritate neglecta, mendacia nobis in proximi incommodum deprauatè cõfinges. Poſtea ſic ſe agat iureiurando adhibito, vt aliàs diximus, exordium ſumat.

8 D. Verax † conſtitutus, & monitione adhortatus, vt veritatẽ aperiat, pręſtito iuramento, interrogatus &c. Ac id totum, quod ex parte iudicis dicitur, Latino ſermone deſcribendũ eſt, & interrogandi particula adhibita dicendum hoc modo. An comminatus fuerit,

quod

quod verberibus eum malè accipere vellet. Reſpon-
dit: *Io alle volte ho parlato in colera, ma non mi ricordo*
di hauer detto di voler baſtonare, &c.

Atque hac formula in omnium examinatione te-
ſtium vſurpare debet iudex: id tantum variãs, quod
teſtis ſuper primo exprimatur, ſi talis eſt, &c. Si au-
tem erit, de tota cauſa, dicatur. Teſtis examinatus
prçuio iuramento ſuper proceſſu, & tota cauſa, &c.
9 Prouideat inſuper, † ſi conſpirationis eſt ſuſpitio: vt
iam examinatus, cum alijs nullo pacto ſermonem
poſſit habere, &c. Quibus ita conſtitutis, & teſtibus
examinatis pro Actore: vocari debet Reus, eique
10 obiectum crimen manifeſtari. Reus † vero, vt ſibi
conſulat ordine ſuo, aut negando, aut fatendo, aut
excipiendo ſibi non deſit. Quod totum hoc ordine
fieri debet. Poſtquam autem teſtium diligentem de
tali cauſa accepimus notitiam, & examen, eodem
die, & loco: & ſi variantur, hæc duo, explicentur
eo modo, quo occurrerint, &c. Operæprecium du-
ximus, ne cauſa indicta, quempiam condemnare-
mus, accerſiri Reum, eique obiecta crimina decla-
rari, &c. D. Innocentius Reus in hac cauſa vocatus,
& efficaciori adhortatione monitus, vt veritati ſtu-
deat. Scriptum eſt enim: Cognoſcetis veritatem,
& veritas liberabit vos, &c. Et præſtito iuramento
interrogatus. An comminatus fuerit D. N. verbe-
ribus excipere. Reſpondit: *Io mai hebbi penſiero*
di offendere alcuno, &c. Quod ſi fatetur; quæ di-
cit, ſunt deſcribenda. Sic etiam ſi exceptione vta-
11 tur. Prçtermitti † autem haud decet, cum in teſti-

bus,tum in Reo, vt deſcriptę reſpõſiones, iterum eis à capite relegantur. Interrogatione pręmiſſa,ſi ita ſe habeant: quod ſi annuerint, amplius nihil eſt requirendum. Si autẽ addiderint,aut demerint,aut mutauerint quippiã: in margine appoſito obeliſco deſcribetur. Semper in cuiuſq; conſtituti calce,teſtium aut Rei ſubſcriptionẽ notantes: aut ſi ſcribendi arte va-
12 cant, ſcribatur ſignũ † D. Fidelis ſcribere neſcientis. Conſtituto itaq; Reo,vt ſuperius explicauimus,proceſſum continuando, dicatur ei; An aliquid velit ad ſe tuendum afferre. Quod ſi exceptione vtatur,vt in tract.de Patrono diximus, tum eiuſmodi exceptionis formula deſcribenda erit ijs verbis. Poſtquam ergo, quæ ad Rei examen ſpectabant, curauimus, ita eum aggreſſi ſumus. En iam noſti ob quam nam culpam cauſa tibi dicenda ſit;quod ſi pro teipſo quicquam in iudicio exponendum eſt, ne moreris:nam iuſtitiã adminiſtrare non refugimus. Deinde pro Reo dicatur. Is autem ſui rationẽ volens habere: eiuſmodi nobis ſchedulam deſcribendam tradidit. Quoniam Regis
13 honos,&c. Cum verò † crimen prorſus negat,ſibiq; Capitulorum exſcriptionẽ exhiberi flagitet, quemadmodum eodem in cap. de Patrono deſcripſimus: ſic eſt agendum. Cum verò Reus accuſatum ſe vidit, ne cauſa caderet, petijt Capitulorum exemplum, & cogitandi de ſalute ſua interuallum,hac formula. In nomine Domini,&c. His autem ſuo ordine compoſitis, ſi hæc petitio admittitur, ita procedatur. Quæ quidem petitio cum iuſtitiæ conſentanea viſa fuerit, iudicauimus eam admittendam, ſi, & quatenus, &c.

Si

Si aũt admitti digna non eſt, de hoc exponi cauſa debet. Poſtea ſi datur Capitulorũ exemplũ, ſic eſt progrediendum. Iam verò, quod Rei Capitulorũ exemplũ denegare iure non poteſt; cenſuimus eidẽ Reo id petenti exhiberi, vt re ipſa perfecimus, concedentes triũ dierũ interuallũ ad ſe tuendum. Quibus expletis, debeat corã nobis ſe ſiſtere ad proponendum, quę ab ipſo erunt. At poſtmodũ adueniens Reus ad conſtitutã diẽ, quicquid exhibebit, deſcribitur, ſiue id ſit teſtium repulſio, ſiue teſtium à ſeipſo productio, &c. eius generis hac forma. Cumq; elargitũ triũ dierum interuallũ ad finem deueniſſet, pręſto fuit prædictus D.N. Reus, nobiſq; tabulã trium teſtium pro ſe examinandorũ exhibuit: continenter depoſcens, vt qua fieri decet, diligentia examinentur, hoc modo. Primo q̃uo ipſe frequenter ſoleat quaſi nugando cęteris minitari. Secũdo, quod tali die, & hora fuit in tali loco. Et ſic cætera, quæ ad negocium ſpectabunt, literis mandanda erunt, de quibus quoniã perfacilis cognitio eſt, ſufficit in quo agenda erunt, locum demonſtraſſe. Nam omnes exceptiones contra Actorẽ, atq; pro Reo defenſiones erunt hoc loco tractãdę, ſub his formulis. Exceptiones, & defenſiones, quæ probandæ offeruntur in Curia Reuerendi Do. Iuſti, &c. de tali loco per D.N. accuſatum, vel inquiſitum, vel denunciatum de violenta manuum iniectione in clericum, ſuper quibus omnibus petitur (vt moris, & iuris) examinari teſtes infraſcriptos, videlicet:

D.N. ſuper primo, &c. D.N. ſuper ſecundo, &c.
D.N. ſuper tertio, &c.

Poſtea

Poſtea dicat.

14 Quę omnia, † quoniam ad iuſtitię integritatem faciunt, diligenter curanda ſunt, vocando ſigillatim teſtes, & ſumma cum diligentia examinando. Apponaturque dies, locus, &c. hac forma D. N. Teſtis vocatus, &c. vt ſupra. Dehinc dicat: Ac demum ſegregatim, vt adeſſent Reus, & Actor, curauimus, eiſque diximus. Iam nos oblatos teſtes examinaſſe, nec quicquam, quod ad id muneris pertineret, prętermiſiſſe. Itaque ſi quicquam vobis ſupereſt omni abiecta mora exponite. Nam noſtrum conſilium eſt agitatam cauſam definire, atque conficere. Poſtea ſi nihil velint, proſequendum eſt. Verum cum hi nihil quicquam ſe requirere dicerent: nos ſumma vti diligentia in ijs, quę ad cauſam faciunt, deuenimus ad definitiuam ſententiam, vt deſcribetur extremo loco. Animaduerto autem, quod hæc ſen-
15 tentia † duplex eſt. Prima interlocutoria appellata, videlicet, quę iudicio nondum abſoluto fertur. Alia autem & ſecunda, Definitiua, quę poſt cauſæ expletionem, vel ad liberationem, vel condemnationem decernitur. Quarum quidem exemplum afferre haud moleſtum erit. Et primo de ſententia interlocutoria in eum, qui infamia flagrans, ad præſtandam purgationem Canonicam cogendus eſt. Cuius etiam purgationis effigies ſuo loco deſcribetur.

Forma

Forma ſententiæ interlocutoriæ.

In Chriſti nomine, Amen. Nos Do. Iuſtus à Pa-
16 normo Abbas, &c. vel † ſi fuerit delegatus dicat, iudex delegatus in hac cauſa, vt in actis habetur aduerſus D. Turpilium iam apud nos de manuum violenta iniectione accuſatum, vel inquiſitum, vel denunciatum, conſideratis ijs, quæ coram nobis fuerunt allata, omnibusque maturè ponderatis, atque diſcuſſis, volentes ad dictę cauſę explicationem, (vt par eſt) peruenire: Chriſti nomine repetito, Spiritusque Sancti numine implorato, per quem legum conditores, & iudicia exercentes, iuſta decernunt. Deum præ oculis habentes, declaramus, atque decernimus, ipſi Do. Turpilio iniungendam eſſe Canonicam purgationem, vt eam hac præſenti ſententia iniungimus, ratione aſſerti delicti occulti, quod ipſe negauit commiſiſſe, & mandantes iurandum iuret ad ſancta Dei Euangelia, manibus tactis ſcripturis, ſe ab ipſo delicto per eum negato immunem eſſe, & nullo modo crimen attentaſſe: quinque monachis pari gradu præditis, aut ſuperiori, ſecum adhibitis, qui vitæ morumque ſuorum notitiam habeant; & tales ſint, quod poſſimus iure, atque merito eis confidere, quod deierare non debeant. Qui omnes quinque iurant ſe credere Dom. Turpilium verum iuraſſe. Decernimus etiam quindecim dierum proximorum interuallum, vt eiuſmodi purgatio præſtetur. Quam fieri debere mandamus, co-

ram

ram nobis in Cęnobio, &c. Reſeruantes nobis facultatem, aliam ſententiam, iuxta Canonicas ſanctiones proferendi, ſi integrè purgationem prædictam non præſtiterit. Sic itaque dicimus, declaramus, & decernimus omni meliori modo, via, & cauſa, quibus melius de iure fieri poteſt. Lata lecta, & publicata fuit ſupraſcripta ſententia, die verò decimanona, Menſis Iunij 1577. Indictione quarta, in Camera noſtræ Præſidentiæ, præſentibus pro teſtibus vocatis D. Nicolao, & D. Iuſto.

Ita eſt ego D. Iuſtus

† locus ſigilli.

Quæ omnia acta fuerunt in præſentia D. Turpilij acceptantis, & annuentis.

Ita eſt ego D. Turpilius.

Præmiſſis omnibus præſentes fuimus ego D. Nicolaus teſtis, & idem D. Iuſtus.

Hoc itaque ordine purgationis Canonicę ſententia deſcribenda erit, pro purgatione Canonica indicenda, accerſitis teſtibus, & eorum ſubſcriptione appoſita.

De

De purgatione Canonica.
Cap. XXIX.

SVMMARIVM.

1 *Purgatio Canonica indicenda.*
2 *Purgationis Canonicæ definitio.*
3 *Modus ſeruandus in purgatione Canonica.*
4 *Sententia diffinitiua duplex.*
5 *Forma ſententiæ poſt purgationem Canonicam.*
6 *Forma ſententiæ diffinitiuæ.*

SI caſus foret, vt quis infamia flagrans ad inquiſitionem ſubijciatur, ex qua nihil certi habeatur: 1 purgatio (vt † aliàs diximus) curari debet. Quod quia inter monachos vſu venire frequenter poteſt, eius inſtituendæ documentum edere præſenti inſtitutioni commodum afferre videtur. Eſt 2 verò eiuſmodi purgatio † probæ exiſtimationis ob impoſitum crimen, commaculatę, ad ſatisfaciẽdum, & ſuſpicionem funditus tollendam, legitima declaratio. In qua non ſolum ipſe Reus, iuramentum (vt ſuperius diximus) iurare debet: verum etiam adeſſe debent compurgatores, qui iurent ſe credere, quod is non deierauerit. Iſtorum autem compurgatorum numerus apud Doctores definitus videbatur.

Nam

Nam pro Epiſcopo .ſ. duodecim : pro ſacerdote ſex &c. admittebant. At modo (vt refert Hoſtienſis) id totum in Iudicis arbitrio collocatum eſt. Erũt autem ij (ſi fieri poteſt) eiuſdem ordinis, & dignitatis: vt Reus. Nempe Decanus, Decani, vel eminentioris gradus, ſpectatæ quoque vitę (vt ex hoc ab omni periurio abhorrere videantur) neque de generis nobilitate curandum eſt, modo in ſuſcepto vitę genere, probè ſe gerant. Sic autem procedendum erit.

3 Conſtitutus D. Turpilius † à Flandria coram Reuerendo D. Iuſto à Flandria Abbate &c. Ciuitatis Antuuerpię &c. reuerenter, atque humiliter expoſuit ſe paratum eſſe diuina ope pręſtare purgationem Canonicam, & iniunctam, vt in ſententia per ſuam Reuerendam Pater. lata die 19. Iulij.

Quam oblationem præfatus D. Iuſtus admiſit, ſi, & in quantum de iure: aſſerens ſe paratum eſſe ad eam ſuſcipiendam iuxta Canonicas ſanctiones. Et illico detulit & iuramentum de veritate dicenda, pro ratione latę ſententię. At qui D. Turpilius illico iurauit ad ſancta Dei Euangelia manibus tactis ſcripturis, ſe immunem eſſe à delicto, de quo ſuſpectus eſt, & infamia fędatus, & etiam ab eius attentatione. Poſt iuſiurandum prędictus D. Turpilius quinque compurgatores obtulit, videlicet:

D. Nicolaum, D. Ioannem, D. Innocentium,

D. Fęlicem, & D. Antonium.

Quos

Quos quidem veluti idoneos D. Iuſtus admiſit, atque eos ab omni periurio fore alienos iudicauit. His peractis, manifeſtabit compurgatoribus, quo de crimine D. Turpilius, & eius attentatione ſuſpectus eſſet & diffamatus; & quomodo iuramentum præſtitit ſe expertē eſſe à crimine & eius attentatione, &c. Ac poſtmodum obtulit iuſiurandum D. Nicolao, interrogans eum de vita & moribus D. Turpilij: qui manibus tactis ſcripturis iurauit ad Sancta Dei Euāgelia, quod cognouit eum recta vitæ inſtitutione ornatum, & ab omni violentiæ ſpecie abhorrentem: ſeq; credere eandem veritatēm iuraſſe. Atque hac ratione cum omnibus compurgatoribus vtendum eſt, eorum appoſita ſubſcriptione. Poſtea dicat quibus habitis, Reuerendus D. Iuſtus prædictos cōpurgatores dimiſit; commonefaciens D. Turpilium vt tali die & hora: quemadmodum Iudici videbitur, adſit ad audiendum, & intelligendum ſuæ cauſæ vltimam explicationem. Hęc itaque purgationis Canonicę accomodata eſt ratio. Vt ex Hoſtienſi extra de purgatione Canonica habetur. Sententia autem illa quam doctrinę gratia definitiuam Iuriſperiti ap-
4 pellarunt: bifaria vtique ratione † partitur. Nam aut ea Reus abſoluitur, aut condemnatur. Quocirca vtriuſque exemplar adſcriberè minimè alienum videtur. Et primo quidem Iudicis exigit munus, vt diligenter in proceſſu deducta excutiat atque expendat, ſemper memor dominicę ſententię, quod iudicium fiet illi ſine miſericordia, qui non fecit miſericordiam. Quę vtique ſemper ipſi in iudicio

ſuper

ſuperexaltanda eſt. His verbis ſententiam proferat.

In Chriſti nomine, Amen.

De vultu tuo Domine iudicium meum prodeat, & oculi mei videant æquitatem. Nos Do. Iuſtus à
5 Flandria † Abbas, &c. vel delegatus, &c. Ciuitatis Antuuerpiæ, &c. viſa ſententia per nos, die decimanona Iulij prolata, per quam dicto D. Turpilio purgationem Canonicam pręſtandam commiſimus, ſuper aſſerto delicto, vel eius attentatione, per eum negatis, de quo, vel de quibus infamia, vel ſuſpicione laborabat: animaduerſaque purgatione coram nobis per eum pręſtita, conſiderataque ſacrorum Canonum diſpoſitione, & regularium Inſtitutionum, omnibus etiam & ſingulis diligentius ponderatis, maturaque, & accurata examinatione expenſis. Chriſti nomine repetito, & ſancti Spiritus nomine implorato, à quo cuncta, recta, & integra proficiſcuntur iniuria, vnum Deum animo ſpectantes, definimus, decernimus, & declaramus D. Turpilium purgationem ei impoſitam integrè, & Canonicè præſtitiſſe, quo poſt hac exiſtimandum, & habendum eſſe à delicto, & eius attentatione per eum negata immunem, de quo, vel de qua infamia, & ſuſpicione erat maculatus. A quibus præſentis vi ſententię, quatenus expedit, & opus eſt, abſoluimus, & liberamus, omni meliori modo, via, forma, & cauſa, quibus melius de iure fieri poteſt.

Lata, lecta, & publicata fuit hæc ſententia, die ſexto Iulij, 1577. in Camera, &cæt. Cum adeſſent

teſtes

teſtes D. Nicolaus, & D. Antonius, ipſo D. Turpilio annuente, & acceptante.

Ita eſt, ego D. Iuſtus Abbas, &c.

† Locus ſigilli.

Ita eſt, ego D. Nicolaus, & D. Antonius teſtes.

In Chriſti nomine, Amen.

De vultu tuo, &c. Nos † D. Iuſtus Abbas, &c. Ciuitatis Nouariç, &c. Viſo proceſſu per D. N. confecto in cauſa, qua D. Turpilius carnes ediſſe accuſabatur: ſimulque omnibus ipſi cauſæ adiunctis diligentius ſcrutatis, & perquiſitis, omnibus teſtibus ex vtraque parte, videlicet D. N. Actoris, & D. N. Rei, accuratè conſideratis, & excuſſis. Chriſti nomine repetito, & Spiritus ſancti numine implorato, à quo cuncta recta, & integra procedunt iudicia, ſolum vnum Deum animo ſpectantes, id reperimus, conſtare, videlicet duobus teſtib. & conteſtibus, nulla varietate, adiunctis efficaciſſimis indicijs: quod dictus D. Turpilius regularia inſtituta, Patrumq; ſanctiones, ſpiritu nequam ductus tranſgreſſus fuerit carnes nulla venia edens; quod etiam ſacris ſanctionibus ne fieret cautum eſt. Quocirca definimus, decernimus, atque declaramus, ipſum de hac re conuictum eſſe, & iuſtitię partes exigere, vt vice pœnę ſalutaris, comedat ter in pane, & aqua præſentibus monachis, vt eius exemplo cçteri ab eiuſmodi criminibus abhorreant. Inſuper & è ſuę profeſſionis gradu per menſem deturbatus iaceat poſt omnes profeſſos. Quæ quidem

facta eſſe volumus, omni meliori modo, via, forma, & cauſa, quibus melius de iure fieri poteſt, &c. Reliqua omnia quemadmodum in alia oſtenſum fuit, peragantur. Nam duobus ſemper teſtibus, cum ſubſcriptione ſententiæ ferri debent: ſimul cum iudicis ſubſcriptione, & ſigillo, adiunctis verbis illis, lata, lecta, &c.

De Modo procedendi in Inquiſitione.
Cap. XXX.

SVMMARIVM.

1 *Forma Inquiſitionis quæ ſit.*
2 *Forma tituli Inquiſitionis.*
3 *Forma ſententiæ diffinitiuæ.*

IN poſtremum, quoniam labore grauiſſimo (humaniſſimi amici) me eſſe perfunctum lætor, tamen ne aliquid, quod in hac re deſiderari queat, prætermittatur, rationem de inquiſitione inſtituenda deſcribere, ita vt nihil breuius propono. Nam ſi denunciatio adſit, eodem ordine cuncta ſunt peragenda: niſi quod de Denunciatione in titulo mentio habenda eſt.

1 In nomine Domini, Amen. Inquiſitio † habenda de dilapidatione bonorum Cœnobij Sanctæ Geltrudis, contra D. Fallacem, ſub Pontificatu Sanctiſſimi

Domini

Domini noſtri Clementis VIII. 1594. die 20. Menſis Iunij, Indictione quarta, &c. Quæ quidem fit per D. Iuſtum à Flandria Ciuitatis Antuuerpię, &c. Selecto in ſcribæ officium D. Secreto, &c.

Cum noſtras deueniſſet ad aures infamia præcedente, & clamoroſa inſinuatione manifeſtante, quod D. Fallax perditè expilat, atque miſerè decoquit Cœnobij ſanctæ G. bona; quorum quidem ipſe diſpenſator, & Miniſter erat, non Dominus. Nos qui Prælati vices (licet indigni) ſuſtinemus, tam nefario ſceleri opportunũ adhibere remedium operę precium fore duximus. Sic enim munus noſtrum (iuxta Apoſtolum) egregiè præſtabimus. Ait namque: Qui prçeſt in ſollicitudine. Qua de re ſacris, diuiniſq; & Pontificijs ſanctionibus (vt decet) nitentes, inquiſitionem aduerſus eiuſmodi hominem inſtituendam iudicauimus. Deinde rem ipſam, de qua inquiritur in Capitula, diſtribuat ad rationem tabulæ hoc modo, videlicet:

Quod ratiocinia inter ſe compenſata in expenſo, & accepto minimè reperiuntur.

Quod cum Cœnobij adminiſtrationem ſuſcepit, liberum erat Cœnobium ab ære alieno, modò eo quam maximè grauatur.

Quod donauit cuidam tercentum aureos, &c. & ſic ſingula plus minusve pro cauſæ ratione digeſta ordinet, ac teſtes modo ſuperius narrato, omni ſolertia examinet. At quia diximus, quòd cum judex eſt delegatus, antecedentis infamię debet fieri probatio, quę duobus teſtibus ſenioribus, & probatę vitę con-

tinetur. Tunc hoc titulo exordiendum eſt.

2 In nomine Domini † Amen, ſub Pontificatu &c. Anno 1577. die &c. & indictione quarta, &c.

Cum de Monaſterij expilatione facta à D. Fallaci exorta eſſet fama, ac percrebuiſſet: quoniam mihi D. Iuſto Iudici delegato id manifeſtè exploratum iuris notitia non eſt. Idcirco ad eius probationem ſecundum Canones, duobus adhibitis ſenioribus, & probatę vitę teſtibus, procedendum curauimus, die quo ſupra in tali, vel tali loco, &c.

D. Nicolaus, & D. Antonius teſtes, &c. qui ratione ſuperius depicta examinandi erunt. Deinde ſententia de hac re erit promulganda hoc modo.

In Chriſti nomine, Amen.

A quo iudicium meum ſic prodeat, vt oculi mei
3 videant veritatem. Nos † D. Iuſtus de Flandria Iudex delegatus, vt in noſtra auctoritate habetur ſub his verbis, cum alijs detineamur negocijs, & cum D. Fallacem Monaſterij bona perditè diripere rumor & fama eſſet, ne quid iuri pugnas temerè efficeretur, duobus teſtibus examinatis, eorumq; examinatione diligenter excuſſa; re ipſa comperimus eius de hac re vehementer eſſe exiſtimationem, & famam commaculatam, apud graues viros, atque probatos; idque non vna tantum vice, ſed ſępius; vt in actis continetur. Quamobrem Chriſti nomine repetito, & Spiritus ſancti numine implorato, à quo cuncta, & recta, & integra iudicia exeunt, dicimus, decernimus, defi-

definimus,& declaramus,ipſum D. Fallacem miſerè de direptione bonorum Monaſterij eſſe ſuſpectum, infamatumque apud graues & probatos. Et hęc facimus omni meliori modo, via, & forma, qua de re fieri poteſt, &c.

Lecta, lata, &c. quemadmodum in alijs fieri oportere deſcripſimus; Habentur hæc ex Speculatore, & Hoſtienſi de Inquiſitione.

Finis ad laudem Dei.

Elucubratum opus à D. Victorino Auerſano, Cauenſi Monacho, & ſacræ Theologię in Monaſterio S. Benedicti Mantuani Profeſſore, Anno Domini 1577. Die 19. Menſis Februarij, ſed expolitum Anno 1583. in ſacro Monaſterio Cauenſi, dum Præpoſiti munere fungeretur, &c.

Qui dedit expleri, laudetur mente fideli:
Finis adeſt operi; Gloria Christe tibi.

BIBLIOTECA NA. ROMA VITTORIO EMANUELE

135